

Muassislar:

**O'zbekiston Yozuvchilar uyushmasi,
O'zbekiston yoshlar ittifoqi**

1982-yildan chiqa boshlagan.

Tahrir hay'ati:

**Muhammad ALI
Iqbol MIRZO
Sirojiddin SAYYID
Jiyanboy IZBOSKANOV
Farrux JABBOROV**

Jamoatchilik kengashi:

**Qahramon QURONBOYEV
Abdurasul ABDULLAYEV
Azamat UMAROV
Ahmad OTABOYEV
Shuhrat SIROJIDDINOV
Serobiddin ISMOILOV**

Bosh muharrir:

Nodir JONUZOQ

Bosh muharrir o'rinbosari:

Nurilla CHORI

Mas'ul kotib:

Orif TOLIB

Mas'ul muharrir:

Husan MAQSUD

Muharrir:

G'iyosiddin O'NAROV

Badiiy muharrirlar:

**Akbarali MAMASOLIYEV
Rahmatjon YUNUSOV**

Manzilimiz:

Toshkent shahri,

Islom Karimov ko'chasi, 16-“a” uy.

E-mail: yoshlik-jurnali@umail.uz

Web sayt: www.yoshlikjurnali.uz

Tel./faks: (0371) 227-02-27, 245-05-52

Navbatchi muharrir: N. Choriyev
Bosishga 07.12.2017 yilda nuxsat berildi.

Qog'oz formati 30x42 1/4.

Nashriyot hisob tobog'i 8,7. Indeks 822.
ISSN 0207-9137, Jurnal 2007 yil 4 mayda
O'zbekiston Matbuot va axborot agentligi
tomonidan № 0253 raqami bilan ro'yxatga
olingan.

Jurnaldan ko'chirib bosilganda

“Yoshlik” dan olindi” deb izohlanishi shart.

“SILVER STAR PRINT” MChJ
bosmaxonasida chop etildi.

Buyurtma № 82. Adadi 2460 dona.

Toshkent shahri, Uchtepa tumani,
22-mavze, 17-uy.

Сонлар нисбатиди – инсонлар қисмати

«...Шу йилнинг ўн ойида ўтган йилнинг шу даврига нисбатан жиноят содир этиш ҳолатлари 9 минг 698 тага ёки 14 фоизга камайишига эришилди. 1243 та маҳаллада бирорта ҳам жиноят содир этилмади...»

Расмий ахборотдан олинган бу кўрсаткичу рақамлардан бироз бўлса-да қониқиш ҳиссини туямиз. Демак, мамлакатимизда жиноятчиликка қарши курашиш ва ҳуқуқбузарликлар профилактикаси бўйича қилинаётган ишлар самара бераётти экан-да! Бироқ, бу хотиржам бўлишимизга асос бўлолмайди. Негаки, жиноятчиликка оид энг кичик рақамнинг ортида ҳам сизу бизга ўхшаган инсонлар ҳаёти, уларнинг тақдири туради.

Жиноятчиликнинг олдини олиш ҳақида гап кетганда, биринчи галда, ёшлар ҳақида қайғураемиз. Негаки, катта ёшли инсонлардан фарқли ўлароқ, улар нисбатан қизиққон, ўт-олов, эҳтиросга берилувчан бўлади. Ақлига эмас, кўпроқ ҳиссиётга суяниб иш кўради. Қолаверса, ҳаёт тажрибаси ҳам кам. Шу боис, билиб-билмасдан, жиноят кўчасига қадам қўйиш эҳтимоли кўпроқ. Олдинда эса – бутун умр турибди. Биргина қалтис хатоси, ножўя ҳаракати туфайли келажаги, орзу-умидлари саробга айланиши мумкин. Бир унинг эмас, унга кўз қадаган ота-онаси, яқинлари, устозларининг ҳам ишончи чиппакка чиқиб, борлиғи қайғуга чўмади.

Жиноятга қўл урган ўсмир – фақат бугуннинг эмас, келажаkning ҳам муаммоси: чунки у жазо олгандан сўнг яна жамиятга келиб қўшилиши, ўз ўрнини топиб кетиши керак. Бу эса ижтимоий-психологик омилларга боғлиқ бўлгани учун, яхши биламизки, осон кечмайди.

«Ўтган даврда 7730 та маҳаллада жиноят содир этилган. Энг ачинарлиси, академик лицей ва касб-ҳунар коллежлари ўқувчилари томонидан 875 та, мактаб ўқувчилари томонидан 310 та оғир ва ўта оғир жиноятлар содир этилган...»

Саккиз юз етмиш бешни уч юз ўнга қўшсак, йиғинди 1185 чиқади. Бу рақамни ўн ойга кунма-кун бўладиган бўлсак, ёшлар томонидан ҳар куни 3-4 тадан жиноят содир этилаётгани маълум бўлади. Афсуски, бунга фақат ёшларнинг гўрлигию тажрибасизлиги эмас, шунингдек, катталарнинг беэътиборлиги, таълим-тарбиядаги хатолари ҳам сабаб бўляпти.

Кўп таъкидланадиган гап бор: «Ҳеч ким жиноятчи бўлиб туғилмайди!» Тўғри гап. Ёмон муҳит, ножўя таъсирлар оқибатида ўсмир жиноятчига айланади. Фақат панд-насихат, ўғит билан нафсоний иллатлар йўқ бўлганда эди, тарбия биз учун ё ҳаёт, ё мамот масаласи бўлмас эди. Сўзда бошқа гапни айтиб, амалда бошқа ишни қилаётган кимса мурғак қалб эгаларини тарбиялашга эмас, баттар бузишга, чалғитишга хизмат қилади.

Мамлакатимизда ҳуқуқ-тартибот идоралари вакиллари, хусусан, профилактика инспекторларининг фаолияти янада самарали бўлиши зарур, албатта. Бу – Президентимизнинг, халқимизнинг хоҳиш-иродаси. Аммо, ким бўлишимиздан қатъи назар, ҳар биримиз ўз уйимизда, маҳалламизда, иш жойимизда кўчма маънода профилактика инспекторига айланмасак, бу борада қилинаётган ишлар кўнгилдагидай натижа бермайди. Илк жумлада келтирилган 1243 рақамининг янада ошишини истасак, бунга ҳар биримиз виждонан ҳисса қўлишимиз шарт.

33

59

24

10

63

№ 11 (318), 2017-y.

JARAYON

5 Murodilla ALIMBOYEV,
Gulchehra ASHUROVA
G'amxo'rlik, e'tibor
chegara bilmas
NASR

10 Nazar ESHONQUL
Qo'l
NAZM

20 Nurilla NARZULLAYEV
Hayot iforiga tikdim boshimni

40 Abdulazizxon AKRAMOV
Yoniq bo'lsa sening chirog'ing

52 Zilolabonu
Ko'ngil ichra porladi umid

24 ADABIY GURUNG
Tasavvurning siniq ko'zgusi
QO'LYOZMA

32 Nazarmat
Yoshlikni pesh qilar ba'zi bir
yoshlar
NIGOH

33 To'ra SULAYMON
Shoirlarning To'rasi
EL XAZINASI

36 Husan MAQSUD
Tilimiz tilsimi
MAKTUBOT

42 Akmal MUROD
Tasvir va mantiq uyg'un
bo'lsa...
SABOQ

45 Faqat foydasi tegadigan
ilmni olish kerak
NASR

46 Dilmurod NAZAR
Sukunat manzili
DUNYO ADABIYOTI

54 Zohidjon OLOV
Olisdagi baxt iztiroblari
IBRAT

58 Bilmaslikning foydasi
MULOHAZA

59 Bekzod O'KTAM
Kitobsiz yashab bo'lmaydi
NASR

63 O'zbektosh QILICHBEK
Ishonch

“Ўзбекистон белгиси” кўкрак нишони

Ўзбекистон Республикаси Конституцияси қабул қилинганига 25 йил тўлиши муносабати билан турли соҳаларда фаолият юритаётган, Ватанимиз обрўси ва шарафини юксалтиришга ҳисса қўшаётган, мамлакатнинг ижтимоий-сиёсий ҳаётида фаол иштирок этаётган ватанпарвар, фидойи ёшлардан бир гуруҳини “Ўзбекистон белгиси” кўкрак нишони билан тақдирлаш тўғрисида Ўзбекистон ёшлар иттифоқи Марказий кенгашининг қарори эълон қилинди. Қуйида номлари қайд этилган ёшларимизни таҳририятимиз ва журналхонлар номидан самимий муборакбод этамиз.

1. **Абдурахманов Хикмат Абдурахманович** – Халқаро бизнес ва технология ассоциацияси раиси

2. **Абдурахманова Рухсорахон Хотамжон қизи** – Тошкент педиатрия тиббиёт институти талабаси

3. **Абдушукуров Ойбек Абдурашидович** – “Ёш киноижодкорлар кенгаши” нодавлат нотижорат ташкилоти раиси

4. **Азимов Анвар Хабибуллаевич** – “Менинг юртим” телеканали бошловчиси

5. **Акрамов Музаффар Маҳкамович** – Ўзбекистон ёшлар иттифоқи Марказий Кенгаши аппарати масъул ходими

6. **Аҳаджонов Асилбек Абдуллом ўғли** – Р.Глиэр номидаги Республика ихтисослаштирилган мусиқа академик лицейи ўқувчиси

7. **Аҳимбетова Гулбахор Қанатбаевна** – Ўзбекистон давлат санъат ва маданият институтининг Нукус филиали ўқитувчиси

8. **Аҳмадова Азиза Бахтиёр қизи** – “Ёшлар” телеканали “Маънавият” бош муҳарририяти 1-тоифали муҳаррири

9. **Ашурова Гулчехра Сайфуллаевна** – Ўзбекистон ёшлар иттифоқи

Марказий Кенгаши аппарати Жамоатчилик билан алоқалар бўлими бош мутахассиси

10. **Базарбаев Сардор Уринбоевич** – Ўзбекистон миллий университети талабаси

11. **Бойтемирова Чарос Алимжановна** – “Жиззах аккумулятор заводи” акциядорлик жамияти электродлар цехи қадоқловчи-тахловчиси

12. **Давлатов Аброр Борижон ўғли** – Наманган давлат университети қошидаги 1-академик лицейи ўқитувчиси

13. **Кузибекова Севара Толибжон қизи** – Ўзбекистон давлат жисмоний тарбия институти магистранти

14. **Кушербаев Расул Хидралиевич** – Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатаси Ахборот ва коммуникация технологиялари масалалари кўмитасининг аъзоси

15. **Назаров Муроджон Тахирджанович** – “Murad Buildings” хусусий корхонаси директори

16. **Нарзиев Тимур Равшанович** – Мудофаа вазирлиги Матбуот хизмати бошлиғи, капитан

17. **Нурмухаммадов Жамолiddин Шермухаммад ўғли** – Миробод туманидаги “Smart school” мактаби ўқитувчиси

18. **Олимов Шерзод Муродуллаевич** – Ўзбекистон ёшлар иттифоқи Мирзо Улуғбек тумани Кенгаши раиси

19. **Расулов Акбар Талъатович** – “Дийдор” режиссёрлик ва актёрлик маҳорати театр-студиясининг актери

20. **Рахимов Рустам Вячеславович** – Тошкент темир йўл муҳандислари институти Электромеханика факультети декани

21. **Раҳманов Раҳмон Раджабович** – Ўзбекистон ёшлар иттифоқи Бекобод шаҳар Кенгаши раиси

22. **Саатова Умида Миржалоловна** – Тошкент тиббиёт академияси Даволаш факультети талабаси

23. **Салимов Беҳзод Асқарали ўғли** – “Олмалиқ кон-металлургия комбинати” бош директорининг ёшлар сиёсати масалалари бўйича маслаҳатчиси, Ўзбекистон ёшлар иттифоқи бошланғич ташкилоти етакчиси

24. **Саттаров Шомурод Зокирович** – Ўзбекистон ёшлар иттифоқи Қашқадарё вилояти Кенгаши раиси

25. **Сейтназарова Гулжаҳан Суханатдиновна** – Қорақалпоқ давлат университети магистранти

26. **Султанбеков Отабек Сабинович** – Ўзбекистон ёшлар иттифоқи Қуйи Чирчиқ тумани Кенгаши раиси

27. **Султанов Абдоржон Баимуратович** – Навоий вилояти ҳокимлиги Жамоат ва диний ташкилотлар

билан алоқалар бўйича котибияти мудири

28. **Тажиева Назоқат Камилжоновна** – Ўзбекистон Республикаси ички ишлар вазирлиги Ҳуқуқбузарликлар профилактикаси бош бошқармаси, вояга етмаган ва ёшлар ўртасида ҳуқуқбузарликлар профилактикасини ташкил этиш бўлими катта инспектори, капитан

29. **Ташходжаев Мухторхон Махсудович** – Тошкент давлат иқтисодиёт университети Коорпоратив бошқарув факультети декани

30. **Ўрозимбатова Гавҳар Садулла қизи** – Тошкент темир йўл муҳандислари институти талабаси

31. **Холдарова Индира Абдукаримовна** – Тошкент давлат педагогика университети талабаси, Миробод тумани 31-сонли умумтаълим мактаби Ўзбекистон ёшлар иттифоқи бошланғич ташкилоти етакчиси

32. **Холжигитова Дилбархон Баҳодир қизи** – Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети талабаси

33. **Хусаинов Амал Алишерович** – Тошкент шаҳридаги Халқаро Вестминстер университети талабаси, “Тараққиёт стратегияси” маркази лойиҳа координатори

34. **Чориев Рустам Хушбоқович** – Ўзбекистон давлат жисмоний тарбия институти магистранти, Ўзбекистон ёшлар иттифоқи бошланғич ташкилоти етакчиси

35. **Эшмирзаева Шаҳноза Салоҳутдин қизи** – Денов туманидаги хусусий корхона ишчиси, ёш маънавият тарғиботчи

36. **Юлиев Озод Олимович** – Ўзбекистон ёшлар иттифоқи Бухоро вилояти Кенгаши аппарати бўлим мудири

37. **Юсупов Жамил Халим ўғли** – Тошкент ахборот технологиялари университети Самарқанд филиали талабаси

38. **Юсупов Жамшид Бахтиярович** – Ўзбекистон Республикаси адлия вазирлиги Инсон ҳуқуқларини ҳимоя қилиш бошқармаси етакчи маслаҳатчиси, 2-даражали юрист

39. **Юсупов Нодирбек Комилович** – Ўзбекистон ёшлар иттифоқи Андижон вилояти Кенгаши раиси

40. **Якуббоев Нодирбек Муродбек ўғли** – Ҳазорасп туманидаги 5-сонли умумтаълим мактаби ўқувчиси

Таҳририятдан: Исм-фамилиялар ҳужжат асосида эълон қилинган.

амхўрлик, эътибор чегара билмас

Ушбу сана мамлакатимиз ёшлари ҳаётида ўчмас из қолдиргани аниқ. Негаки, айнан шу кун Президентимиз Шавкат Мирзиёев ёшлар вакиллари билан учрашиб, янги,

мутлақо замонавий механизм асосида фаолият юритадиган Ўзбекистон ёшлар иттифоқини тузиш таклифини берди.

Юртимиз ёшларининг манфаатларини ҳимоя қилиш, уларнинг орзу-истакларини рўёбга чиқариш, юртимиз тараққиётига ҳисса қўшаётган келажак эгаларини ҳар жиҳатдан қўллаб-қувватлаш каби эзгу мақсадларни ўз вазифаси этиб белгилаб олган Ёшлар иттифоқи наинки ватанимизда яшаётган ёшларни, балки чет элда ўқиш ва ишлаш учун вақтинча истиқомат қилаётган ёшларимизни ҳам эътибордан четда қолдираётгани йўқ.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Девони, Вазирлар

2017
йилнинг
30
июни

Маҳкамаси, бир қатор вазирлик ва идоралар, Дин ишлари қўмитаси масъул ходимлари, санъат соҳаси вакиллари билан иборат бўлган, Давлат маслаҳатчиси, Ўзбекистон ёшлар итти-

фоқи Марказий кенгаши раиси Қаҳрамон Қуронбоев раҳбарлигидаги 21 кишилиқ делегация 30 октябрдан 9 ноябргача Россия Федерациясида бўлиб, минглаб ўзбек ёшлари билан юзма-юз учрашди.

Ушбу расмий ташрифга бир ой тайёргарлик кўрилди. Даставвал Россия Федерациясида расмий ва норасмий меҳнат қилаётган мигрантлар ва таҳсил олаётган талабалар ҳақида маълумот тўпланди. Бу маълумотлар ҳудудлар кесимида таҳлил қилинди, умумлаштирилди.

Очиғини айтиш керак, кўпчилик ёшларимиз ишсизлик сабаб айнан ушбу давлатга

кетишган. Аммо ораларида тайинли ишга эга бўлмасдан, фақат кун кўриш учун мусофирлик азобларини чекиб юрган ватандошларимиз ҳам йўқ эмас. Ҳолбуки, улар ўзимизда ишлаб, бундан кўпроқ маблағ топишлари, энг муҳими, оила аъзолари ёнида бўлишлари мумкин эди. Шу боис уларга тавсия қилиш учун Ёшлар иттифоқи томонидан республикаимизда мавжуд 65 мингга яқин манзили ва ойлик маоши аниқ кўрсатилган бўш иш ўринларининг рўйхати тайёрланди.

Делегация ўн кун давомида Новосибирск, Санкт-Петербург, Астрахан ва Москва шаҳарларида бўлиб, ўзбек ёшлари билан учрашди. Учрашувларга кела олмайдиган ёшлар учун Telegram ижтимоий тармоғида <https://t.me/xorijdagiyoshlar> канали ташкил этилди, бу ҳаракат кўп сонли ёшларнинг муаммоларини ўрганишда янада қулайлик яратди.

Илк манзил – Новосибирск

Мусофирликда қийинчилик билан ризқ териб юрган одамни ўз юртидан кимдир йўқлаб борса, боши осмонга етиши, Ватани унинг манфаатларини ҳимоя қилаётганини эшитса, кўнглида ёруғлик, миннатдорлик ҳислари уйғониши аниқ...

Новосибирск Россиянинг энг совуқ ҳудудларидан бири бўлиб, турли давлатлардан келадиган фуқаролар мавсумий ишлар билан шуғулланишади. Улар орасида ўзбекистонлик фуқаролар ҳам бор. Маълум бўлишича, бу ерда расмий ва норасмий меҳнат қиладиган ўзбек ёшлари кўпчиликни ташкил қилади. Шу сабабли илк расмий учрашув Новосибирск меҳнат миграцияси ташкилоти вакиллари билан бўлди. Унда ўзбек мигрантлари ҳам иштирок этдилар. Мулоқотлар давомида бу ерда меҳнат қиладиган ҳамюртларимизнинг фикр-мулоҳазалари, ечимини кутаётган муаммолари тингланди. Ушбу муаммоларнинг ҳал этилиши борасида Новосибирск меҳнат миграцияси ташкилоти билан келишувларга эришилди.

Шундан сўнг делегация аъзолари меҳнат мигрантлари яшайдиган тураржойларга

кириб борди. Юк ташиш учун мўлжалланган вагонларда яшаётган ҳамюртларимизни кўриб, очиги, ҳам ачиндик, ҳам оғриндик. Ҳатто овқатланиш, ювиниш ҳам шу жойнинг ўзида экан. Айрим мигрантлар қўшнилари, дўстларининг қистови билан шошилинич йўлга чиққанлиги, ёнларида пули бўлмаганлиги ва охир-оқибат иш берувчидан қарздор бўлиб, фуқаролик паспортларини олдириб қўйганларини маълум қилишди. Делегациянинг миграция бўйича махсус вакили томонидан 10 нафар юртдошимизнинг ватанга қайтиши бўйича керакли чоралар кўрилди. Ўнлаб ёшларнинг бир неча ой давомида олинмаган иш ҳақлари масаласи ҳам ижобий ҳал қилиб берилди.

*Юк ташиш учун
мўлжалланган
вагонларда яшаётган
ҳамюртларимизни
кўриб, очиги, ҳам
ачиндик, ҳам
оғриндик. Ҳатто
овқатланиш, ювиниш
ҳам шу жойнинг
ўзида экан.*

Новосибирскда 12,5 минг нафар ўзбек ёшлари истиқомат қилади. Уларнинг аксарияти меҳнат қилиш учун келган. Делегация аъзолари сафарнинг ҳар дақиқасидан унумли фойдаланиб, кун бўйи юртдошларимиз меҳнат қиладиган жойларда бўлишди. Айтайлик, Новосибирск бозорларидаги савдогарларнинг ярмидан кўпини Ўзбекистон фуқаролари ташкил қилар экан. Улар орасида ёшлар ҳам бор. Наманган, Андижон, Фарғона ёшларидан иборат савдогарлар гуруҳи билан ёшлар етакчиси очиқ ва самимий мулоқот ўтказди. Уларнинг таъкидлашича, интернет орқали Ўзбекистонда бўлаётган воқеалардан, хусусан, Ёшлар иттифоқининг Россияга ташриф буюрганидан ҳам хабардор эканлар. Аммо делегациянинг айнан ўзлари савдо қиладиган бозорга келишини кутмаган юртдошларимиз учрашувдан мамнун бўлишди...

Шундан сўнг Сибир бошқарув институтида ўзбекистонлик талабалар билан очиқ мулоқот ташкил этилди. Новосибирскдаги олий таълим муассасаларида таҳсил олаётган 1500 га яқин ёшларимиздан 457 нафари ушбу мулоқотда иштирок этди. Учрашув давомида талабалар, гарчи ўзлари четда бўлишса-да, Ватан, Халқ ва Президент уларни қўллаб-қувватлаётганидан мамнун эканликларини айтиб, миннатдорлик билдиришди.

Учрашув давомида талабалар мавжуд шарт-шароитлар, мақсад ва режалари ҳамда ўзларини қийнаётган муаммолар, айтайлик, консуллик билан боғлиқ масалалар, турли расмий ҳужжатлар бўйича муаммолар ҳақида сўзлашди. Учрашувдан сўнг талабалар истиқомат қиладиган уйларда бўлиб, ёшларимизнинг яшаш шароити билан яқиндан танишди.

Иккинчи манзил – Санкт-Петербург

Сафаримиз Санкт-Петербург шаҳрида давом этди. Транспорт университетида ташкил этилган очиқ мулоқотда Санкт-Петербургдаги барча олий таълим муассасалари раҳбарлари ва ўзбекистонлик талаба ёшлар иштирок этдилар. Бу ерда ҳам ёшларимиз манфаатларига дахлдор масалалар ўрганиб чиқилди. Мулоқотлар давомида университет раҳбарлари, шунингдек, профессор-ўқитувчилар ҳам сўзга чиқиб, ўзбек ёшларининг билимга чанқоқлигини, энг илғор ва салоҳиятли талабалар сафида эканлигини таъкидлашди.

Шундан сўнг Санкт-Петербургда губернатори Георгий Полтавченко Смольнийда Ўзбекистон ёшлар иттифоқи Марказий кенгаши раиси Қахрамон Куронбоев бошчилигидаги делегация билан учрашди. Мулоқот давомида Полтавченко меҳнат миграциясини мувофиқлаштириш, туризмни ривожлантириш, маданий-тарихий йўналишда қўшма лойиҳалар ташкил этиш, ёшлар ташкилотлари ва олий ўқув юртлари ўртасида ҳамкорликни йўлга қўйиш ҳар икки томон учун жуда муҳим эканлигини таъкидлади ва Ўзбекистон ҳукуматининг ёшларга қаратаётган эътиборини юксак баҳолади. Қахрамон Куронбоев Ўзбекистон делегацияси Санкт-Петербургда ёшлар сиёсати бўйича ҳамкорлик механизмларини ишлаб чиқиш учун ташриф буюрганини маълум қилди. Ўз навбатида, Георгий Полтавченко ҳам ўқиш ёки ишлаш учун бу ерга келган ўзбек ёшларини ҳар томонлама қўллаб-қувватлашини алоҳида таъкидлаб ўтди. Шунингдек, губернатор миллатлар ва дин-

лараро тинчлик-тотувликни, барқарорликни мустаҳкамлашда Санкт-Петербургдаги «Ўзбегим» марказининг мавқеига юксак баҳо берди.

– Ишончим комилки, бугунги учрашувимиз ва ҳамкорлигимиз асносида режалаштираётган тадбирларимиз келгусида мамлакатларимиз муносабатлари ривожда муҳим ўрин тутди, – деди губернатор учрашув сўнгиди.

Сафар кунлари оммавий ахборот воситалари томонидан нохуш хабар тарқалди: «Народний» супермаркетида ишлаётган Тожикистон ва Ўзбекистон фуқаролари заҳарланиб, шифохонага тушибди. Делегация бу хабарни эшитгач, ўз дастурига ўзгартириш киритиб, 33 нафар беморни бориб кўрди. Уларнинг фақат 2 нафари Ўзбекистон фуқароси экан. Шохжаҳон Ибрагимов ўзини яхши ҳис қилаётгани учун шифохонадан рухсат берилди. Наргиза Қаршиеванинг ҳаётига ҳам касаллик раҳна солаётгани йўқ – у ҳам тез кунларда шифохонадан чиқиши маълум бўлди.

Делегация аъзолари Санкт-Петербургда ҳам бу ерга ишлаш учун келган юртдошларимиз билан учрашди. Учрашувда қатор масалалар муҳокама қилинди. Жумладан, йўқолган фуқаролик паспортлари меҳнат муҳожирларининг Ватанимизга қайтишига тўсиқ бўлаётгани айтилди. Бу масала юзасидан делегация аъзоси, Ўзбекистон Республикаси Ички ишлар вазирлигининг Миграция ва фуқароликни расмийлаштириш бошқармаси бошлиғи Бадриддин Шорихсиев уларга керакли тавсияларни берди. Сўхбат давомида меҳнат муҳожирларига амалий ёрдам кўрсатиш ва уларни Ватанга қайтариш бўйича тизимли ишлар олиб борилиши таъкидланди.

Санкт-Петербургдаги муҳташам театр биноси. 500 кишилик зал турли олий таълим муассасаларининг ўзбекистонлик талабалари ва ҳудуддаги меҳнат мигрантлари билан лиқ тўла. Делегация аъзолари йиғилганлар билан қарийб бир ярим соат очиқ мулоқот ўтказди. Ўзбекистонда олиб борилаётган ёшларга оид давлат сиёсатининг моҳияти, бугунги кунда ёшлар учун яратилган шароитлар, ёшлар тадбиркорлигини ривожлантириш учун амалга оширилаётган ислохотлар мазмуни содда, самимий тилда тушунтирилди. Ўз навбатида, йиғилганларнинг муносабатлари, фикр-мулоҳазалари ўрганилди.

Самимий руҳда ўтган учрашув давомида ўттиз нафарга яқин ёшлар Ўзбекистонга қайтишга қарор қилганларини айтишди. Жумладан, бу ерда ишлаётган уч нафар малакали шифокор ҳам эндиликда бор иқтидорини Ўзбекистонда кўрсатиб, юртдошларимизнинг саломатлигини яхшилашга ҳисса қўшадиган бўлди.

Очиқ мулоқотдан сўнг элимиз ардоғидаги санъаткорлар иштирокида концерт дастури уюштирилди. Миллатдошларимиз Ватан, тинчлик, ота-она ва меҳр-муҳаббатни мадҳ этувчи ўзбекона қўшиқларни тинглаб, рақсга тушдилар. Она тилимизда янграган бу куй-қўшиқларни тингларканмиз, томирларимиз Ватан тугроғига қанчалик чуқур ботганини, қаерда бўлмайллик, Ватан туйғуси бизни бирлаштириб, мустаҳкам ҳалқа ҳосил қилишини англаб етдик.

Учинчи манзил – Астрахан

Қаерда бўлмасин, ўзбеклар меҳнатсеварлиги, ҳалоллиги ва танглиги билан бошқа миллат вакилларининг ишончини қозониши аён ҳақиқат. Сафар давомида бунинг расмий иш берувчи ташкилот вакиллари ҳам, маҳаллий аҳоли ҳам кўп таъкидлашди. Астраҳанда ҳам худди шундай ғайратли, софдил ўзбек фуқаролари меҳнат қилишади...

Ушбу вилоятда меҳнат мигрантлари билан ишлаш жараёни бошқа ҳудудларга нисбатан тизимли йўлга қўйилган. Делегация дастлаб Астраҳандаги ғишт заводида ишлаётган ўзбек ёшлари билан учрашди. Делегация аъзолари ватандошларимиз меҳнат қилаётган цех, бўлимларда бўлишди, уларга завод томонидан яратиб берилган шароитлар билан танишди. Ёшларимизни ўйлантираётган муаммолар, келгусидаги режалари ҳақида фикр алмашилди. Яшаш ва иш шароитларини яхшилаш бўйича завод маъмурияти билан келишиб олинди.

«Қайтганимиздан сўнг албатта юртимиздаги ободончилик ва бунёдкорлик ишларида иштирок этамиз», деб йўқлов учун миннатдорлик билдиришди.

Делегация фақат ишлаётган ёки ўқийётган ватандошларимиз билан учрашибгина қолмасдан, ҳужжатсиз юрган, мамлакат ички тартиб-қоидаларига амал қилмаган, натижада тергов изоляторида сақланиб келаётган, аксари Қорақалпоғистон, Хоразм, Сурхондарёдан келган ҳамюртларимиз билан учрашувлар уюштирди. Мулоқот давомида уларнинг бу ерга келиб қолиш сабаблари, мавжуд қонун-қоидаларни четлаб ўтишларига сабаб бўлган омиллар батафсил ўрганилди. Ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар

иштирокида ҳужжатлар ўрганилиб, шахслари тасдиқланганидан кейин уч кун ичида улар Ўзбекистонга жўнатилди. Айтиб ўтиш керакки, изолятордан озод қилинган 9 нафар юртдошимиз Ўзбекистонда – улар ўзлари яшайдиган ҳудудда иш билан таъминланди.

Ўзбеклар азалдан бунёдкор ва бинокор халқ бўлиб, бунинг бутун дунё эътирофи таъди. Астраҳан шаҳрида барпо этилаётган йигирма қаватли биноларда ҳам ўзбек қурувчиларининг катта ҳиссаси бор. Қурилишда ишлаётган 15 нафар ватандошимиз билан учрашдик. Самимий мулоқот давомида ўзбек қурувчиларининг яшаш шароитлари, ойлик

маоши ва ҳужжатларига оид масалалар сўралди, уларни қийнаётган баъзи муаммолар ўрганилди. Ўзбекистонда олиб борилаётган ислохотлар, жумладан, қурилиш-бунёдкорлик соҳасидаги янгиланишлар ҳақида батафсил маълумот берилди. Қурувчи ёшлар ҳам мамлакатимиздаги жараёнларни интернет орқали кузатишаётгани, яқин кунларда Ўзбекистонга қайтиш ниятида эканликларини айтишди. «Қайтганимиздан сўнг албатта юртимиздаги ободончилик ва бунёдкорлик ишларида иштирок этамиз», деб йўқлов учун миннатдорлик билдиришди.

Тўртинчи манзил – Москва

Ўзбекистон фуқаролари бошқа ҳудудларга нисбатан Москва шаҳрида кўпчиликни ташкил қилади. Шу боис бу шаҳарда делегация аъзоларини интиқ бўлиб кутган юртдошларимиз кўп эди. Бунинг ижтимоий тармоқлар орқали билдирилган фикр-мулоҳазалардан ҳам сезиш мумкин.

Москва шаҳрига ташриф аввалида Россия Федерацияси ёшлар иттифоқи ташкилоти вакиллари билан расмий учрашув бўлиб ўтди. Музокаралар давомида ўзбек ва рус ёшлари ўртасидаги дўстона алоқаларни янада мустаҳкамлаш, ҳукумат ўртасида амалга оширилаётган ишларни икки ташкилот ҳамкорлиги тизимида мустаҳкамлаш хусусида сўз борди. Шунингдек, Ўзбекистон ёшлар иттифоқи раиси Қахрамон Қуронбоев ва Россия ёшлар иттифоқи раиси Павел Красноруский ўзаро англашув Меморандумини имзоладилар.

Қахрамон Қуронбоев мулоқот давомида, жумладан, шундай деди: “Биз мамлакатларимизнинг ёшлар ташкилотлари ўртасидаги ҳамкорлик ташаббусини қўллаб-қувватлаймиз. Мана, бир неча кун давомида Россиянинг турли шаҳарларида бўлиб, бу ердаги вазият билан яқиндан танишдик. Бизни, ёшларимизни ҳамма жойда жуда илиқ кутиб олишганидан мамнунмиз. Бугунги учрашувимиз икки мамлакат ёшлари ўртасидаги ҳамкорликни янги сифат босқичига олиб чиқади”.

Икки давлат ёшлар ташкилотларининг 2018 йилга мўлжалланган ҳамкорликдаги иш режаси ишлаб чиқилиб, ўзбек-рус ёшлари бизнес инкубатори очилиши ва Россия – Ўзбекистон II ёшлар форуми

Ўзбекистонда ўтказилиши ушбу мулоқотнинг муҳим натижалари сифатида қайд этилди.

Делегация Москвадаги Миллий тадқиқот технология университетида (МИСиС) ҳам бўлиб, бу ерда таълим олаётган ўзбекистонлик ёшлар билан очиқ мулоқот ўтказди. Учрашув давомида Ўзбекистонда МИСиС университетининг филиалини очиш бўйича келишувга эришилди.

Сафар сўнгидаги ўйлар

Ҳозирда Россияда 1,5 миллионга яқин Ўзбекистон фуқароси яшамоқда. Бироқ, атиги 40 минг нафар юртдошимиз консуллик ҳисобида туриши алоҳида урғу билан қайд этилди. Албатта, бунинг турли сабаблари, омиллари бор. Шу боис Россия Федерациясида қўшимча консуллик марказларини очишга эҳтиёж борлиги айtilди. Бу борада икки томонлама фикр-мулоҳазалар алмашилди ва бундан буён Россиянинг ҳар бир федерал округида Ўзбекистоннинг консулликлари очиладиган бўлди. Хусусан, Россия Федерациясининг Санкт-Петербург, Қозон, Ростов, Екатеринбург шаҳарларида Ўзбекистон консулликларини очиш бўйича келишувларга эришилди...

Бир сўз билан айтганда, ушбу сафар Ўзбекистон делегациясининг хорижда таҳсил олаётган ва меҳнат қилаётган ёшларимиз фаолиятини яқин-

дан ўрганишга қаратилган илж уриниши, дастлабки катта сафари бўлди.

Энг муҳими, учрашувларда иштирок этган минглаб ёшларимиз Ўзбекистондаги ислохотлар, янгиланишлардан бениҳоя руҳланаётганларини айтиб, мусофирликда қийналаётганлари учун эмас, балки Президентимиз, халқимиз билан ёнма-ён туриб юртимизда рўй бераётган ижтимоий-иқтисодий ва сиёсий жараёнларда фаол қатнашиш истагида Ватанга қайтишга сўз берди. Сафар таассуротлари қоғозга туширилган шу кунларда эса юзлаб ёшлар Ўзбекистонга қайтиб келгани маълум бўлди.

Ўзбекистон ёшлар иттифоқи бундан кейин ҳам четда ўқиётган, ишлаётган ёшлар билан изчил мулоқот ўрнатади. Хусусан, ёшлар ташкилоти қошида иш бошлайдиган Умумжаҳон ёшлар ассосицияси вакиллари чет элдаги ҳар бир ватандошимизнинг ҳақ-ҳуқуқ ва манфаатини ҳимоя қилишда тизимли ишларни амалга оширади.

Ташкилотнинг расмий саҳифасига келган юзлаб мурожаатларда билдирилган миннатдорлик изҳорлари ушбу ташриф қанчалик самарали ўтганини, хориждаги ёшларимизнинг муаммоларини ўрганиш ва ҳал қилишдаги аҳамиятини кўрсатиб турибди.

Муроодилла АЛИМБОЕВ,

Ўзбекистон ёшлар иттифоқи Марказий кенгашининг Халқаро алоқалар бўлими мудири,

Гулчеҳра АШУРОВА,

Марказий Кенгаш аппарати Жамоатчилик билан алоқалар бўлими бош мутахассиси

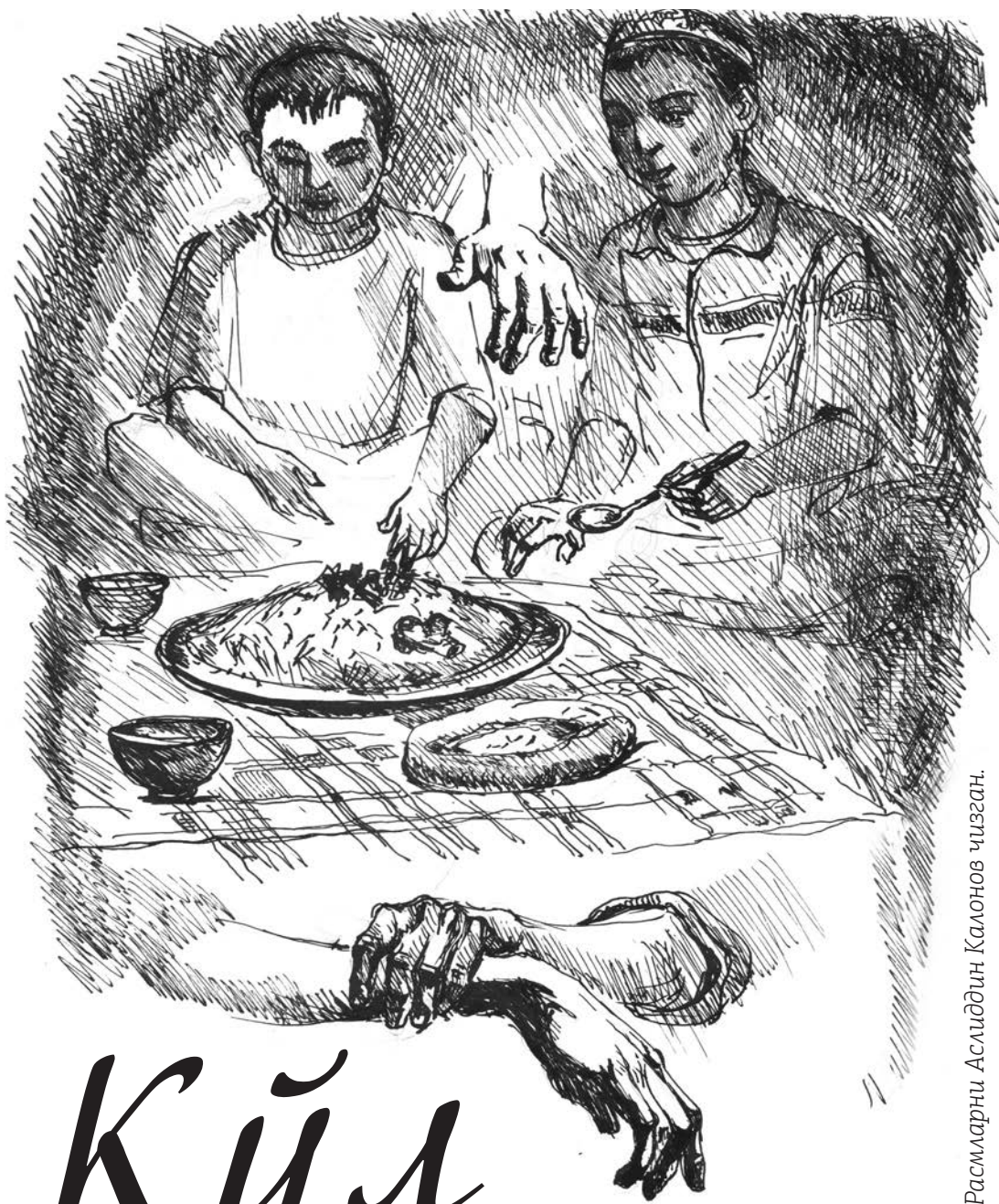

Назар ЭШОНҚУЛ

1962 йили туғилган.

Тошкент давлат университети (ҳозирги ЎзМУ)нинг журналистика факультетини тамомлаган.

Илк асари – “Уруш одамлари” қиссасидан (1989) сўнг, “Момоқўшиқ” (1991), “Ялғиз ҳиди” (1996), “Уфқ ортидаги қуёш”, “Маймун етаклаган одам” (2004), “Шамолни тутиб бўлмайди” (2005), “Шафтоли гули” (2011) каби китоблари нашр қилинган.

Расмларни Аслиддин Калонов чизган.

Қўл

Ҳикоя

Салом тегирмончи қўлни ҳаммадан олдин пайқади. Агар унинг оиласи жўжабирдай жон, устига устак, оз-моз хасислиги бўлмаганда, ҳар бир тийинни худди жонини олишаётгандай бахиллик билан ишлатмаганда, эҳтимол, қўлни сезмаган ҳам бўларди: лекин унинг оиласи катта бўлиб, тегирмондан тушгани оила боқишга етмагани учун отасидан қолган касбни ҳам қиларди: у бола-чақаси билан тандир ясаб сотар, шу сабабли уни гоҳ “Салом тегирмончи”, гоҳ “Салом тандирчи” деб чақиришарди. Баъзи терсоталиклар “Саломбойни битта лақаб билан чақирайлик, одам чалғиб кетаяпти!” деганда Панжи муаллим “Иккала лақаб ҳам бир-бирига боғлиқ, тегирмон айланиб турса, тандирдан нон узилади, ун бўлмаса, тандирни ким олади?!” деган экан.

Ана шу икки лақабли Салом бир куни дўппи-сини олиб, бундоқ хомчўт қилса, кейинги ҳафтада уйида озиқ-овқатга одатдаги ҳафталардан кўпроқ харажат қилингандай туюлди. Халтадаги ун ҳам олдинги ойга қараганда анча олдин бўшади. Ёғ, пиёз, картошка ҳам мўлжалдан олдин тугаб қолди. Бундан ташқари, у болаларининг қорни тўймай қолаётганини сезарди: овқатдан сўнг яна нон ва шакарга ружу кўя бошлашди. Шунда бунинг сабабини аниқлашга киришди. Хотини егуликларни ҳамишагидан кам миқдорда қилмаётганини айтди. Балким болалари катта бўлиб қолиб, ошқозонлари кўпроқ овқат талаб қилаётгандир? Балким биронтаси бошқаларининг ҳақини ҳам билдирмасдан икки ҳисса паққос тушираётгандир? Ана шу шубҳада тандирчи овқат маҳали оиладаги ҳар бир оғизни бирма-бир кузата бошлади. Болалари ҳам кейинги пайтда қоринлари овқатга тўймаётгани учунми, олдига қўйилган таомдан бош кўтармай паққос туширишга ўтишганди.

Тандирчи кузата туриб, кўзларига ишонмади – оилада олтига жон, аммо овқатда еттинчи қўл ҳам бор эди – ановилар тўнғич, ўртанча болаларининг қўллари, буниси хотининики, кенжа ўғлиникини ҳали қўл ҳам деб бўлмади – катта қошиққа ўхшайди. Лекин анови қўл кимники? У бирдан ҳушёр тортди: кўзларини юмиб-очди. Назарида болаларининг ва аёлининг қўлидан ташқари яна бир бегона қўл овқатга шерик бўлаётган эди. У қўлни аниқ кўриб турарди: энг қизиғи, қўл бор эди, аммо эгаси кўринмасди. Қўл ҳам овқат олаётганда пайдо бўлиб, кейин ғойиб бўларди. Салом тандирчи қўлни кўргач, дастлаб, ақлдан озмаяпманми, деб ўйлади. Аммо бошқа кунлари ҳам у хотинининг, ўзининг қўлига ўхшамайдиган бегона қўлни аниқ кўрди. Қўл болалари билан қўшилиб, кафтини тўлдириб овқат олар, бўғиз баробар кўтарилганда таом худди ҳавога сингиб кетгандек ғойиб бўларди. Овқат билан овора бўлган на болалари, на хотини бунинг сезарди. Дастлаб тандирчи бу шубҳасини ошкор қилиб, бола-чақаси олдида кулгига қолгиси келмади. У бир неча кун обдон кузатди. Йўқ. Бегона қўл ростдан ҳам мавжуд эди. Улар билан қўшилиб овқат ер, синдирилган нонни олар, гўштга шерик бўлар, ҳатто мевалардан ҳам татиб кўрар, дастурхонда егулик қолмаса, ғойиб бўларди. Салом тандирчи менинг кўзимга кўринаяпти деб ўйлаб, хотинига билдирмай ўзини мулла Абзалга ўқитиб ҳам келди. Аммо ўқиш таъсир қилмади: қўл барибир унга худди кўзга чиққан чипқондек

кўринаверди. Салом тандирчи бир куни ахийри жазм қилди: у пайт пойлаб туриб, болаларининг қўллари орасида турган, қовоқ мантидан олиб ҳаво баробар кўтарилаётган қўлни шартта ушлаб олди.

– Бу кимнинг қўли? – деб сўради у кўрқув ва ҳаяжон билан.

Уй соҳибининг қаҳрли овозидан ҳамма бир сагчиб тушди ва шошиб ўз қўлларига, кейин, ҳеч нарса тушунмай, овоз эгасига қарашди ва оталари ушлаб турган қўлга кўзлари тушди.

Тандирчи узун, нозик, айна пайтда шаполқдай қўлни ушлаб турар, лой қорийвериб, мускуллари пишиб кетган бақувват панжалар орасида қўл худди қамчи каби билонгларди.

Ана шунда бутун оила эгаси йўқ қўлни кўрди ва кўрққанларидан бақириб юборишди. Салом тандирчи ичида енгил тортди: демак, қўл ҳаммага кўринаяпти, гап ўзида эмас. Қўлнинг билакдан пасти кўришиб турар, гўё кесиб ташланган қўлга ўхшарди. Аммо қўл кесилган эмасди, шунчаки тирсакдан нарёғи ҳавода кўринмай турарди. Эгаси эса умуман кўринмасди. Бу ҳол аввал болаларни ваҳимага солди: кенжа ўғил бир ўзининг қўлига, бир эгасиз қўлга қараб туриб, йиғлаб юборди: у яқинларидан бирининг қўли узилиб тушган деган хаёлга борди, чоғи. Хотинининг эса тили калимага келмасди. Ҳамма дастурхондан у-бу егулик олиб, кўтарилаётган қўлга ваҳима ва кўрқув билан тикилиб турарди. Салом тандирчининг умри оғир меҳнатда ўтгани боис зиқна бўлса ҳам жасур одам эди. У бу ерда кўрқадиган сир ёки бирон ваҳима кўрмади: қўлни ушлаб олди-да, лойни ерга уриб пишитадиган мускулдор қўли билан қаттиқ қисди. Қўл иложсиз билонглади, сўнг бу бақувват панжаларга кучи етмаслигини англади, чамаси, худди эриб кетгандек ҳавода ғойиб бўлди. Ҳамма оғзи очилганча қолди. Салом шу билан қўлдан қутулдим деб ўйлаганди. Аммо кечки овқатда қўл яна пайдо бўлди: худди ҳеч нарса бўлмагандек, бошқа қўллар билан таомга узалди. У овқатни олар, бўғиз баробар кўтарар, худди кўзга кўринмас юҳодек ҳавонинг ўзидаёқ овқат ғойиб бўлар, кейин қўл пастга тушиб, яна таомга узаларди.

Бутун оила энди овқатларига бегона қўл шерик бўлаётганига гувоҳ бўлиб турарди. Салом бир неча марта бегона қўлни ушлаб олди, уни жазолаш учун ҳар хил усулларни синаб кўрди: бир қўлида ушлаганча иккинчи қўли билан мушт қилиб тугганда ёки олдиндан ёнига келтириб қўйган болта, пичоқ, қамчига қўл узалганда

ёхуд ёниб турган печканинг ичига тикмоқчи бўлганда қўл ўз-ўзидан ғойиб бўлар, кейинги овқат пайти эса ҳеч нарса кўрмагандай яна дастурхонда пайдо бўларди. У билан курашишнинг натижаси шу бўлдики, қўл тезда оила аъзоларидан бирига айланди: энди ҳатто кенжа ўғил ҳам уни кўрса ваҳимага тушмас, аксинча, қўлни ҳаммага кўрсатиб, унинг ҳаракатларидан қиқирлаб кулар, қўл эса ўзини меҳрибон кўрсатиб, баъзида болаларнинг бошини меҳр билан силаб қоларди: болалар ҳам аста-секин унинг бошларини силашларига ўрганиб бораётган эди. Унинг ебтўймаслиги, бир ўзи уч кишининг овқатни еётганини, оиланинг молиясига, тирикчиликнинг йўриғига зарар етказётганини айтмаса, у беозор қўл эди.

У сал бўлмаса, бегоналар олдида ҳам ўзини фош қилиб қўяёзди: ҳамиша бир янгилик қилиб, ўзининг маҳалла раислигини эслатиб турадиган Азим оқсоқол ота-она болаларга дарс қилишга қандай шароит яратганини текшириш учун маҳалла номидан келди-да, ошхонани ҳисобга олмаса, ҳам ётоқ, ҳам меҳмонхона, ҳам дарсхона, ҳам болалар хонаси вазифасини ўтаётган икки хонанинг бирида сандалга оёқларини тикқанча китобдан бош кўтармай ўтирган (маҳалла раиси келишини бошқа хонадонлардан эшитишгани учун дарсликлар ва дафтарлар бир ҳафтадан бери сандал устидан олинмас, ҳаммаси мактаб ва маҳалла ҳамкорлиги талабларига мослаштирилиб, тахт қилиб қўйилган, тандирчи ҳам гўё ҳар куни болалар шундай сергўшт таом ейишаётгандай қассобдан серсуяк бўлса ҳам гўшт олиб, тушдан сўнг пилик-пирмосга осдириб қўйган, дарвоза тақиллаб, Бўйноқ хуриши билан ҳаммаси олдиндан келишилгандек сандал атрофига келиб ўтирилганди) болаларга кўзи тушиб, қониқиш ҳосил қилган бўлди ва одатига кўра дарс қилинаётган хонани бирров кўздан кечирди-да, тандирчининг “Бир пиёла чой ичиб кетинг” деган таклифига “одамгарчилик юзасидан” йўқ демади. Уй бекаси ягона суякни биратўла сузиб кела қолди. Гўшт ҳил-ҳил пишган экан. Азим раис ортиқча манзиратни кутмасдан овқатга қўл чўзди: тандирчи гўшт қозондан энди олингани, шунинг учун сал совитиб ейилса мазаси бошқача бўлиши ҳақида огоҳлантиришга ҳам улгурмади – раис катта суякни икки қўллаб олиб, тишини ботирди – ўқиб юрган йилларида беш йил ётоқхонада яшаган, шунинг учун ҳар қандай таомни кўз очиб-юмгунча ошқозонига жойлашнинг хўб ҳадисини олган, бу одатнинг афзаллигини бил-

гани учун ҳалигача тарк этгиси келмас, маҳаллага раис қилиб сайлангач эса, бу қобилиятининг янги қирраларини намоён бўла бошлаган эди. Салом тандирчи унинг гўшт ейишига қараб, лабини ялаб турганда, лип этиб пайдо бўлган қўлни кўрди ва айтадиган гапи эсидан чиқиб, бирпас эсанкираб қолди. Ярамас қўл ҳечқурса меҳмонлар бор пайти истиҳола қилса керак деб ўйлаганди: йўқ, унга, афтидан, меҳмонми, бошқасими, фарқи йўқ эди, дастурхон ёзилиши билан ўзининг улушини ундириш учун ширага айланган пашшадай пайдо бўларди. Қўл Азим раиснинг болаларга шаполоқ туширавериб, йилдан йилга катталашиб кетган йирик панжалари орасида турган илик томон интилди. Қўл токи етиб боргунча иликнинг тўпиқлари катта тишлар орасида сўрила бошлади. Бу кутилмаган чаққонликдан қўл ҳам бирпас ҳавода муаллақ туриб қолди: у ўзидан ҳам абжир қўл, тошни ҳам ҳазм қилиб юборадиган ошқозон борлигидан ажабланиб, ҳавода гарангсиб туриб қолганди. Тандирчи пайтдан фойдаланиб қўлни ушлаб олди-да, тагига босиб ўтириб олди: аммо қўлни тагида ушлаб туролмади – у тандирчининг тагида ҳавога айланиб, ғойиб бўлиб, яна дастурхон бошида пайдо бўлди. Бу орада раис косадаги шўрвани ҳам кўтарасига ичиб, бўшатиб улгурган, энди ҳузур қилиб, кўзини дастурхондан узмаган ҳолатда қўлини бир-бирига ишқаб турарди. Яхшиям, икки кўзи дастурхонда бўлгани учун бошида осилиб турган қўлни кўрмади.

– Ҳа, майли, – деди ниҳоят Азим раис дастурхонда ейиши мумкин бўлган бошқа тансиқроқ нарсага кўзи тушмагач, – энди бизга рухсат.

Кейин ҳар доимгидай насиҳатгўйлик қилишни эсдан чиқармади:

– Болаларни ҳамиша шундай таомлар билан овқатлантиринг, илиги тўқ, мияси тўлиқ бўлади. Мияси тўлиқ бўлса, мактабда яхши ўқийди, мактабда яхши ўқиса, олий ўқув юртига кириб, маҳалланинг обрўсини оширади.

Тандирчи сохта жилмайиб, бош ирғаган бўлди, аммо ичида зил кетди: у раис паққос туширган каттагина устихонни ҳам меҳмон, ҳам бутун оила учун мўлжаллаб турганди. Энди эса дастурхонда тўпиғигача сўриб ташланган илик кийими шир ечиб олинган ялонғоч боладай бўлиб ётар, ҳатто кекирдак жойи ҳам чайнаб ташланганди. Ҳар қалай, чулдирак бўлсаям шўрваси қолди-ку, шунисига ҳам шуқр, деб ўйлади тандирчи.

Азим раис юзига фотиҳа қилган бўлди-да, ўрнидан туриб, нариги хонада дарс қилаётган

болаларга яна бир кўз ташлади. Кейин мамнун жилмайди.

– Майли, дарс қилаверишсин, халақит бермай чиқиб кетаман.

Тандирчининг бахтига раис дастурхонга қарамасдан чиқиб кета бошлади: агар қараганда “Бу очофатдан бирон егулик қолганмикин?” деган умидда дастурхон устида тимирскиланаётган эгасиз қўлни кўриши мумкин эди.

Шундан сўнг тандирчи уйига меҳмон ҳам айтмайдиган бўлди: у қўлдан ташвишда эди. Агар биронтаси кўриб қолса, қишлоқда қанча гап-сўз пайдо бўлишини тасаввур ҳам қилолмасди: ҳамма тандирчининг уйдан жин чиққандай ўзини олиб қочади, яна қанча ғийбатлар кўпаяди, яна қанча маломатлар ёғилади.

Тандирчи болаларига ҳам, хотинига ҳам қўл ҳақида бировга ғинг демасликни тайинлади: эшитган одам тандирчининг хонадони устидан кетини ушлаб кулишлари аниқ эди. Қолаверса, қўл қандай пайдо бўлган бўлса, шундай ғойиб бўлар, деган умид ҳам йўқ эмасди. Бироқ ордан икки ҳафта ўтса ҳам қўл ғойиб бўлмади: у ўртага таомга узалган олтига қўлнинг еттинчиси бўлиб, худди ўз уйида таомланаётгандай ғойибдаги қорнига овқатни паққос ташлайверарди, “туширарди” эмас, айнан ташларди: қўл панжалари ёки кафтини тўлдириб олган таом бир одамнинг оғзи баробар кўтариларди-да, худди ютиб юборилгандек ғойиб бўларди. Баъзида тандирчи ғира-шира, худди хира тумандек бижирлаб турган баҳайбат, мешдай қоринни кўриб қолгандек бўлар, “Бу қоринни тўйдургунча, мен адои тамом бўламан-ку” деган ваҳима босарди. Қўлнинг пайдо бўлиши оилавий харажатларни бир ҳиссага кўпайтирган бўлса-да, бироқ тандирчининг сабр қилишдан бошқа иложи йўқ эди. Аслини олганда, у бу балони бировга қандай гапириб беришни билмасди: табиийки, эшитган ҳар бир одам тандирчининг соғлигига шубҳа билан қарай бошлайди.

Тандирчи қўл билан курашиб охири чарчади. Энди у биринчи марта бўлгандек қўлни ушлаб, жазолашга уринмасди, зеро, бунинг фойдаси йўқлигини ҳам биларди.

Салом тандирчи ва хотини бу инс-жинсларнинг иши деб, уйда қилмаган ирим-сирими қолмади. Хотини фолбинни ҳам, қўшночни ҳам, аввал иситиб, кейин совитувчини ҳам ёки совиганни иситувчини ҳам бошлаб келишди.

Фолбин кекса аёл эди: у шапкўр бўлса ҳам ўртага ташланган қанд-қурсларни мазза қилиб тераётган панжаларни кўриб қолди ва қўлга

худди танишини кўргандай бир зум ажабланмасдан қараб турди-да, “Ё пирай, бу отангнинг қўли-ку!” деб юборди тўсатдан. Аввалига эр-хотин сирлари фош бўлганидан довдираб қолишди, кейин, бу эси кирди-чиқди бўлиб қолган кампирнинг гапига барибир ҳеч ким ишонмайди, деган ўйда унга қўл ҳақидаги бор гапни айтиб беришди. Фолбин тезда хўроз сўйиб, мушкулкушод қилишни, еттига кампирни чақириб, ис чиқаришни маслаҳат берди. “Бу аниқ отангнинг қўли. Арвоҳи чирқиллаб қолибди. Очга ўхшайди. Ис чиқарсанг, келмай қолади!” деди. Салом тандирчи кампирга отасининг чап қўл ўрта бармоғининг ярми бўлмаганини, ёшлигида ўроқ юлиб кетганини, бу қўлнинг ўрта бармоғи эса бошқа бармоқлардан бир эн узун бўлиб, кўзга хунук кўриниб чиқиб турганини айтиб ўтирмади: отасининг қўли бўлмаса, бирон авлодаждодининг қўлидир, ҳозир бунинг нима фарқи бор?! Тегирмончи отасининг қўлини кампир қандай таниганини суриштириб ўтирмади, кампир айтган иримни ҳам қилиб кўришга қарор қилди. Бир оёғи гўрда турган еттига кампир, уларни етаклаб келган яна еттига келинчак, ис чиқишини эшитиб, беҳабар қолишса, хафа бўлишини ҳисобга олиб қўшимча чақирилган ўнтача хотин-халаж, жами ўттизга яқин аёлнинг ис куни еб-ичгани тандирчининг ярим йиллик асраб-авайлаганини ҳавога учирди. Кампирларнинг нафаси ҳам, уларнинг қўлидаги ёнаётган пахта ҳам сурбет қўлни чўчита олмади, лекин кампирлар ёққан пахталарни деб уйи сал бўлмаса ёниб кетаёзди – олов пардага туташганда тандирчи кириб қолди ва пардани узиб олиб, ошхонадаги сув тўла пақирга тикди, оқибатда ис чиқаришнинг асорати бўлиб, уй деворининг ярми қорайиб қолди.

Шундан сўнг маълум бўлдикки, қўлнинг арвоҳларга алоқаси йўқ, у бошқа бир нарсанинг аломати эди: унга ҳеч нарса, ҳатто боди қўзиб, ўрнидан туролмай ётган Мулла Аблазнинг бир коса сув орқали юборган дуою нафаси – “дам”и ҳам кор қилмади, зеро, бу қўл ғойибнинг ҳукмига ўхшар, худди тандирчининг оилавий тутумини, баракасини йўққа чиқариш, уни кафангадо қилиш учун рўзғорига қарғишдек кириб келганди.

Салом бу танг вазиятдан қандай чиқиб кетишни билмасди: қўлни ҳар кўрганда бу бало ўзига қаердан ёптишгани, худога ёқмайдиган нима гуноҳ қилгани ҳақида оғир ўйга чўмар, бутун умрини тафтиш қилар, кейин бир пайтлар отасига қаттиқ гапириб, чўлга кетиб қолганини,

ўзининг айбини тушуниб қайтиб келганда отаси бу дунё билан хайр-хўш қилиб бўлганини, отасининг кўнглини олиш қиёматга қолганини эслади. Балким, айнан шунинг учун худо унга мана шундай жазо жўнатгандир? Аммо тандирчи ичидагини ташига чиқаролмас, зеро, отаси ҳақидаги хотирани ўзидан ва отасидан бошқа ҳеч ким билмасди: тандирчи ўз ёғига ўзи қоврилиб ётарди.

Орадан икки ой ўтиб, бўшаб қолган унхалтаю ёғ идишларни кўргач, тандирчининг сабри чидамади. “Бу қандай адолатсизлик! – деб ўйлади у жаҳл билан. – Мен болаларим билан кун узоғи лой тепиб, бир тишлам нонни зўрға топсам-да, бир текинхўр тенг шерик бўлиб ўтирса...” Охири у кириб келган тўнғиз йилининг хосиятсизлиги ҳақида башорат қилиб, Ражаб чўпоннинг ола кўзиси жунида “Аллоҳ” деган ёзув аломатини англаган мулла Келдиёрга бор гапни айтадиган бўлди.

Тандирчи Ражаб чўпоннинг уйига буриладиган муюлишдаги тўнкага ўтирволиб, қишлоққа келаётган ҳар бир машинани тасбеҳга ташлаб ўгириб ўтирган муллани муборак чоршанба кунига тушликка – худойи ошга таклиф қилди. Ош кечаги қизил таёқли Келдиёр «гаи»нинг – бугунги мулланинг жону дили эди: бир пайтлар Келдиёр Қизилтепа постида турганда баъзида жаримага “чойхона оши жазоси”ни ҳам қўларди: шу сабабли ош бўлган жойдан бўйин товламас, буни бутун қишлоқ аҳли яхши биларди. Саломнинг аzza-базза таклифидан сўнг мулла нақ туш пайти боришини билдирди.

Чоршанба куни белгиланган вақтда мулла етиб келди. Ўртага сергўшт ош тортилди. Ошни кўриб, мулланинг кўзлари ёниб кетди ва енг шимариб, ошга ташланди. У уч-тўрт кафт ошни кўзларини юмганча, мазасини тотиб, чайнаб бўлганди ҳамки, куттириб қўймай қўл ҳам пайдо бўлди. Даставвал мулла учинчи қўлга эътибор бермади: ҳар кафт оғзига борганда ҳузур қилиб, кўзларини юмиб, чайнаганча, мазасини олар, кейин оғзидагини ютиб юбориб, кўзларини очар, ошнинг энг сергўшт жойларига кафтини ботирарди. У қўлни анчадан кейин кўриб қолди: худди ўзидек энг сергўшт жойларига кафт ботираётган, муллалик ҳурматини қилмаётган сурбет қўлни кўриб, бунақа беадабликдан жаҳлланиб бошини кўтарди. Афсуски, кутгандек, захрини сочиш ёки бирон диний нақл айтиб, одобга чақириш учун қўл эгасига кўзи тушмади. Бир қўлга, бир тандирчига қараб оғзи очилиб қолди ва ҳаяжонланганиданми ё қўрққа-

ниданми, оғзидагини чайнамай ютиб юборди ва туюлиб қолди. Йўталиб, нафаси тикилаёзди. Тандирчи ўрнидан туриб, елкасига урди. Шундан сўнг мулла сал ўзига келди. Қўл эса уларга эътибор бермай ошни паққос туширар, яъни худди мулла каби кафтига сергўшт ошни жойлаб, оғиз баробар кўтарар, кафтда турган бир уюм ош кўринмаётган “оғиз”да ғойиб бўларди. Қизариб-бўзариб кетган, амри-маъруфида қиёмат белгиларини башорат қилганда ҳам бунчалик аломатни кўраман деб ўйламаган мулла чамаси ўн марта “астағфуруллоҳ” деди. Кўзларини юмиб-очди. “Менга шундай кўринаяпти!” деб ўйлади, чоғи, тандирчига илинж билан қаради, лекин обрўси тушиб кетмаслиги учун оғиз очмади. Яна уч марта “астағфуруллоҳ” деди.

– Сизга ҳам кўринаяптими?! – деди тандирчи уни хижолатдан қутқариш учун.

– Кўринаяптими, дейсизми? – мулла тандирчига сир бой бермай қаради. – Нима кўринаяпти?

– Қўл! – деди тандирчи. – Эгаси кўринмайдиган қўл...

Мулла шундагина бироз ўзига келди. Кўзларини лўқ қилиб ҳали ҳам ош ейишда давом этаётган қўлга бакрайиб қараб турди.

– Ҳа, кўринаяпти... Бу кимнинг қўли?

– Билмадим... Лекин овқат ейишда бизнинг оила бир томон, бу қўл бир томон. Ҳар қандай таомни олиб шундай ҳавога кўтарса бўлди, ғойиб бўлади...

– Ростданам эгаси йўқми? Умуман кўринмай-дими?

Тандирчи бош ирғади.

– Аслида сизни шунинг учун чақиргандим, мулла ака, – деди тандирчи иложсиз оҳангда. – Уйимизда шундай бало пайдо бўлди. Икки ойдан бери кетмайди. Бизни касод қиляпти бу очофат.

Мулла бир тандирчига, бир қўлга қараб узоқ туриб қолди.

– Шунга бир ўқиб қўйсангиз... Зора, йўқолса... Мулла Абзал дам солган сувнинг кучи етмади. Сизни унга қараганда нафаси ўткир дейишди.

– Шайтоннинг қўли бу! Астағфуруллоҳ! – деди Келдиёр ниҳоят ўзининг муллалиги эсига тушгандек. – Қаранг, одамнинг қўлига ўхшамайди. Шайтони лайинники... Бу аниқ...

– Йўғ-е, – деди тандирчи. – Оддий қўл-ку...

– Оддий қўл эмас! – деди қатъий қилиб мулла. – Бу шайтоннинг қўли. Таомингизга шайтон шерик бўлаяпти... Гўшти ҳалолмиди?

– Ҳа, – деди Салом. – Абсалим қассобдан олганман...

Мулла барибир бош чайқади.

– Охирзамонни шунақа аломатлари бор деб эшитган эдим... Эгаси йўқ қўллар, эгаси йўқ бошлар, эгаси йўқ кўзлар, эгаси йўқ оёқлар эгасини қидириб, осмонда учиб юраркан. Бу қўл ҳам эгасини қидириб келгани аниқ. Саломбек, охирзамон яқинга ўхшайди.

Мулланинг бу қатъий хулосаси қўлга ёқмади, чоғи, у лаганга кафт босишдан тўхтаб, забт билан ҳавога кўтарилди ва аввал кўрсаткич бармоғи билан ўрта бармоғи орасига бош бармоғини яхшилаб жойлаштириб олди, кейин мулланинг нақ бурни тагига олиб келиб кўрсатди. Мулла шундоқ кўзига тегай деб турган икки бармоқ орасидаги бош бармоқни кўриб, кўрқиб кетди, гавдасини орқага олди.

– Ие, – деди у кўзлари ола-кула бўлиб кетиб.
– Бу ҳали тарбиясиз ҳам экан-ку!

Қўл икки бармоқ орасида турган бош бармоқни кўрсатганча мулланинг бурни тагида анча турди. Кейин яна лаганга қараб шўнғиди, ҳеч нарса бўлмагандек ошни “ҳавога кўтаришда” давом этди.

– Бирон кечирилмас гуноҳингиз эвазига бу! – деди мулла ниҳоят.

– Бир тандирчи бўлсам, – тандирчи нолинди, – эсимни таниганимдан бери тегирмон тошини айлантираман, оёғим лойдан чиқмайди. Менинг қандай кечирилмас гуноҳим бўлиши мумкин?!

– Бандаси қилган гуноҳини билмайди, аммо Тепага ҳаммаси аён! – деди мулла худди амри маъруф қилаётган оҳангда. – Ҳаммасини ҳисоблаб ўтирувчи ва бундай офатларни юборувчи Роббимиз бор. Товба қилинг, шунда қутуласиз.

– Икки ойдан бери товба қилиб ётибман, – аламли оҳангда деди тандирчи. – Азиз авлиёларга ҳам бордим, етим-есирга садақа ҳам бердим. Фойдаси бўлмади.

Тандирчининг бу гапи муллани хушёр торттирди. Ҳозир унчалик мавриди бўлмаса-да, лекин ҳам келажакни, ҳам чўнтакни ўйлаб, жойида танбеҳ бермоқни ва бу адашган бандга тўғри йўл кўрсатишни ўзининг бурчи деб ҳисоблади.

– Садақани аввало оғзида илми бор одамга бериш керак.

Тандирчи содда эди. Мулланинг тагдор гапини тўғри тушунди.

– Қишлоғимиздаги қийналаётган талабаларга ҳам садақа ўрнида йўлкира бердим...

Тандирчининг соддалигидан мулланинг энсаси қотди.

– Талабалар оғзида илми борларга қўшил-

майди. Улар ҳар хил нопок ишларга ҳам аралашиб юришади. Шунинг учун уларга берилган садақа ўтмайди. Садақани тоат-ибодатли, илмли кишиларга бермак жойиздур...

Тандирчи бу гапдан анча изза тортди.

– Буни билмас эканман, – тан олди у. – Мулла Аблаз мусофирчиликда юрган талабаларга берган садақаларингиз ўтади, деганди.

Мулланинг бу гапдан ҳам энсаси қотди.

– Мулла Аблаз мадраса талабаларини назарда тутган, чоғи, сиз тушунмагансиз.

– Қишлоғимизда унақалар йўқ-да.

Мулла Келдиёр энди бу гўл бандасига очикроқ ишора қилишига тўғри келди.

– Унақа талабалар бўлмаса ҳам, эртаю кеч ибодат билан машғул кишилар бор, – деди бироз зарда билан.

Бу орада лаганда ош тугаган, қўл энди ўртага қўйилган мевалардан тотинарди. Мулланинг эса иштаҳаси бўғилганди. Шу сабабли ҳам қўлнинг безбетлигидан ҳамда ўзига аталган меваларга дахл қилаётганидан жаҳли чиқди.

– Бу ростданам очофатнинг ўзи экан, – деди у. – Ҳаммасини ямламай ютыпти. Хўш, бундай қиламиз... Андак чиқимдорроғ-у, аммо иш бериши аниқ... Мен қирқ кун кечаси билан қайтарма қилиб ўқийман. Шу билан тинчиб кетасиз, хонадонингизга ором киради...

Салом хурсанд бўлиб кетди: зора, қайтарма иш бериб, қўлдан қутулса... Тандирчига қайтарма қилиш бир тўқлига тушган бўлса-да (унияям қайнисидан қарз олишга тўғри келди), мулла Келдиёр ваъдасида турди: қирқ кунда қайтарма қилиб ўқиб берди. Тандирчи энди “шайтон қўли”нинг уйдан ғойиб бўлишини сабрсизлик ва интиқлик билан кута бошлади. Зеро, қўл пайдо бўлганидан бери рўзғор секин қарзга кира бошлаганди. Бу ҳолат тандирчининг кўнглини ғаш қилиб тургани учун қайтармадан умиди катта эди. Аммо қўл мулла Келдиёр айтгандек, қайтарма қилингандан сўнг бир ҳафта эмас, уч ҳафта ўтса ҳам йўқолмади. Тўртинчи ҳафтада рўзғорни эплаб туриш учун яна қарз олишга тўғри келди.

Бешинчи ҳафтага келганда у ўзини мулла Келдиёр бир тўқлига чув туширганига, қайтармаси иш бермаганига амин бўлди. Шунинг учун дардини ёриш учун ишончлироқ одам излай бошлади. Бу пайтда барака кетиб, фақат қарзга кун кўраётган бўлса-да, Панжи муаллимдан маслаҳат олишга қарор қилди: кўпол, кўрс бўлса ҳам тўғрисиўз одам, бир томони аёлига қариндошлиги бор. Панжи муаллим ҳам атои худоининг дарагини эшитиб, маҳтал қилмасдан етиб келди. У ҳам худди Азим раисдай иликни ўз олдига қўйиб ейишга чоғланган ҳам эдики, қўл ўтган гал учун ҳам ундан аламини олди: иликни унинг олдидан тортиб олди-да, ҳавога кўтарилди ва худди ўтган гал Азим раис паққос туширгандай иликдаги этни ямламай “юта” бошлади.

Буни кўрган Панжи муаллим эси оғгандай ҳаводаги қўлга қараб турар, этга қўшиб ейиш учун тишлаган нони ҳам оғзидан тушиб кетганди. Салдан сўнг у тандирчига гарангсиб қаради.

– Бу нима?! – деб сўради зўрға тили айланиб.

– Қўл! – деди тандирчи бамайлихотир.

– Қўллигини кўраяпман, – зарда қилди муаллим. – Кимнинг қўли? Эгаси нега кўринмаяпти?

– Сизни шунга чақирдим. Эгаси кимлигини аниқлаб, ҳайдаб юбормасак, мени хонавайрон қилаяпти, домла...

Бу гапларни айтаётганда тандирчининг кўзларидан ёш чиқиб кетди: унинг сабр косаси ҳам, кўнгли ҳам тўлиб бўлганди. Суяги қора меҳнатда қотган, қишлоқда зикна ва қаҳри қаттиқ деб ном чиқарган кап-катта одамнинг кўзида ёш кўриб, Панжи муаллимнинг ҳам йиғлагиси келиб кетди.

– Анчадан бери борми?

– Анчадан бери... Йкки ойдан ошди, – тан олди тандирчи боладай пиқилларкан.

– Йиғламанг. – таскин берди муаллим. – Ҳаммаси яхши бўлади.

У эти тобора шилиниб бораётган ҳаводаги иликка алам билан қараб турар, агар шу қўл бўлмаганда бу илик ҳам, ундаги эт ҳам ҳозир ўзиники бўлишини ичдан ҳис қилиб турарди. Муаллим бидъатчи эмасди ва ҳар бир масалага илм кўзи билан қарарди. Бу гал ҳам шундай қилди: ўзича чамалаб кўрди. Сўнг ўрнидан турди – қўл иликдан этни ажратиб олиш билан овора эди – тандирчини ҳайрон қолдириб, қўлнинг орқа тарафига ўтди ва, афтидан, қўл эгасининг кетини мўлжаллаб, худди ўн бир метрдан тўп тепаётган футболчидай, бор кучи билан тепди: тепки шунчалик кучли эдики, унда илик алами ҳам мужассам бўлганди – аммо Панжи муаллим кутганидек оёғи қўл эгасининг кўринмаётган кетига тегмади, аксинча, унинг зарб билан тепилган оёғи ҳавони визиллаб кесиб ўтди, очиқ ҳавода нақ шифтгача кўтарилди: муаллим ўзини туюлмай шундоқ қўлнинг тагига гурсиллаб дустаман йиқилди. У бирпас ўзига нима бўлганини билмай ётди. Тандирчи ҳам кўрқиб кетди: ҳозир дийдиё қилиб ўтирадиган пайт эмаслигини англаб, кўзидаги ёшни артди-да, ерда мурдадай чўзилиб ётган муаллимнинг елкасидан кўтара бошлади.

– Бунинг кети қани?! – деди ётган ерида муаллим ўзининг ҳаракатига изоҳ бергандек, худди муҳаббати рад этилган ўн саккиз яшар йигитдек озурдалик билан. – Боглаб тепмоқчи эдим-да, ўзиям. Агар текканда нақ дўзахга бориб тушарди...

Дастурхонга илик тап этиб тушди: унда бир тишлам ҳам эт қолмаганди. Қўл чўзилиб ётган муаллимнинг устига келди ва кафтларини ёпиб олиб, мушт қилди, сўнг муаллимнинг саволига жавоб ўрнида нақ бошига келиб, уч-тўрт марта баланд-паст бўлди, натижада муаллим ҳам, тандирчи ҳам қўл нима демоқчилигини дарров тушунди: агар қўлнинг қолган қисмлари ҳам, эгаси ҳам кўринганда, унда у чап қўлининг тирсагидан ушлаб, муаллимга кўпчилик биладиган чапани ишорани кўрсатаётганини англамасликнинг иложи йўқ эди.

Муаллим ўрнидан турганда қўл ғойиб бўлганди. Афтидан у қари, шанғи ва инжиқ одам билан талашиб, обрўсини кеткизгиси келмай, ҳавога сингиб кетганди.

Шундай бўлса ҳам муаллим тандирчига энг оқилона, бепул маслаҳат берди: қўл ҳақида расмий идоралар билан, дастлаб, маҳалла раиси билан гаплашиш керак. “Маҳалланинг баланд-пастига масъулми, у нималар бўлаётганини, фуқароларни қандай ўмаришаётганини билсин ва ёрдам берсин. Шусиз ҳам ёрдамга муҳтож оилаларга ажратилган пулни ўзи “гум” қилиб, семириб ётибди”. Салом тандирчига бу маслаҳат маъқул келди: у ўтган йили ўттиз йил мактабда ишлаб, директор бўлолмагач, раисликка номзодини қўйган Азимнинг хуфя илтимоси билан қариндошларини унга овоз беришга кўндирган эди. Шу сабабли оқсоқол ўзини қарздор ҳис қилиб, зора, ёрдам қўлини чўзса...

Салом умид билан маҳалла идорасига йўл олди. Унинг гапларини батафсил эшитган Азим раис тандирчини маҳалланинг аксар тирикчиликка ўраллашиб қолган одамлари каби руҳан чарчаган, деб ўйлади. Аммо орага мулла Келдиёр ҳам аралашгани ва қўлни кўрганини эшитгач, ўйланиб қолди.

– Ука, – деди у ниҳоят ўйлаб бўлгач. – Мен бунақа чўпчакларга ишонмайман. Лекин билишимча, сизнинг уйингизда жинойт содир бўлаяпти. Кимдир уйингизда худди кинолардагидек кўринмас қиёфага кириб, ҳозирги техникада бунинг иложи кўп, ўғирлик билан шуғулланаёпти. Шундайми?

Тандирчи ўйлаб кўрса, масалани раис тушунтиргандай изоҳласа ҳам бўларкан. Шунинг учун бош ирғади:

– Умуман, шундай... Уйимдан ўғирлик содир бўлаяпти...

– Ўғирлик ҳақидаги шикоят билан менга эмас, ҳуқуқни ҳимоя қилиш муассасаларига мурожаат қилишингиз керак.

Тандирчи умрида бирон марта ҳам ҳуқуқни ҳимоя қилиш муассасаларига шикоят қилмаганди, улар ҳам “Нима шикоятингиз бор, мана биз ҳуқуқингизга масъулмиз!” деб олдига келмаган. Шунинг учун раиснинг таклифига тушунмади. Раис маҳаллага ёрдам сўраб келган ҳар қандай муҳтожга ёрдам қўлини чўзиш учун адолатли тарзда сайланмаганми, тандирчига ўзи айтиб туриб, ариза ёздирди.

– Қани, шундай деб ариза ёзинг. Менким, Салом тандирчи... уйимда шундай – шундай... номаълум шахслар томонидан...

– Шахс дегани нимаси? – сўради тандирчи эгри-бугри ёзишдан тўхтаб.

– Шахс бу – кимса дегани.

– Мен ҳеч қандай шахсни, яъни кимсани кўрганим йўқ. Бизниқига фақат эгасиз қўл келади...

– Русуми шунақа... “Шас” эмас, “шахс”, думсиз қилиб ёзинг... хўш... давом этамиз... ўғирлик содир этилмоқдаким, ёрдам беришингизни сўрайман... Ана бўлди... Энди маҳалла нозирининг олдига борамиз...

Салом тандирчи билан раис ажи-бужи қилиб ёзилган аризани кўтариб, шундоқ маҳалла идорасида жойлашган нозирнинг хонасига киришди.

Аризани ўқиб кўрган нозир ҳеч нарса тушунмади, тандирчининг ўзидан сўрай бошлади, у соддалик қилиб яна қўл ҳақида гапириб берди. Нозир ўрnidан туриб, Салом тандирчининг олдига келди-да, унинг кўзларига узоқ қараб турди. Кейин компьютерга ўтириб, уни узоқ титди. Излаганини тополмади, ҳафсаласи пир бўлиб, яна Салом тандирчига ўгирилди.

– Қизик, – деди у столни чертар экан. – Хўш, бу ариза билан нима демоқчисиз?

– Шу... уйимда қандайдир қўл пайдо бўлган. У мени касодга учратаёпти, барака кетди... ортиқча харажат дегандай... Хуллас, уни деб рўзгорни бутлай олмаяпман. Тирикчилик оғир бўлиб қолди.

Нозир ўрnidан туриб кетди...

Хавотирга тушган раис ҳовлиққанча нозирга тушунтира бошлади.

– Бу киши уйимда номаълум ўғри пайдо бўлди деб келди. Мен эса бу гапларни менга эмас, нозирга ёзинг деб олдингизга олиб келдим... – деди оқсоқол тандирчи яна бир нарса деб қўймасин деб.

– Унда нега қанақадир эгаси кўринмаган қўл деяпти... Тўғридан тўғри ўғри пайдо бўлди деса ўладими?

– Аризага расамади қилиб ёзилган... Энди бу киши еттинчи синфгача ўқиган. Савод андак чатоқроқ... Қолгани халқ оғзаки ижоди... Халқимиз бахшиларни яхши кўриши шундан... Шунга сиздан бу ҳолатни ўрганиб чиқсангиз деб келган эдик.

Нозир энди енгил тортди. Аризани олиб, уни яна бир ўқиб чиқди-да, кўнгли тўлди, чоғи, столда ётган папканинг ичига соларкан, оқсоқолга ҳурмат оҳангда гапирди:

– Сиз маҳаллий ҳукуматсиз. Текшир деса-нгиз, текширамиз. Бизни бу курсига шунинг учун ўтирғизиш қўйишган.

Хуллас, эртасига маҳалла раиси билан нозир “шахси номаълум кимса томонидан ўғирлик содир этилаётган объект”ни ўз кўзлари билан кўришга борадиган бўлишди.

Салом тандирчи қарз-ҳавола қилиб, бозорлик қилди, уйига оқсоқол айтганидек, нозир хуш кўрадиган қовурдоқ остирди, оқсоқол “нозирнинг томоғидан овқат ўтиши андак қийин, шунинг учун ўрус шишасини сувга ташлаб кўйинг”, деганди, бир эмас, учтасини ташлаб кўйди.

Тушдан кейин оқсоқол билан нозир кўлтиғида бир талай қоғозлар кўтариб кириб келишди.

– Қани, ўша ўғри кўлни кўрсатинг-чи! – деди нозир худди жиноятни ҳозир фош этадиган шашт билан.

Оқсоқол “Аввал таом, бад аз калом!” дея нозирни таомга таклиф қилиб, тандирчини туртди. Аслида тандирчига ҳам шу керак эди. Мана энди тўкин дастурхон устида ўғрини ўзлари кўзлари билан кўришсин. Шунда ҳаммасини ўзлари билиб олади.

Кутилгандек базм бошланиб, нозир уст-ма-уст икки пиёла бўшатгач, кутилгандек кўл пайдо бўлди. Нозир озроқ кайф қилганидан қовурдоқ билан овора эди. Тандирчи оқсоқолни туртиб, кўлга ишора қилди: кўлга кўзи тушган оқсоқолнинг кўзлари чиқиб, Панжи муаллимнинг “Етимларнинг ҳақини еганлар кўрққан пайти оқармайди, раис ҳам етимларнинг пулини еб ётибди” деган ғийбатида жон бор, чоғи, ранги кўкариб кетди. Оқсоқолнинг дастурхоннинг чап бурчагига қараб безрайиб қолганини кўрган нозир ҳам у қараб турган томонга кўз ташлади ва у кейинги гал олиб маза қилиб чайнайман деб мўлжаллаб турган туюрни эгаси кўринмаётган кўл олиб, ҳавога кўтарганини кўрди: нозирнинг оғзини ланг очдириб, туюр шундоқ ҳавода ғойиб бўлди. Кўл энди бошқа бир туюрни картошкага кўшиб кўтара бошлади. Нозирнинг оғзи анча пайтгача очилиб турди – у кўглаб ўғирликларга шахсан гувоҳ бўлганди, аммо ўғирланган ашёвий далилнинг ҳавога айланиб кетишини биринчи марта кўриб туриши эди – унинг гезарган лунжи атрофида бир-иккита пашша ҳам айлана бошлади. Ҳаяжон пайти томоғи ҳам қилтиллаб қолади, шекилли, нозир ўзини босиш учун яна икки пиёлани бўшатди.

– Мана шу... ўғри, – деди тандирчи пайтдан фойдаланиб. – Сиз менга ишомагандингиз...

Нозир унинг гапини деярли эшитмади. У ҳали ҳам кўлга қараб турар, кўл эса бирпасда ярим лаган гўштни ҳавога кўтариб, чангини ҳам чиқармай йўқ қилиб бўлганди.

Ниҳоят нозир ўзига келди ва касби эсига тушиб, пойлаб туриб, кўлни ушлаб олди. Кўл

унинг кўлида балиқдай типирчилай бошлади. Нозир ёнидан тўтпончасини чиқариб, уни кўлнинг кафтига тўғирлади ва ҳар қандай душманни ер тишлатадиган қатъият билан сўради:

– Кимсан? Ҳозир отиб, дабдалангни чиқарман!

Нозир бу гапларни қанчалик важоҳат билан мардоновар айтган бўлса, кўл пинагини ҳам бузмай, тандирчи ва оқсоқолни ҳайратга солганча, ҳавога сингиб ғойиб бўлди. Нозир атрофга аланглаб, кўлида тўтпонча билан уни излай бошлади. Йўқ, у ғойиб бўлганди. Кейин у тандирчига ғазаб билан боқди.

– Бу нима ўйин? Бу фокусни ким қилаяпти? Ким қилган бўлса ҳам пушаймон бўлади.

Унга бу фокус ҳам, кўзбойлоғичнинг ўйини ҳам эмаслигини тушунтириш учун анча вақт кетди. Фақат иккинчи шиша бўшагандан сўнггина нозир уларнинг гапига ишонди. Учинчи шишада эса нозир тандирчининг юзидан ўптиб, “Бунинг-ку кўли кўриниб турибди, умуман, ўзи йўқ жиноятчиларни ҳам товбасига таянтиради-ганлар бор” лигини айтиб мақтана бошлади. Ўша пайти бу гапларни ароқ таъсирида алжираш деб тушунишганди. Икки кундан сўнг исковуч ит билан бир тўда қуролланган одамлар келишганда нозир рост гапирганига амин бўлишди. Гуруҳ, ҳақиқатан ҳам, қилни қирқ ёрадиган, излаганини топмаса кўймайдиган барзанги ва таптортмас йигитлардан иборат эди: ҳовлида ҳам, молхона-қўраларда ҳам биронта ирга, биронта бурчак қолмади: арининг уясигача, ҳовли деворининг тагидаги сичқон инигача махсус асбоб-ускуналар билан титиб чиқилди, хуллас, сичқоннинг инини минг танга қилишдики, ковлаб кўрилмаган жой қолмади – тандирчининг ҳовлиси бирпасда галвирдай титиб ташланди – у энди нақ бомба тушгандай хароба манзилга айланганди. Камини итга кўйиб беришди: ит, афтидан, уларнинг ишончини қозонган ёки ростданам кучли искабтопар эди: у қаерни ҳидлай бошласа, гуруҳ ўша ерни ковлашга тушарди. Тандирчининг отасидан қолган деворларнинг тагида нимадир бормиди ёки ростданам кўл ўша пойдевор ёриқларини ўзига макон қилганмиди, ҳар қалай, ит уйнинг ҳар икки қадамини худди хазина топгандай ҳидлаб қолар, изидан келаётганлар дарров ковлашга тушишар, бир хандақча чуқурлик ковлашгандан сўнг у ердан сўнгги бир асрдан ортиқ давр мобайнида вақт тупроғи ютиб юборган турли рўзғор буюмлари: сопол идишларнинг синиқлари, чойнак қопқоқлари, арқон ёки кигиз

қолдиқларига ўхшаган лаш-лушлар чиқарди – ҳовли бундай ноёб асори атиқалар билан деярли тўлиб бўлди: уйнинг ичида ҳам, ташқарисида ҳам, девор тагида ҳам ковлаб кўрилмаган бир қарич жой қолмади, аммо қўл ўта айёр ёки ростданам маккор Шайтонга тегишли эди, чоғи, тутқич бермади. Кечга бориб, гуруҳ ҳам, ит ҳам ҳолдан тойди.

– Бу ерда ҳеч қандай ўғри ҳам, биз қиладиган иш ҳам йўқ, – деди ниҳоят уларнинг ичидаги норғули, чамаси, у бошлиқ эди. – Менимча, уй эгаларини шифокорга кўрсатиш керак.

Унинг шу гапини кутиб туришгандек, бутун гуруҳ ҳовли бўйлаб ёйиб ташлашган асбоб-ускуналарини йиғиштириб, ҳайдовчиси тоқати тоқ бўлиб кутиб ўтирган машинага солди-да, жўнаб қолишди: машина жойидан кўзғалиб, муюлишига етмасдан паҳсадан қурилган уйнинг пойдевори титилиб кетиб, батамом қулаб тушди ва ундан кўтарилган чанг Лангаротадан ҳам кўриниб турди.

Бошпанасиз қолган тандирчи вайронага айланган уйи устида бошини ушлаганча ўтирар, кўриниши афтодахол, юз-кўзида умидсизлик, ночорлик, тушкунлик билан бирга афсус-надомат акс этар эди. Болалар эса ташлаб кетилган жанг майдонини эслатадиган уй устида аллақачон “уруш-уруш” ўйинини бошлаб юборишган, тандирчининг аёли тиззасини қучоқлаганча уй қулаб тушаётганда девордан отилиб тушиб, ёнига думалаб келган тешик элагига қарахт ҳолда қараб турарди.

Маҳалла идораси ўзига юклатилган вазифани уддалади: тандирчининг оиласини танг пайтда ўз ҳолига ташлаб қўймади: токи уйни тиклаб олгунча амаллаб яшаб турса бўладиган чодир беришди.

Тандирчи қанча ҳаракат қилмасин, ойни этак билан ёпиб бўлмади: эгаси йўқ ўғри қўл ҳақидаги қўшиб чатилган миш-мишлар бутун вилоятга тарқаб кетди.

Энди турли жойлардан, газетлару нашрлардан, телевидение ва радиодан мухбирлар, ҳар хил илмий текшириш даргоҳларидан олимлар, ҳатто бу сирли ҳодисадан ўзларига наф чиқаришни ўйлаган сиёсатчилар келишар, бу ғаройиб воқеани турли усуллар билан тадқиқ ва таҳлил қилишар, шарҳлашар, қишлоқ аҳлидан интервьюлар олишарди. Маҳаллий аҳоли ўзи ҳеч қачон кўрмаган қўл тўғрисида тўқиб-бичиб, қўшиб-чатиб гапириб берарди: дастлабки интервьюларда оддий одамларникига ўхшаш бўлган қўл охирги интервьюларда кўзга кўринмас улкан девнинг

нақ чинордай келадиган қўлига айланиб улгурганди. Фақат улар тандирчининг уйига яқин-лашолмасди. Тандирчи энди тақдирга тан берганди: у тобора дармони қуриб, кучдан қолаётган бўлса-да, эгаси йўқ қўл учун ҳам ишлашга, унинг ебтўймас қорнини бир илож қилиб тўйдиришга, ундан ортганини болалари билан баҳам кўришга алалоқибат рози бўлган, у энди қўл ҳақида ҳеч кимга гапирмас, интервью ҳам бермас, келганларни ҳовлига киритмасди ҳам. Четдан келганлар ҳам, қишлоқдошлари ҳам энди дарвозадан нарида туриб, ҳовли ўртасида, вайронага айланган уй ёнига қурилган чодир олдида турмуш ва тирикчилик билан куймаланиб юрган тандирчининг оиласига кўзлари тушарди...

Тамом.

Қиссадан ҳисса ёхуд яқунга

қўшимча яқун

Идоранинг мажлислар зали терсоталиклар билан лиқ тўлган, ғала-ғовур, одам одамни танимас, қандайдир бақир-чақир, тўс-тўполон ҳукмрон эди.

Мулла Келдиёр залга кириши билан одамлар бирдан тинчиди: ҳамма унга худди халоскорини кўргандек нажот билан тикилиб турарди.

– Келдингизми, мулла, – деди маҳалла нозири билан минбарда ўтирган Азим раис ўрнидан туриб унга пешвоз чиқаркан. – Одамлар кутиб қолишди.

– Нима гап, оқсоқол? – деди мулла овозига бироз беписандлик қўшиб. – Бизни бунақа мажлисларга чақирмасдингиз-ку!

– Бизга ёрдам бермасангиз бўлмайди. Сиз кўпни кўрган одамсиз... Яна оғзингизда илмингиз бор... Қолаверса, сиз буларни олдиндан билгансиз...

Мулла Келдиёр бу эътирофдан бир қоп шишган бўлса-да, лекин бутун қишлоқ нега ўзини кутиб, тўпланиб турганидан хавотир олиб, ўзига тикилиб турган зал тўла одамга юзланди.

– Эгаси йўқ қўл энди ҳамманинг уйида пайдо бўлибди! – деди оқсоқол муллани масаладан тезроқ хабардор қилиш учун.

Бу хабардан сўнг бутун залга ўлик сукунат чўқди: ҳамма мулла Келдиёрнинг оғзини пойлаб турарди...

Энди тамом.

Ҳаёт и форига тикдил бошимни

Нурилла НАРЗУЛЛАЕВ

1974 йили туғилган.
Ўзбекистон давлат жаҳон
тиллари университетининг
халқаро журналистика
факультетини тамомлаган.
"Фано ёмғири" шеърий
тўплами нашр этилган.

* * *

Ой соврилган каби қуёш изида,
Ўрлар алвон-алвон ўтинчим – талош.
Нур ёгилар моҳи тобон юзидан,
Менинг кўзларимдан эса ёш...
Гар дийдор қиёмат бўлса, берай жон,
Ошиқни то маҳшар ўртар фирогинг.
Ахир, етиб бўлмас Сенга ҳеч қачон,
Бу оламда йўқдир васл булоғи.
Фақат сомеъ бўлдим Сендан айрилиб,
Бир Сени тингламоқ истар жон қуши.
Мен учун туганмас қисмат – айрилиқ,
Ҳаёт – мангуликдан узилган қўшиқ.

* * *

Қуёш нури гулни гарчи қиличдек
 Кесмас, лекин уни куйдиргай охир.
 Бутун яралмишда мавҳум тириклик
 Ва ўлимдан бошқа ҳодис йўқ, ахир.
 Қўклам тунни эди, тонггача қолиб,
 Капалак умрича кўрдим ёшимни.
 Ўлим чақмогини бўйнимга олиб,
 Ҳаёт ифориға тикдим бошимни.

* * *

Найсон абри кўкка уйилар қат-қат,
 Томчилаб-томчилаб бошланар ёмгир.
 Шу кўйи ўт тушар менга бешафқат,
 Жону жаҳонимда бошланар ёнгин!..
 Ё Раб!.. Ўту сувинг ичра кўп қийин,
 Соврилдим... ўзимни тутарман қандай?!
 Неки бори бўлса, куйган-у, кейин
 Тошқин олиб кетган эски кўргондай
 Оқдим, зоҳирида шому сахарнинг,
 Ботинида синиб оқади созим.
 Мени асраёлмас бинафшаларнинг
 Қирдан келаётган гўзал овози.
 Ё Раб! Бу тошқинда мен бир жонсарак.
 Майсадай бўйлолмам камалакларга,
 Жим ўлтирмасман гул юзига қараб,
 Тўйиб боқолмасман капалакларга.
 Беомон шиддатда омон қолмасман,
 Маънисиз ҳаётим йитади мутлоқ,
 Билдим, ёмгирчалик яшай олмасман,
 Билдим, бир мендан кўп яшар қизгалдоқ.
 Аммо билолмайман, нечун шом эниб,
 Хоким узра хаслар учгай бебаёт?..
 Не учун баҳордан айиргай мени,
 Нечун ҳалок этгай мени бу ҳаёт?!

* * *

Ҳаёт – денгиз.
 Тўлқин – вақт. Унда бадар,
 Сузиб бораётган номсиз кема – жон.
 Шамол – тақдир.
 Йўлчи-юлдузлар – хабар,
 Чайқалиб-чайқалиб сузар кемажон.
 Пўртана жаҳдидан эмишман огоҳ,
 Армонлар гирдоби тутмоқда мени.
 На ўткинчи кема, ва на бандаргоҳ,
 Бир номсиз оролча кутмоқда мени.

* * *

Ким у, шафқатсиз сайёд, кўнглимга қилич солди,
 Қатл этди севгимни – солди қора ўлимга.
 Бошимда чарақлаган осмон қорайиб қолди,
 Қўлимда қолди ҳилол – қоқ иккига бўлинган.
 Кўрмай қолдим, билмадим – кун эдими ё тунми,
 Фақат илгадим элас, хурлар тушиди фалакдан.
 Кўкнинг бахтсиз ёмгири билан ювди севгимни,
 Кафан қилдилар унга оқарган камалакдан.
 Йиғламадим у лаҳза, чекмадим оҳу фарёд,
 Фақат гавго кўтарди жинлар садрга тушиб.
 Ётар эдим чалажон, ётар эдим бемурод,
 Билмас эдим бу қатл қайси дунёнинг иши.
 Тан бундоқ қолармиш жон бақога қилса ҳижрат,
 Билмасдим – шаҳид кўнглим бутми энди ё нобуд?
 Ҳайҳот, видо сингари оғир ул шафақ узра,
 Кемадай сузиб кетди гулдан ясалган тобут.
 Сезмас эди она ер, осмоннинг ярасидан
 Зардоб томарди чак-чак – изсиз қатл излари.
 Ётар эдим бемурод, сайёдлар орасида,
 Бошим қесилган эди, ҳайрон эди кўзларим.

Асли бору йўгинг бир аччиқ бода,
 Ҳеч кимнинг чекига тушмагансан, бас.
 Ҳеч ким қолмайдиган ёруғ дунёда
 Ҳеч қачон, кетаман, дема қасдма-қасд.
 Кетма, эй, умидвор кетгучи, кетма,
 Кетсанг, кетмоқ бўлса агар матлабинг –
 Кетолсанг, ортингга қарама, кутма,
 Фақат куз каби кет, фақат куз каби.
 Куз кетар, ҳеч кимга айтмайди аммо,
 У чорлов доғида қараб турмайди.
 Кузнинг келганини кўради ҳамма,
 Кузнинг кетганини ҳеч ким кўрмайди.

Эшигим олдидан кетмади нари,
 Шовуллаб ўртанди азалий гусса.
 Недандир асрамоқ истаб сарсари,
 Қайгадир элтмоқчи, агар қўл чўзсам.
 Ётардим – гарқ этмиш эди ашк сели,
 Ётардим, кўнглимда йўқ эди шарор.
 Шу кеча тонггача чорлади мени
 Дунёдан ҳеч нарса топмаган шамол.

Уфққа сингиб кетди матлабим,
 Шомни тутди чирилдоқ уни.
 Кўнглим очилмади сен каби,
 Номозиомгул, ўтдимми куним.
 Йитдимми гулламоқ хаёли,
 Бўм-бўш қолди афтода хужра,
 Қари-қартанг шайтон мисоли,
 Жим йиғладим чангалзор ичра.
 О, сарин ел, адашсанг гоҳи,
 Дарёга қай йўлдан қайтасан?
 Мовий поклик, халоскор соҳил,
 Шеърим, кўнглим қуши, қайдасан?!
 Дарё эди қачондир содиқ,
 Мени нилуфардек асради.
 Энди келар тўфон овози,
 Ва гулдирак – осмон нафрати...
 Тун бўйидан ўтарман қандай?!
 Қалб кўринди, униқиб зоҳир.
 Жаннатдаги гўзал илондай,
 Ер бағирлаб қолмишман охир.
 Кўнглим каби тўкилди неча
 Мақтул чечак кўшкимда ҳайрон.
 Минг йилдирки, бир ойдин кеча,
 Бир гўзал тонг армондир... Армон.

Жиззах вилояти кўғирчоқ театрида атоқли давлат арбоби ва ёзувчи Шароф Рашидов таваллудининг 100 йиллиги муносабати билан “Кашмир кўшиғи” асари сахналаштирилди.

6-9 ноябрь кунли пойтахтимизда I Тошкент халқаро амалий санъат фестивали бўлиб ўтди.

14

ноябрь кунли Ўзбекистон ёшлар иттифоқи Марказий кенгаши ҳамда Ўзбекистон Республикаси Мудофаа вазирлиги ўртасида англашув Меморандуми имзоланди.

16

ноябрь кунли Ўзбекистон ёшлар иттифоқи Марказий кенгашида Жаҳон банки вакиллари билан учрашув ташкил этилди.

24

ноябрь кунли Алишер Навоий номидаги Ўзбекистон давлат академик катта театрида Ўзбекистон халқ артисти Саттор Ярашев ҳаёти ва ижодига бағишланган кеча бўлиб ўтди.

17

ноябрь кунли истеъдодли адиб Исажон Султон “Open Eurasia – 2017” халқаро танлови ғолибларидан бирига айланди. Ёзувчининг “Ҳазрати Хизр изидан” асари “Кичик проза” йўналиши бўйича мукофотга лойиқ кўрилди. Бу хушхабар Швеция пойтахти Стокгольм шаҳрида бўлиб ўтган “Open Eurasian Literature Festival & Book Forum” фестивалининг тантанали очилиш маросимида эълон қилинди.

25

ноябрь кунли “Ёшлар ижод саройи”да “Она ер ёшлар кўлида” шиори остида ёш фермерларнинг дастлабки форуми ўтказилди.

13-18

ноябрь кунлари Ўзбекистон ёшлар иттифоқи, Ўзбекистон Савдо-саноат палатаси, Халқаро бизнес ва технологиялари ассоциацияси ҳамда манфаатдор ташкилотлар ва тадбиркорлик субъекти вакиллари билан ҳамкорликда “Глобал тадбиркорлик ҳафталиги” ташкил этилди.

27

ноябрь кунли Турин политехника университетида «Фан ва таълимни ривожлантиришда ёшларнинг ўрни» мавзусида илмий-амалий анжуман бўлиб ўтди.

27-30

ноябрь кунлари пойтахтимизда “PROlogue” – ёш киноижодкорлар томонидан суратга олинган қисқа метражли фильмлар III фестивали ўтказилди.

29

ноябрь кунли Афғонистон пойтахти Кобул шаҳридан Тошкентга илк бор тўғридан-тўғри авиақатнов амалга оширилди.

29

ноябрь кунли Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасида таниқли шоир ва таржимон Раззоқ Абдурашид таваллудининг 80 йиллиги муносабати билан ижодкорнинг “Йўлдан топганларим” номли янги шеърлар ва таржималар китоби тақдими ўтказилди.

30

ноябрь кунли Ўзбекистон Бадий академияси Тошкент Фотосуратлар уйида “Йўқотилган жаннатни излаб...” деб номланган амалий санъат кўргазмаси иш бошлади.

Тасаввурнинг синик кўзгуси

Шоир Фахриёр билан олим Жаббор Эшонкул суҳбати

Шеър билан “дастурлаш”...

– Бир бастакор, ҳар бир товуш аслида мусиқа, фақат унинг мусиқа эканини эшитиш қобилияти борлар ҳис қилади, деган эди. Агар шу фикрни шеър томон бурсак, атрофимизни ўраб турган барча нарса – аслида шеър. Чунки шеър – мусиқанинг сўзга кўчган шакли. Фақат бизни шеър ўраб турганини, бизни қуришаб турган оламнинг ўзи шеър эканини ҳамма ҳам кўравермайди, ҳис қилавермайди. Шундай эмасми? Шунинг учун “Шеър ўзи нима?” деб сўрашга одам ийманади. Лекин масала шундаки, шеърнинг нималигини ҳам биламиз, ҳам билмаймиз. “Биламиз” деганимиз умумий таърифлардан ва ёдимизда турган учта-тўрт шеърдан туғилган тасаввур, холос. Аслида шеърнинг нималигини худди адабиёт, мусиқа каби ҳаммиша ҳам

теран ҳис қилавермаймиз... Шунинг учун мен барибир шу саволни берман: шеър сиз учун нима?

– Қадим замонларда инсон ҳар доим ўзини табиат кучлари, қонунлари олдида ожиз санаган, уларнинг моҳиятини англаб етмаган. Шу сабабли унга журъати, сабри, қаноати ва, ана боринги, қўрқув ёки ваҳимага жавобан туғилган ҳисларини қарама-қарши қўйишга одатлана борган.

Эътибор қилинса, инсон ўта таранг вазиятларда – хоҳ қувонч бўлсин, хоҳ қайғу бўлсин – юрагида гупириб турган ҳиссиётлари ифодаси бўлмиш шеърдан – айтимдан фойдаланади. Қувонса ҳам шеър айтади, йиғласа ҳам. Тинчлантириш, ухлатишга мўлжалланган аллада ҳам энди туғилган болага Яратгандан

ўзи яхши деб тасаввур қиладиган тақдирни сўраб бериш истаги мужассам. Она эртага фарзанди қандай инсон бўлишини билмайди – яна мавҳумликка рўпара бўлади. Шунинг учун номаълум келажакни Яратганнинг иродаси билан “дастурлаш”га интилади, яъни хаотик кўринаётган келажакни тартибли, ўзига маъқул келадиган тарзда кўришни истаydi.

Ҳар қандай яхши ният ана шу номаълумликни мақсадга эришиш йўлида моддийлаштиришга интилишдан иборат. Шеър ҳам инсон истакларининг ифодаси сифатида ана шу “дастурлаш”га хизмат қилади. Ҳақиқий илҳом билан ёзилган шеърлар кўзгу мисоли келажакни ҳам туманли, ғира-шира, ташбиҳлар воситасида акс эттиради, аммо буни фақат инсоннинг ички дунёси инъикоси деб қарашга одатланган киши пайқашни қийин. Пайқаганлар ҳам баъзан уни, шоир ўз тақдирини башорат қилди, қабилида тор тушунади ва шеърга ижтимоий ҳодиса сифатида қарашга ё ботинмайди, ё буни англаб етмайди.

Гапим қуруқ бўлмаслиги учун 60-70-80-йиллар шеърлятидаги бир тамойилни мисол келтирмоқчиман. Эсингизда бўлса, Эркин Воҳид, Абдулла Ориф, Рауф Парфи каби шоирлар ижодидаги жамиятда устувор метанаррациялар: ура-урачилик, мафкураю сохта доҳийларга мақтовбозликдан қочиш – буни танқидчилик инсоннинг ички дунёсини кашф қилиш сари бурилиш деб атаб келади – тоталитар тузумга норозилик сифатида ифодаланган эди. Албатта, цензура бунга йўл бермасликка интилар, лекин адабиёт, жумладан, шеърлят ташбиҳу бошқа топилмалар орқали унинг тақиқини айланиб ўтиш йўллари устакорлик билан топаётган эди.

Кейинчалик айни норозилик шаклий изланишларда ҳам ифодасини топди ва янгича йўналишга бурилди. Аслида ўша 70-80-йиллардаги “шакл бузилиши” жамият сўнгги ўттиз йил давомида дуч келаётган муаммоларнинг башорати эди, десак адашмаган бўламиз. Шунинг учун шеърга фақат шахсий ёки адабий ҳодиса сифатида қараш унчалик тўғри эмас.

Жамиятда ҳукм сураётган тотал ёлғонга жавоб, ҳаттоки муҳолиф фикр тарзида вужудга келган норозилик шеърляти ундан воз кечишни истаётган эди. Шунинг учун шаклий ўзгаришларни фақат кимгадир эргашиш деб қараш мутлақо нотўғри. Шеър шаклининг эркинлашуви

жамият парокандаликка юз тутаётгани инъикоси эди. Балки бармоқ вазнидан шу сабабли қочилгандир. Чунки тартибсизликни, парокандаликни туроғи, қофияси, бўғинлари тартибли вазнда ифода қилиб бўлмаслигини интуитив тарзда ҳис қилган шоир сарбастга қўл урганмикин, деган бир иштибоҳ кечади одамнинг хаёлидан.

Майли, бир лаҳза бармоқда ифода қилишнинг имкони ҳам бор эди, деб ўйлайлик. Унда нега сарбаст айнан шўролар ҳоқимияти фаторат топиши арафасида урфга айланди?

Хуллас, саволлар кўп. Бунга мавриди келиб, адабиётшунослик жавоб берад.

– “Шеър нималигини биламан деб китоб титиб юргунча, унинг ўзини ўқиб қўя қолсанг бўлмайдимми?!” деган экан бир адабиётшуносимиз шогирдига. Домла аслида тўғри айтган. Шеър нима экан, деб бош қотириб нима қилади? Ундан кўра шеърни ўқисин, кейин таҳлил қилсин, айрим жузвий нуқсонларини аниқлаб, умуммаънода истеъдод намунаси десин... Бизда минглаб ўзига хос қиёфага, ўзига хос шаклга, ўзига хос маънога эга шеърлар бир хил таҳлил қилиниб, бир хил баҳо берилган. Бу сизнинг шеърларингизга ҳам тааллуқли. Эликдан ҳам ошдингиз. Шеърларингиз билан ўзбек шеърлятига ўзига хос йўналиш, ўзига хос ифода усулини олиб кирдингиз. Лекин, назаримда, ҳамон Фахриёр деган шоирнинг адабиётдаги ўрнини баҳолаш масаласи очиқ қолмоқда. Ҳеч ким сиз шеърлятга олиб кирган шаклни ҳам, ифода тилини ҳам, оҳангни ҳам, шеърларингиздаги технократик мажозларни ҳам етарли таҳлил қила олгани йўқ. Демак, шоир Фахриёр ижодий эътироф нуқтаи назаридан ёш шоирлар билан бир қаторда. Бу сизни хафа қилмайдимми? Сабаби нимада деб ўйлайсиз? Бу саволларга, матбуот бот-бот тақрорлаётганидек, постмодерн услубида ижод қилаётган шоирнинг ўз жавоби ҳар қандай ўқувчи учун қизиқарли туюлади.

– Замонавий шеърлятни – модерн ёки постмодерн ифода йўсинини заминидан узилиб қолган ёки ойдан тушган шаклбозлик деб эмас, бугунги шеърни янгилаш эҳтиёжи деб қараш лозим. Албатта, бармоқ вазни ҳали имкониятларини тўлиқ намоён қилиб бўлгани йўқ, шунинг учун верлибр ёки постмодерн шеърга эҳтиёж борми, деган савол туғилиши табиий.

Жавобим шуки, адабиёт ҳар доим тилнинг, адабий жанрларнинг ички имкониятлари баробарида ташқи – ўзга адабиётлар орттирган тажриба билан ўзаро чоғиштириб, синтез қилиш орқали ривожланади. Бугунги миллий адабиётимиздаги изланишлар, истайсизми-йўқми, ўз заминига таянади, четдан таъсирланиш орқали адабий тафаккур имкониятларини кенгайтиришга интилади, унинг чегараларини мавҳумлик, мутлақо янгича кодлашлар – рамзлар сари суриб боради. Янги асарлар яратилишига майдон ҳозирлайди.

Бунинг ҳеч қандай ёмон жойи йўқ.

Бироқ янгича изланишлар, ҳар қанча оригинал ташбиҳлар билан безалмасин, ҳали ўзининг аниқ шаклу шамойилини, ритмини, сўзни исроф қилмаслик меъёрларини, чегараларини – поэтикасини қатъий белгилаб олгани йўқ. Бу борада ҳар бир ижодкорнинг тайёргарлиги, истеъдод миқёси билан боғлиқ изланишлар тажриба тариқасида давом этмоқда.

Сел оқиб ўтиб, ўзан ҳосил бўлгандан сўнундан оқаётган сув тиниқлашиши учун муайян вақт керак бўлади. Буни тезлаштириш учун илғор, ҳозирги шеърий тажрибаларни яхши тушунадиган, уларни таснифлаб, сарасини сарага, пучагини пучакка ажрата оладиган адабий танқид ҳам керак.

Борми ўша танқид? Умуман, бизда модерн, постмодерн шеърий тажрибалар алоҳида тадқиқ қилиниб, уларда мавжуд қонуниятларни очишга ҳаракат қилинган бирорта тадқиқотни айта оласизми? Тўғри, уринишлар бор, таҳлилга ҳаракатлар бор, лекин тўлақонли тадқиқотни кўрмаяпман.

Шеърни ўқиш ҳам, мағзини чақиш ҳам, керак бўлса, таҳлил ҳам қилиб кўриш керак. Шунда ижодкор уни санъат даражасига кўтаргани ёки кўтара олмагани маълум бўлади. Бунинг учун жаҳон тажрибасини ҳам ўрганган ҳолда бугунги янги шеъриятнинг ўзига яраша қонуниятларини белгилаб олиш зарур.

Саволингизнинг иккинчи қисмига келсак, мен ҳам қаламдошлар қатори қўлимдан келган ва қилишим керак, деб ҳисоблаган ишни қиляпман. Уни биров эъгироф қилиши-қилмаслиги – юзинчи, ҳатто ундан кейинги масала...

Жаҳон адабиётидаги шеърий тамойилларни имкон қадар кузатиб боряпман, ёзаётганларимни ўшалар билан солиштириб кўриб, қилаётган меҳнатим беҳуда кетмаётганини кўряпман.

“Имло лугати” синдроми

– *Ортега-и-Гассет, адабиёт хос кишиларнинг юмуши ва завқига айланади, деб одамга тушқун хулоса беради. Юқорида биз шеърни тушунмаётгани учун айбни ўқувчи ёки адабий танқиднинг дидига юкладик. Лекин бошқа томондан, дўппини олиб, ўйлаб қаралса, бугунги кунда янгича, постмодернча ёзаман деб, ўзи ҳам тушунмайдиган нарсаларни қоралаётганлар ҳам кўпайганини тан олиш керак. Атайин ребуснамо шеърлар ёзиш, кейин, менинг шеърларим мураккаб бўлгани учун бошқалар тушунмаяпти, деб ўзининг дунё адабиёти шоҳсупасидагилар билан ёнма-ён қўйиш ҳоллари ҳам бор гап. Бу ҳолат ҳам ўқувчини шеърдан узоқлаштирмаяптимикин? Умуман, адабиётни атайин ребусга айлантиришга қандай қарайсиз? Ребус асарлар тугиладими ёки тўқиладими? Асл шеър тугилишини инобатга олсак, унда ребус шеърлар асл эмас экан-да...*

– Сиз айтаётган фақат мураккаб, бировлар тушунмаслиги учун шеър ёзишга интилиш ва бу билан мақтаниб юриш дуруст иш эмас. Боболаримиз нафақат шоир, ҳатто шеърхон олдига ҳам “Дилда дардинг бўлмаса, сардафтаримни ковлама”, деган талабни бежиз қўймаган. Дарди йўқ шоир ҳам, шеърхон ҳам ундан узоқ юргани маъқул. Ана, эрмак керак бўлса, кино кўрсин, олди-қочди нарсалар ўқисин.

Энди “ребуснамо шеър” деган иборага келсак, модерн йўналишдаги машқлар камчиликларини ҳам истисно этмаган ҳолда, айрим танқидчиларнинг янгича шеър нима эканини тушунмаганини хаспўшлаш учун ўйлаб топган баҳонаси эканини ҳам айтиш жоиз деб ҳисоблайман.

– *Оммавийлик билан хосликнинг чегараси қаерда, деган савол ҳам долзарб бўлиб турибди. Модомики, замонавий адабиётдаги кодларни ўқий олмаётган эканмиз, демак, ўзимизни англаш даражамиз ҳам пасайяпти ёки умуман ўзимиздан, ўзлимиздан узоқлашиб, бошқа томонга қараб кетяпмизми?*

– Бир пародоксал ҳолатни кузатаман: ҳамма шеър ҳақиқий санъат намунаси бўлишини истайди ва шуни шоирдан талаб ҳам қилади. Бу – яхши. Аммо санъат асари бўлгандан кейин уни тушуниш учун дид баробарида озроқ савия билан билим ҳам керак эмасми? Нима учун шоир ёки ёзувчи ҳамма нарсани чайнаб ўқувчининг оғзига солиши керак? Ўзи талаб қилаётган санъат асари унга чиндан ҳам керак бўлса, ўшани тушуниш учун у ҳам меҳнат қилсин, жонини койитсин.

Сиз айтаётган хослик оммалашмаслиги мумкин, бироқ бу билан унинг аҳамияти пасайиб қолмайди.

Такрор бўлса ҳам айтаман: ўқувчини ўша хосликни англай, кодларни ўқий олиш йўлида тарбиялаш лозим.

– Нега кеча стадионларга тошиб чиққан шеърят бугун кичик давралардан, китобларнинг 500-1000 та ададидан, ижтимоий тармоқлардан нарига ўта олмаяпти? Умуман олганда, адабиётнинг вазифасини нимада деб биласиз?

– Тўғри, бугун 60-70-йилларда ўта оммалашиб кетган шеърятнинг мухлиси кам. Бунинг ўзига яраша сабаблари бор.

Биринчидан, ўша вақтлар, боя айтиб ўтганимдай, шеър муҳолиф фикр ёки қарашлар вазифасини ўтаган, публицистик руҳ устувор, мавжуд ижтимоий норозилик ташбиҳ ёки қочиримлар билан айтилаётган эди, қолаверса, мафкура ёлғонларидан чарчаган халқнинг шунга эҳтиёжи бор эди.

Иккинчидан, ҳозирги кунда ахборот олишнинг ҳам, эрмакнинг ҳам мингта йўли бор. Шунга мослашган оммавий маданият (тутуруқсиз кўшиқлардир, англи-елпти фильмлардир, олди-қочди адабиётдир) қайсидир маънода ҳақиқий санъат турлари, жумладан, адабиётни чеккага суриб қўйгани ҳам, афсуски, бор гап. Ўқувчи эса ниманидир ўқияпман-ку, деб ўзини овутади. Шу билан маънавий эҳтиёжини қондиргандай бўлади.

Аслида бу – хато тушунча

Нейробиолог Жереми Беннеттнинг айтишича, инсон мияси объектив воқелик билан тасаввурнинг фарқига бормайди. Инсон ҳаминиша ўзи истаган нарсани кўради, масалан, бирорта автомашина сотиб олсангиз, беихтиёр шаҳар кўчаларида кўпроқ ўша русумдаги автомобилларга эътибор бера бошлайсиз.

Кўряпмизки, одам изланмаса, миясини ишлатиб, бирор мақсад сари интилмаса, бори билан овора бўлиб қолаверади. Эрмак воситалари мингта бўлиши мумкин, аммо ҳеч нарса одамни китобчалик, ўқиганда ҳам фойдали китоб ўқиганчалик юксалтирмайди. Бунинг учун эса озроқ меҳнат қилиш, тиришқоқлик даркор. Бундан ташқари, янги услубдаги шеърлару прозани тарғиб қилишнинг, яъни дон билан сомонни бир-биридан ажратиб берадиган аниқ механизми бўлиши шарт.

Биз адабиётнинг фундаментал вазифасини одоб ёки инсоннинг ички дунёсини кашф қилиш билангина чегараламоқчи бўламиз. Ваҳоланки, унинг талқинидаги образлар, ташбиҳлар ҳар қандай ўқувчи учун фикр, ҳатто кашфиётларга етакловчи гоёлар генератори, фантазия ва илҳом манбаи сифатидаги амалий аҳамиятига кўп ҳам эътибор қаратмаймиз. Бугунги кунда ҳаёти-мизнинг ажралмас қисмига айланиб улгурган телевизор бир замонлар классик адабиётда “ойнаи жаҳон”, яъни гоё сифатида мавжуд эди. Ёки фольклордаги учар гиламларни эсланг.

Бундан ташқари, ёзувчилар банк карталари (Эдвард Беллами) ва инсон тана узвларини кўчириб ўтказиш (Станислав Лем), сувости кемаси ва Ернинг тортиш кучини енгиб ўтиш (Жюль Верн), лазер, эскалаторлар, электр станциялари (Герберт Уэлс), ернинг сунъий йўлдоши (Артур Кларк), бармоқ изи билан очиладиган эшик қулфи (Рэй Бредбери), интернет (Марк Твен) пайдо бўлишини башорат қилган, ўша соҳаларда изланаётган олимларга туртки берган эди.

Янги услубдаги шеърлар ёки проза хусусида шуни айтиш лозимки, айрим маданиятшунослар Ғарб жамиятининг ҳозирги тараққиётида модерн адабиёт муҳим пойдевор бўлиб хизмат қилганини эътироф этмоқда. Шунинг учун янгиликдан ётсирамай, уни яхшилаб тадқиқ қилиш, камчиликларини ҳам кўрсатиб бериш зиён қилмайди.

– Бунга, бир томондан, адабий танқид бугунги изланишларнинг туб моҳиятини, улар нима заруратдан пайдо бўлганию миллий адабиётдаги ўрни қанақа эканини очиб бера олмайгани сабаб бўлса, иккинчи тарафдан, сиз қатори шоирлар ҳам айбдор эмасми? Шу кунгача айрим акаларимизнинг давраларда, мен модернистман, шеърларимни ҳеч ким танқид қила олмайди, деган иддаоларини ҳисобга олмаганда, на бир экспериментчи

шоир, на бир модернист ёзувчининг шу йўлни тутганини асослаб берувчи бирор манифестини ёки тушунтиришини ўқимадик ҳам, эшитмадик ҳам...

– Фарбда XX аср бошларида кўзиқориндай потраб чиққан турли модерн оқимларга жавобан компартиянинг топшириғи билан ўйлаб топилган ҳамда адабиёт ва санъат устига қолип қилиб ташланган социалистик реализм услуби яккахокимга айланди. Бошқа ҳеч қандай оқимга йўл берилмади, мафқуранинг қонсираган қиличи ҳар қандай ҳурфикрли кишининг бошини аямай кесиб турди. Истамаганлари қатағон йилларида отилиб кетди.

Шу сабаб ҳатто Россияда ҳам 90-йилларга келибгина турли постмодерн оқимлар (нео-декадентлик ва ҳоказо.) юз кўрсата бошлади. Ўзимизда эса фақат 80-90-йилларда Фарғона шаҳрида вужудга келган ва фақат рус тилида ижод қилган шоирларнинг (Шамшод Абдулла, Ҳамдам Зокиров...) бир мактабга бирлашганини истисно тариқасида мисол қилиб келтириш мумкин. Лекин бундай мактаблар ўша йиллардаги умумий “тренд”дан четда юзага келди. Кейинчалик бошқа жойларда ҳам мактаб даъво қилиб чиқиш ҳоллари бўлди.

Ўзбек тилидаги шеъриятда эса бирор мактаб ёки услубга бирлашиш, афсуски, яширин тарзда ҳам кузатилмади. Аммо ўша йилларда жаҳон адабиётидан таъсирланиш натижасида бошқача усуллар пайдо бўла бошлади – бу янгилишнинг аниқ бир йўналиши, мактаби, етакчиси бўлмагани сабабли стихияли тарзда кечди.

Ўша пайтлар танқидчилар эсанкираб қолгани, изланишларнинг илдизларини вақтида топа олмагани ва янги адабий ҳодиса қонуниятларини тушунтириб беришга ожиз қолганининг ўзига яраша сабаби бор эди.

Агар Фарбда тафаккурнинг барча йўналишлари (фалсафа, санъат, адабиёт, маданият) муайян воқеа-ҳодисалар, жамиятдаги ўзгаришлар таъсирида ривожланган бўлса, бизга янги оқимлар бошқа адабиётлардан кириб келди. Ким қайси адабиётдан улги олган бўлса, ўшанинг таъсирида экспериментлар қилди, қиялпти. Шунинг учун бугунги экспериментлар ва изланишларнинг умумий жиҳатлари кўп бўлса-да, уларни бир илдиздан, сиз айтмоқчи бўлган бирор манифестдан ўсиб чиқди деб бўлмайди. Бугун модернчилар машқларида ҳамма нарса қоришиқ: модерн ҳам, постмодерн ҳам бор. Яна ўзини муқобил адабиёт вакилиман деб юрганлар қанча. Қолаверса, янгича йўналишда қалам

тебратаётган шоиру ёзувчиларнинг бирор тўғрақ ёки гуруннга бирлашганини билмайман.

Майхўрлик қилинадиган адабий давралар эса ҳисоб эмас.

Бироқ бу ўзимизни, шахсан менинг ўзимни оқлаш учун баҳона бўлмалиги керак. Янги адабий оқимларни оммалаштириш фақат танқидчи ёки адабиётшуноснинг иши эмас. Келгуси авлод фалончини ўқийдими ёки писмадончиними, деб фол очиб ўтирмасдан, нима демоқчи эканимиз, ижодий принципларимиз, ифода усулларимизни қайси рамзлар билан кодлаётганимизга изоҳ берайлик. Керак бўлса, Ёзувчилар уюшмаси ёки олий адабиёт курси қошида Назар Эшонқул, Абдували Қутбиддин ёки Баҳром Рўзимухаммад сингари олтмишни қоралаётган ёзувчи-шоирларнинг ҳам маҳорат дарсларини ташкил қилайлик, ёш ижодкорларга сабоқ берсин, тажрибасини ўргатсин, янги йўналишдаги асарларида нима демоқчи эканини тушунтирсин.

Тўғри, бировга ёзишни ўргатиб бўлмайди, лекин ёзишга уқуви бўлган ёшлар бундай сабоқлардан қандай ёзиш ҳақида хулоса чиқариб олаверади.

Мен бундан беш йилча олдин чоп этилган “Америка ҳикоялари” муаллифларининг ўз ҳикояларига берган изоҳларини ўқиб ҳайрон қолганман. Аввал ўша китобдаги тўртта ҳикояни, сўнгра ўша изоҳларни таржима қилганим учун улар менга ҳикояларга бутунлай бошқа ракурсдан қарашни ўргатди. Изоҳлар ўша ҳикояларни тўлдиргани билан қимматли бўлди. Ҳар бир ижодкорнинг лабораторияси ҳеч бир китобда ёзилмаган, ҳаттоки ёзиб бўлмайди-ган тажриба билан тўла – уни фақат бевосита мулоқот орқали авлоддан-авлодга ўтказиш мумкин.

Яна бир гап.

Нима учун алгебра ёки физика формуллари нима эканини билиш учун ўша фанларни тинмай ўқиш кераклигини тушунган ўқувчи шеърият, умуман, адабиётдан фақат осон, тайёр нарса кутади, жонини койитгиси келмайди?

Ҳозирги изланишлар шеъриятини кўпчилик тушунмаётганини мен “Имло луғати” синдроми деб атамоқчиман. Уни яқинда Америкадаги ўрта мактаб ўқувчилари учун фанлардан инглизча луғатни ўзбекчага таржима қилаётиб, ўзимча кашф қилгандай бўлдим.

Сер солиб қарасам, имло луғатида маъно жиҳатидан мутлақо бегона сўзлар кетма-кет келаверади. Тасаввур қилинг, уларнинг фақат алифбо тартибида келиш қонуниятидан хабар-

дор бўлмаган киши бир-бирига уриштириб, маъно чиқараман деб овора бўлиши мумкин.

Янги шеър ҳам худди шундай.

Унинг тенденцияси – тамойилидан (шу сўзнинг пешонаси шўр экан, уни ўзига дахли бўлмаган “принцип”га тиркайвериб, маъносини чалкаштириб, титиғини чиқариб юбордик) образлар тизимидан хабардор бўлмаган ўқувчи имло луғатидаги сўзлар қаторидан маъно излаётган одамга ўхшаб қолади – ҳаммаси таниш сўзлар, аммо маънони уқиб ола билмайди. Чунки у – шоир акамиз Абдували Қутбиддин айтмоқчи – “Изоҳсиз луғат”.

– Шеърларингизни ўқиётганда ифода йўсинингиз бошқаларникига ўхшамаслигини кўраман. Бир қарасанг, ифода воситалари тилимизга бегонадай, бир қарасанг, ташбиҳлар ўзимизнинг мақоллар, маталлар, ибораларни ўйнатиб, бошқача мазмун бериб ёзилгандай. Умуман, Фахриёрнинг шеър поэтикаси нима? Унинг шеърлари, ҳақиқатан ҳам, айрим танқидчилар иддао қилаётганидай, Фарбга тақлидми ёки адабий тафаккуримизни чет эл адабиёти анъаналари билан чоғиштиришига уринишимми?

– Бир пайтлар бир ёзувчи акамиз, ука, тиниш белгиларисиз ёзиб, олифталик қилмоқчи бўласиз, Фарбга тақлид шартми, деб дашном бермоқчи бўлган эди. Ўшанда у кишига, араб ёзувида битилган адабиётимиз ҳам тиниш белгиларисиз ёзилган-ку, десам, тўғри, буни ўйлаб кўрмаган эканман, деб кулиб қўйган эди.

Ўша ёзувчига ўхшаб, ҳар бир экспериментдан шубҳаланиб, Фарбни ахтаравериш тўғримики?

Эсингизда бўлса, рус танқидчилари Фарғона шеърят мактаби вакиллари ижоди ҳақида Ўрта денгиз бўйи мамлакатлари, хусусан, Италия герметистларига эргашиб, шеърлар ёзганини айтиб, ғалати бир қонуниятни – уларнинг шеърятини ва прозасида на макон бўлмиш Ўзбекистон ёки Фарғона водийси, на ёзилган тил руҳи йўқлигини – кашф қилган эди.

Лекин мен у-бу нарса қоралаётганда, гарчи ифода усули бегонароқ туюлса-да, ўзбек руҳидан келиб чиқиб ёзаман. Халқ тили, оғзаки ижоди намуналаридан кўп фойдаланаман. Ташбиҳ ясаётганда сиз айтаётган мақолу маталларни, ибораларни бошқача йўсинда талқин қилишга интиламан. Бу фикримни янгича, кутилмаган тарзда ифода қилишга имкон беради.

...темирқозик юлдузига боғлар
зиндонбанд алпомишнинг
эгасиз қолган бойчиборини
отнинг э

и
н
а
л
а
н
г
а
н

кишноқларидан
нарвон ясаб зиндонга ташлар
ботирни қутқариб олмаққа...

(“эгасиз ва хулосасиз” шеърдан)
“Алпомиш” достонида Бойчибор думини

зиндонга ташлаб, паҳлавонни қутқариб олади. Агар бу шеърда ҳам шунақа дейилса, ҳеч қизиги қолмас эди. Бу ерда Темирқозик юлдузи – кечаси адашганларнинг, глобал маънода эса, умуман, адашганларнинг йўл топиб олиши учун мўлжал. Кишноқдан зинапоя ясаиб, шу йўл билан Алпомишнинг қутқарилиши ўша эртақдаги бўрттиришнинг бошқа бир кутилмаган варианты бўла олмайдими? Қайси отнинг думи қирқ газ ўсади? Шу маънода шеърдаги ташбиҳ – эртақлардаги бўрттиришнинг бир кўриниши, холос. Демак, ташбиҳу бўрттириш ўзимизники бўлгандан кейин Фарбга тақлидда айблаш қанчалик ўринли?

Тўғри, Фарб шеъриятини ўқиганда, таржима қилганда, сизга таъсири бўлиши табиий. Лекин бу асло тақлид эмас – синтез.

Поэтика ҳақида шуни айтишим мумкинки, ҳар қандай туроғу қофияли шеър фикрлашдаги изчилликни бузади – таржимонлик тажрибамдан чиқарган аччиқ хулосам шу бўлган.

Тўғри, оҳанг, қофия сатрлардаги узилишларнинг ўрнини “тўлдириб” туради. Оддий ўқувчи сакталиқни аксарият ҳолларда сезмайди ҳам, лекин тағлама ёки таржима қилиш чоғида бу яққол кўринади. Айни мантиқ бузилган ҳолатлар шеърнинг бошқа тилларда ҳам она тилидагидай эффект беришига халақит қилади ва кўпинча таржималари бошқа тилда қайтадан “яратилади”. Энди у – мутлақо бошқа шеър. Анъанавий шеъриятни камситмаган ҳолда – чунки у менга ҳам бегона эмас – кўпроқ верлибрни танлаётганим

сабаби ана шунда. Яна бир эътиборли жиҳати шуки, верлибр мутлақо ўзгача фикрлашга, янгидан-янги ташбиҳларни қўллашга ўргатади. Энг қизиги, ўша тажриба анъанавий шеърлар ёзишимда ҳам қўл келмоқда. Агар бармоқ вазнида туроқ ва қофия фаол бўлса, верлибрда метафора шеърни ҳаракатлантириб туради. Верлибрнинг мана шу хусусияти кейинги йилларда анъанавий – бармоқ вазнида ёзилаётган шеърларга ҳам таъсир ўтказа бошлади.

– Ўзингизни қайси “изм”га мансуб деб биласиз?

– Ҳар хил йўналишда изланаётганим учун фалон “изм” мен учун маъқул дейишим қийин. Аммо 80–90-йилларда пайдо бўлган метаметафоризм, яъни шеърнинг метафорага таяниши менга руҳан яқин.

– Ҳозирги экспериментларни, постмодерн адабиётни миллий адабиётимизнинг келажиги деб қараш қанчалик тўғри?

– Мен ҳеч қачон модернизм ёки постмодернизмни у ёки бу адабиётнинг келажиги деб қарамаганман. Ўша услубда ёзилган гениал асарлар адабиётимизга ҳам тажриба сифатида таъсир этиши, янги-янги романлар, шеърлар ва бошқа жанрлардаги асарлар ёзилишига туртки бериши мумкин.

Вақт ўтиши билан дунё тобора глобаллашиб, ахборот алмашувнинг тезкор ва янгидан-янги воситалари пайдо бўлиб, ўшалар таъсирида адабиётга янги оқимлар ҳам кириб келиши ҳеч гап эмас.

Шу билан бирга, анъанавий услубда ёзилган деб ҳисобланаётган роману қиссалар, шеърларни ўқиётиб, уларнинг ҳам имкониятлари кенг эканини, фақат бунинг рўёбга чиқариш учун даъвогина эмас, истеъдод ҳам кераклигини кўраман. Мурод Муҳаммад Дўст прозаси, эсселарини қаранг. Илгари танқидчиларимиз ундан фақат латифа ахтариб юрган бўлса, кейинчалик Тиловодди Жўраев муаллиф “Лолазор” романини ёзишда онг оқими сингари ХХ асрнинг модерн йўналиши услуларидан моҳирона фойдаланганини таҳлил қилиб, исботлаб берди.

Эътиқодсиз

буюк асар ёзиб бўлмайдими

– Француз адибларидан бири “Эътиқоди бўлмаган миллатнинг адабиёти ҳам бўл-

майди”, дейди. Адабиёт, умуман, санъат, эътиқод билан қанчалик боғлиқ? Алишер Навоий ижодини англай олмаётганимиз сабабларидан бири ҳам шу эмасмикан?! “Ижод – ибодат”, десак, эътиқоди шакланмаган инсон қандай ижод ҳақида ўйлаши мумкин? Умуман, сизнингча, ижодкор эътиқодсиз бўлиши ҳам мумкинми?

– Эътиқод – кимлар учундир нисбий тушунча. Уни сиз бир хил тушунасиз, қолганлар – бошқача. Гапим аниқроқ бўлиши учун машҳур Мансур Ҳаллож воқеасини эслайлик.

Уни ҳамма “Анал Ҳақ” дегани учун Аллоҳ таолога ширк келтирганликда айблайти ва Бағдод халифаси ўлимга ҳукм қилади. У эса осилмоқни эрлар меърожи деб атайти, қўлоёғини кесадилар, “Ишқ таҳоратини бу қон билан қилдим, чунки ишқнинг намози қон билан таҳорат қилмагунча дуруст бўлмас, ишқ фақиҳининг китобида “Ишқнинг икки ракаат намози фақат қон билан дуруст бўлади”, деб ёзилган”, дейди.

Хуллас, уни ўлдириб, жасади бурда-бурда қилинганда, ҳар бир бўлакдан “Анал Ҳақ” деган овоз келади. Уни кўпчилик, ҳатто авлиёлар ҳам динимиздаги энг оғир гуноҳ – мушрикликда айблайти, бинобарин, эътиқодсиз деб ҳисоблайди.

Айни чоғда, тазкира сўнгида келтирилган ривоят ҳам жуда ибратлидир.

Шайх Шиблий бир кеча Мансур Ҳаллож қабрига бориб, унинг ёнида намоз ўқийди ва намоздан сўнг Аллоҳга муножот қилади:

– Илоҳим, бу бир мўмин муваҳҳид банда эди, бу балоларга нима сабабдан учради?

Бироздан сўнг унинг кўзи уйқуга кетади ва тушида:

– Эй Шиблий, бу балоларни у менинг сиримни бегоналарга ошкор қилгани учун бердим, – деган нидо келади.

Адабиётга маънафат истаб кирган, ҳазрат Навоий айтмоқчи, воситаи жоҳ қилиб олган, истаган пайт уни сотиб кетишга тайёр кимсалар ҳам, афсуски, учрайди. Санъат бундай кимсалар қўлида даҳшатли қуролга айланади – сўзига ишонган жамоатни хоҳлаган томонига эргаштириб кетиши мумкин.

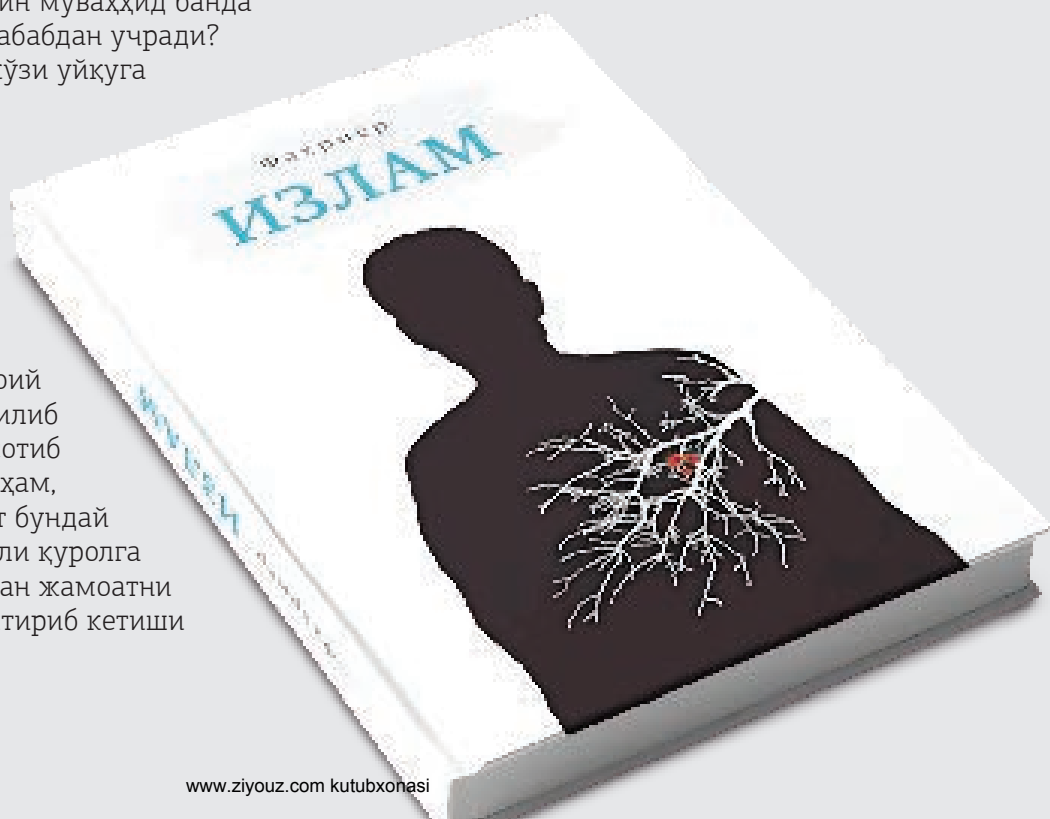
Адабиёт – ҳаётнинг инъикоси, деган гап бекор. У ҳаётдан олдинга ўтиши, жамият олдига ўта муҳим маънавий-ахлоқий масалаларни қўйиши ва унга жавоб топиб беришга интилиши даркор. Ўткир ва мураккаб ижтимоий масалаларга жавоб топиб беришга чоғланган ижодкор эса имонсиз бўлиши мумкин эмас.

Аттор, Навоий, Достоевскийга ўхшаган ижодкорлар эътиқодига суянган ҳолда ҳақиқат ахтаради ва уни бадиий образларда кўрсатиб беришга ҳаракат қилади. “Мантиқ ут-тайр”, “Лисон ут-тайр” ёки “Ака-ука Карамазовлар”ни, ўша романдаги “Буюк инквизитор” бобини эсланг. Эътиқоди бўлмаган одам бунақа саволларни қўя оладими ёки уларга жавоб ахтарадими?

– “Инсоният Бодлернинг бир сатрига ҳам арзимайди”, дейди Акутагава. Бутун бир инсоният тарихини бир сатрига алмашиб юбориш мумкин даражадаги шеърият бугунги кунда ҳам бор деб ўйлайсизми?

– Аввало, маълум бир шоирнинг шеърига бундай муносабатни субъектив баҳо деб қабул қилиш керак. Чунки ўша шеърни ўқиган бошқа киши унга ўзгача баҳо бериши ҳам мумкин. Худди Толстой ҳамма жаҳон адабиёти дурдонаси деб ҳисоблайдиган Шекспир драматургиясини танқид қилгандай.

Мен ҳозир ҳам яхши шеърлар ёзилаётганига ишонаман.

НАЗАРМАТ

(Назармат Эгамназаров) 1917 йилнинг 7 ноябрида Хўжанд вилояти, Нов қишлоғида дунёга келган.

1941 йили Самарқанд давлат дорилфунунини битирибоқ урушга кетади. У ерда взвод командири, гвардия лейтенанти даражасида хизмат қилади.

Назарматнинг биринчи тўглами 1941 йили «Ёшлик завқи» номи билан нашр этилади. Уруш туфайли иккинчи тўглам анча кеч – 1949 йили, Шароф Рашидов тавсияси билан, «Ватан ишқи» номи билан чоп этилади. Унинг «Яшил далалар» (1955), «Сир бўйи – нур бўйи» (1959), «Тоғдаги гулханлар» (1962), «Най садоси» (1965), «Баҳор кўшиғи» (1968), «Шаҳримиз болалари» (1970), «Мангу олов» (1972), «Достонлар» (1975), «Йўллар ва гуллар» (1977), «Меҳрим-муҳаббатим» (1983), «Танланган асарлар» (1987), «Гунчалар» (1987), «Муҳаббат тароналари» (1992) каби йигирмадан ортиқ шеърий, насрий асарлари, кўшиқлар тўғламлари чоп этилган.

Унинг очерк ва ҳикоялардан ташкил тогган «Қирғоқдаги жанг» (1965), «Бурч йўли» (1966) «Сайёд жасорати» (қисса, 1972), «Жангтоҳдан қатралар» (1974), «Турналар йўли» (1977) каби ҳарбий мавзудаги асарлари ҳамда болалар учун ёзган «Шаҳримиз болалари», «Гунчалар» каби шеърий тўғламлари ҳам бор. Шунингдек, у Бедил, Жомий, Фирдавсий, М. Турсунзода, Ж. Мулдағалиев каби сўз усталари ижодидан таржималар қилган.

Ижодкор 1967 йили «Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган маданият ходими» унвони, 1998 йили «Эл-юрт хурмати» ордени билан тақдирланган.

Назармат 2009 йили вафот этган.

Ёш иккинчи неш қилар баъза
 Бир ёшлар,
 Уш тарозисига кўй майди
 тошлар,
 Кексалик ва ёшлик асли
 Бир ушр,
 Қаримасин бошлар, ёшлик-
 қа бошлар.

Унсон ўз дилиниг заввоени
 эрур,

Ток ишқ излаб тоғдан ол-
 моси эрур.

Ослое тоғлок бир гат, мен
 уни пархилд

Ушрлаш ток ишқнинг маъ-
 носи эрур.

Одам бўлсанг боғла ўринга қанои,
 Қанои бўлсанг илму ҳунар деган ои,
 Ёр бўлсанг сенга шу иккинчи карса,
 Нарсалаш қирғар сенга бу ҳаёт.

1966 йил

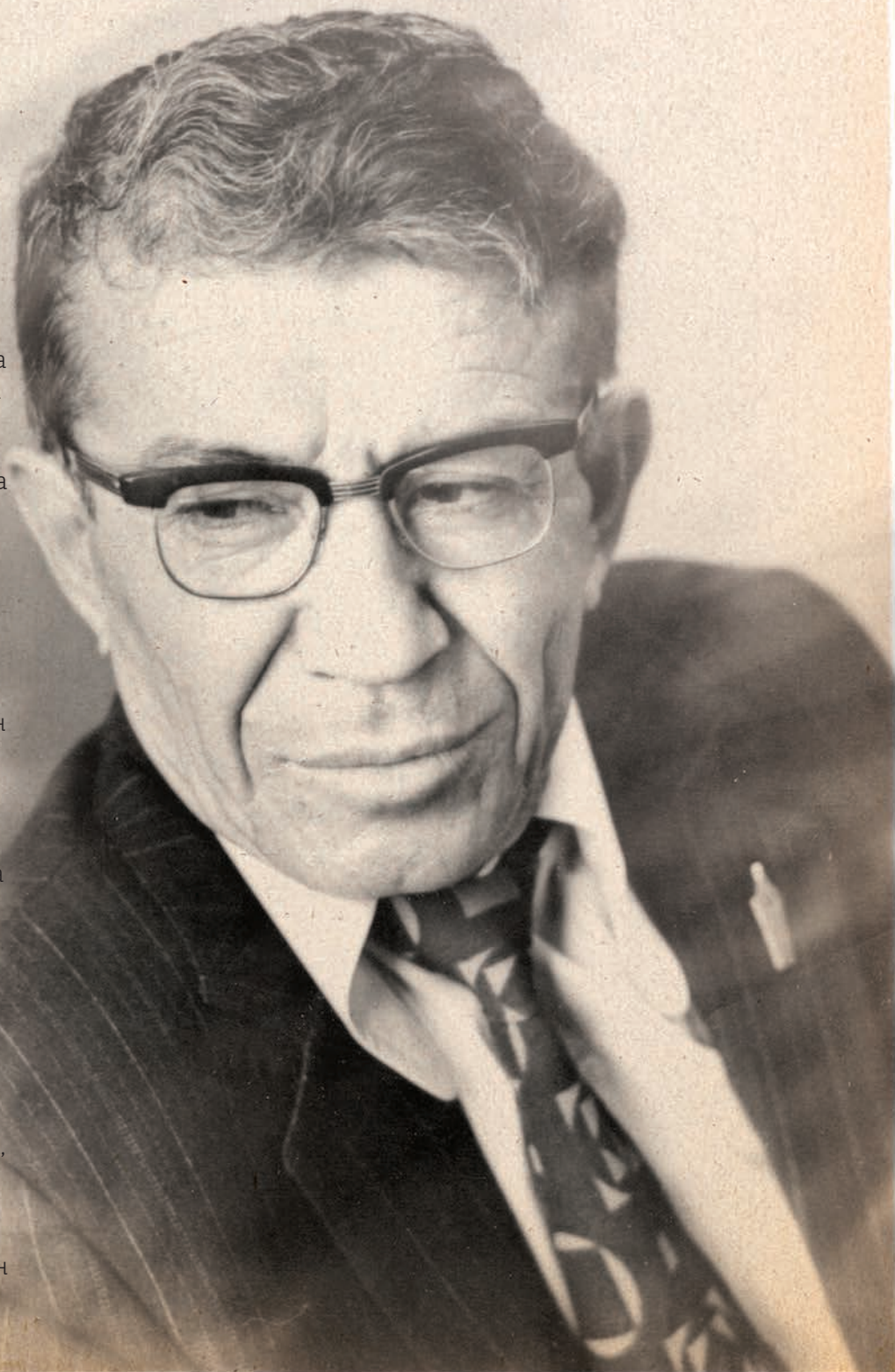
Т.В.И.И.

Шоирларнинг ТЎРАСИ

Тўра Сулаймон ўзини кўз-кўзламай пойтахтдан четда – Мирзачўлда яшаб ўтган бўлса-да, асарлари ҳамisha адабиёт муҳибларининг эътиборида бўлди. Сирдарё тўлқинлари чўл бағрига ҳаёт бағишлаганидек, шоир сатрлари халқона оҳангларга ташна дилларга завқ-шавқ улашган. Сайхун сувлари ўзига ўзан очиб, дарёга айланиб оқаётганига неча замонлар ўтган бўлса, Тўра Сулаймон шеърлари ҳам шунча даврлар ўтиб безавол янграшига ишонамиз. Чунки уларда асл ўзбекона руҳ бор. Шоир қўллаган сўзларда минг йиллар оша яшаб келаётган туркий тил ҳарорати, шу тил бағрига сингиб кетган боболар нафаси бор. Бу нафас томирларимизда оқаётган қонимиз товушига ҳамоҳанг.

Тўра Сулаймон асарларини ўқиб, уқиб унинг ўзигагина хос оҳанглари қайта-қайта тинглаб, мутаассир бўлаверамиз. Агар шоирдан одамларга наф етадиган мерос қолган бўлса, у ҳеч қачон ўлмайди, минг-минглаб китобхонлар қалбида яшайверади.

Тўра Сулаймон ҳам ана шундай ўлмас сатрлар битган чинакам халқ шоири эди.

...Тўра шеърларинини
ўта халқона оҳанида
ёзилгани олимлар, ҳалиш...
шунослар томонидан
тан олинганлиги дарғага
маълум. Тўра халқ
оғзаки ижоди билан
ёзма адабиётини бир-
бирига пайванд қила
билди ва ўзига янги бир
мактаб очди. Айтиши
мумкин бўлса, бу – унинг
адабиётининг ривожига
қўшган энг катта ҳиссаси

Миртемир

"Сирдарё ҳақиқати"
газетаси таҳририятида.

Тўра Сулаймон – халқчил шоир, бахши
шоир. У нима ҳақда куйламасин, нимани
тараннум этишга интильмасин, халқ руҳи,
дўлдирга овозини сезиб турини мумкин. У
байитини яхшилаб, ширин тил билан, ўзига
хос жарани ва оҳани билан айта олади.

Сайёр

Шеърларинингизни, насрий
асарларинингизни муҳтасил
кузатиб бораман... Сизнинг
услубингиз, тилингиз,
сўзларни марвариддай териб
ташлаганингиз менга ёқади.
Инсоф билан айтганда, Сиз
сингари қимлоқда яшаб,
деҳқонга ёзини ҳаммага ҳам
насиб қилавермайдилар...

Асқад Мухтор

Тилшунос олим Худойберди
Дониёров билан. 1975 йил.

Тўра Сулаймон ҳақида фақат
яхши гапларни айтиши мумкин.
У ҳеч қачон катта мансабларга,
юқори мавқееларга интильман
эмас. Гарчи ўзининг ижоди билан
марказда туриб ижод қилганлар
билан тенг турса ҳам, марказга
бораман, деган эмас. Бутун
умри одамлар ичида, далаларда,
пахта майдонларида, пахта
хирмонларида ўтди.

Озод Шарафиддинов

Ижодий учрашувда.

Шоир ижодининг
бош белмиси
унинг халқ оғзаки
ижоди намуналари
таъсирида эканидир.
Унинг ўйи,
туйғулари, ҳайрату
ҳаяжонлари ҳамда
уларнинг ифодаси
халқона, унинг
қайғуси, қувонғи,
ҳатто юморида ҳам
халқчиллик кўриниб
туради.

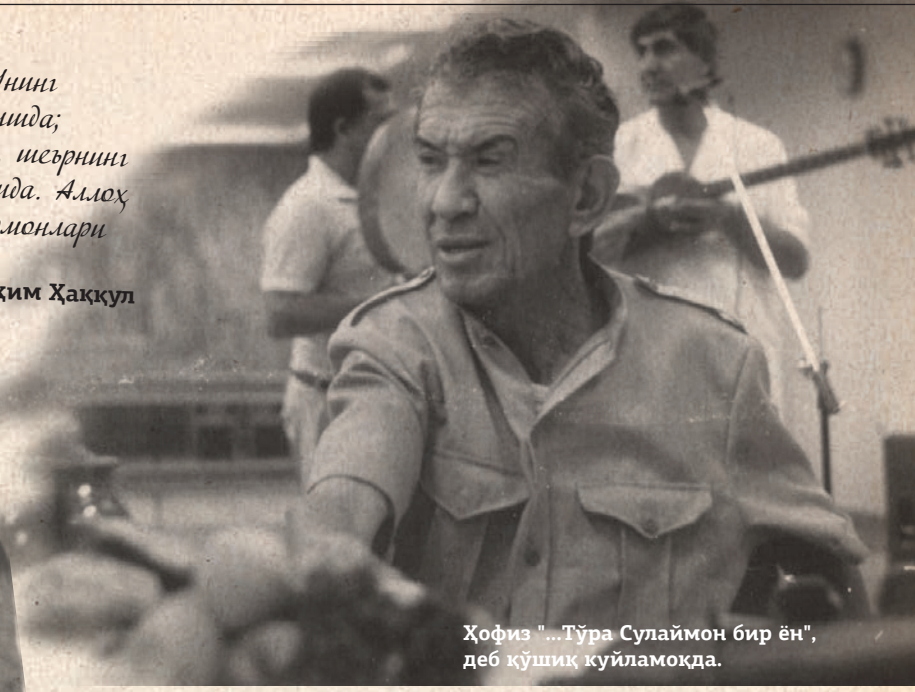
Қозоқбой Йўлдошев

Дам олиш масканида.
Мухлислари билан. 1987 йил.

Тўра Сулаймон бахшиятдиёт шoirдир. Унинг бахшичилиги – ҳақиқат ва яхшилик ахтаришида; ҳақиқат, адолат излаш тўхтаसा, сўзини, шеърини ҳеч ниммага арзимаслигини беҳато англашида. Аллоҳ, унга оддий одамлар ишқи, дарди, орзую армонлари билан тўлган бир юрак ато этган.

Иброҳим Ҳаққул

Ҳофиз "...Тўра Сулаймон бир ён", деб кўшиқ куйламоқда.

Жуманиёз Жабборов шoirни 70 йиллик юбилеи билан кутламоқда. 2004 йил.

Тўра аканини кўнгли ҳам, дастурхони ҳам очик эди. Биз – пойтахтда ижод қилаётган дўстлари қачон у кишини сўроқлаб бормайлик, албатта меҳмонини устидан чиқардик. Тўра ака ё муҳимсларига жиммайиб туруни бериб ўтирган, ё азиз меҳмонларини, устозларини кузатиб дарвозада турган бўларди.

Саъдулла Сиёев

Шoir илҳом оғушида.

Умуман, шoir шеърларинини куйи ўзи билан, уларнинг ҳар бири ўз оҳангига эга. Бунга у шакл ранг-баранглиги, халқ термаларига ҳос поэтик тасвир воситаларидан ижодий фойдаланиш орқали эришади. Шеърда шoir лирик қаҳрамон ҳиссиёти тўвланишларига монанд шеърини шакллари топади.

Турсунбой Адашбоев

"Ёруғ бир жаҳонимсан, Бола, болажонимсан..." 1982 йил.

Шoir Ҳамроқул Ризо (чағда) ва шoirнинг овчи муҳлиси. 1980 йил

Шoir Зарафшон водийси ҳақида куйлаганда ҳам, баҳор ва муҳаббатни тараннум этганда ҳам ўзини ҳос оҳани ва фикр топади. У шеърини ахборот бермайди, лекин ҳар бир шеърда бир неча теша теймаган образлар мисра билан шеърхонга завқ башишлайди...

Маъруф Жалил

Ҳусан МАҚСУД тайёрлади.

ТИЛИМИЗ

тилимиз

Хусан МАҚСУД

1991 йили туғилган.
Низомий номидаги
Тошкент давлат педагогика
университетининг ўзбек тили
ва адабиёти факультетида
таҳсил олган.

Инсон тақдиридан қизиқ тақдир бормикан? Йўқ, дейди шошқалоқ одам. Мен ҳам шундай дердим қоғоз-қаламдан йироқ пайтларим. Сал ўтиб – қоғоз қоралаб, Сўз деб аталмиш неъматнинг ортидан кун кўра бошлаганимдан бери юқоридаги саволга ҳазир бўлиб жавоб берадиган бўлдим. Жавобим шу: инсон қисматидай ажиб қисмат, ажаб тақдир Сўзда бор. Нега қизиқ бўлмасин?! Етмиш-саксон йил умр кўриб, турли савдоларга йўлиққан одам тақдиридан ажабланамиз-у, минг йиллик тоғу тошлар нураса ҳам, ҳануз яшаб келаётган сўз тақдири қизиқ бўлмайдимми?!

Эшитгансиз, аввали Сўз бино бўлган. Хилқатларнинг Холиқи “Бўл” деган бир сўз билан бутун борлиқни яратди. Ҳазрат Навоий айтади:

Сўз келиб аввали жаҳон сўнгра,
Не жаҳонки, кавн ила макон сўнгра.
Чунки мавжуд бўлса нуктаи “кун”,
Бўлди мавжуд тоза, йўқса кукун.

Яъни, агар “Кун!” – “Бўл!” амри бўлмаганида эди, биз билган ва билмаган бутун яратилар тоабат кукун – зарралигича қоларди.

Ўзбек тили бир неча дарёнинг суви билан тўйинган денгизга ўхшайди – бирда тўлди, бирда камайди. Четдан сўз кириб келиши натижасида кўпгина ўз сўзларимиз истеъмолдан чиқиб кетди. Ёхуд аввал бошқа маънода ишлатилган сўз бир аср ўтар-ўтмас бошқа мазмунда қўллана бошлади. Лисоний хазинамизда туркий сўзлардан ташқари, араб, форс, мўғул, рус ва бошқа тиллардан ўзлашган бир неча минглаб сўзлар борки, улар ҳам ўз сўзимизга айланган. Бунинг натижасида тилимиз энг бой тиллардан бири бўлди. Айрим тилларда бир тушунчани нари борса икки-уч сўз билан ифодалаш мумкин бўлса, бизда кўп сўзларнинг ўнлаб маънодошлари бор.

Кўп тикан

СўЗ
ХУСУСИДА СЎЗ

КҮН

Тил ва эл

ёзилган

АРСАКИ

Кунжак олди
БўЛ
УССЎМ

Тил тақдирига бефарқ бўлмаган миллатгина узоқ яшайди. Лекин бугунги кунда тилимизга, кундалик турмушда ишлатаётган сўзларимизга эътиборсиз бўлиб қолганимиз ҳам рост. Фақат тил байрамидагина (шу куннинг борлигига ҳам шукр!) “Тилга эътиборсиз – элга эътиборсиз” сингари мақолларни такрорлаймиз-у, аммо тилнинг соф яшаши ҳақида ўйламаймиз. Оддий халқ-ку, майли, ҳатто айрим тилшунос олимларимиз ҳам тилимиз тақдирига бефарқ қараётир. Сўзларимиз тарихи ва тақдири, тараққиёти ва таназзули ҳақида Маҳмуд Кошғарий, Алишер Навоий каби улуғлардан кейин санокли китоб яратилди. Булар – тилшунос олим Алибек Рустамовнинг “Сўз хусусида сўз”, атоқли адиб Пиримқул Қодировнинг “Тил ва эл”, севимли шоиримиз Эркин Воҳидовнинг “Сўз латофати” ҳамда олимларимиз Низомиддин Маҳмудов ва Шавкат Раҳматуллаевнинг айрим рисоалари. Ҳолбуки, ҳозирги ёшлар – ижодкор тенгдошларимиз орасида сўз этимологияси, унинг маъно қирралари ҳақида билим танқислиги сезилаётган пайтда бундай китоблар жудаям зарур. Тилимиз табиати ва софлиги борасида илмий изланиш олиб бораётган ёш тилшуносларнинг ниҳоятда озлиги эса кишини ўйлантирадиган яна бир катта масаладир...

Устозларга ҳавас қилиб, анчадан бери ўзим учун қизиқ бўлган айрим сўзлар тарихи, баъзиларининг бугунги кунда англатаётган маънолари хусусида нимадир ёзишни ният қилиб юргандим. Қуйидаги битикларимни ана шу ҳавасу ниятнинг маҳсули сифатида қабул қилгайсиз.

Фақат тилшунос олимлар эмас, ўзбекман деган ҳар бир одам ўз тилимиз, ўз сўзларимизни ардоқлаб, уларнинг йўқолмаслиги ва келажак авлодга етиб бориши йўлида виждонан хизмат қилиши керак.

Тил ва эл
ЁЗИЛГАН
ТАРСАКИ

Devonu luqotitit turk

СЎЗ

ХУСУСИДА СЎЗ

СЎЗЛАТОФАТИ
НАРСА, БИРОР ПРЕДМЕТ

Тилга эътиборсиз – элга эътиборсиз

ХУСУСИ
Devonu lu
Шунча
БЎЛ

* * *

Охирги бандни ўқиб, кимдир “Шунча гап бежиз гапирилмаган экан-да”, деб айтиши мумкин. Лекин айтаётиб бежиз сўзи нима дегани, деб ўйлаб кўрмагани аниқ. **Бе-** форс-тожик тилида бирор нимага эга эмаслик маъносини билдиради. Бу қўшимча ўзбек тилидаги **-сиз** қўшимчасининг ўриндоши: беумид – умидсиз. Қолган қисм аслида чиз бўлиб, тожик тилида “наrsa, бирор предмет” маъноларини англатади. Бизнинг талаффузимизда ч ҳарфи ж ҳолида талаффуз қилинади. Тўлиқ таржима қилинганда бу сўз нарса сиз деганидир. Бу гап бежиз айтилмади деган гапта энди маъно сал кенгайди – бекорга, бирор сабабсиз айтилмагандир деган маънони ифодалаяпти...

Дўстингиз сизга бежиз келма деса, у сизнинг бўш қўл билан келмаслигингизга ишора қилаётган бўлиши ҳам мумкин...

Болаликка қайтарган сўз

Бухорода болаларнинг “кунжак олди” деган ўйини бор. Беш иштирокчи қатнашади. Ер юзига катта тўртбурчак чизилади. Унинг тўрт бурчагида биттадан иштирокчи бўлади. Ўртада эса битта ўйинчи қолади. У ўзини чалғитиб, бир-бирининг жойига сақраб ўтаётган иштирокчининг жойини эпчиллик билан эгаллаши керак. Жойидан айрилган иштирокчи ҳам худди аввалги қатнашчидек бўш қолган бурчакка эга чиққунча уларнинг жой алмашишларига диққат билан қараб туради.

Мактабни тугатиб, тўртинчи уринишдагина талаба бўлган мен қишлоқи бола бирдан шаҳарликка айландим:

болалик пайтлари қишлоқ кўчаларида ўйнаганимиз ўйинлар эсдан чиқа бошлади, шева сўзларни деярли ишлатмай қўйдим... Иккинчи босқичда ўқиб юрганимизда ҳазрат Навоийнинг ҳаёти ва ижодига доир маърузалар ўқилди. Устозимиз мактаб дарсликларида кирмаган камида йигирмата ғазал ёдлашни тайинлади. Мен Миллий кутубхонага қатнаб, Навоий ҳазратнинг ўн жилдлик китобининг аввалги тўрт қисмидаги ғазалларидан ёндафтаримга ёзиб олиб, ёдлай бошладим. Жумладан, “Ошиқ бўлдим, панд берманг...” деб бошланувчи машхур ғазалда шундай мисралар бор эди:

Дурд келтурдинг дебон, ёзғирмангиз, эй, аҳли зуҳд,
Бок йўқ, зуҳдим ридосин кунжигга солиб сузинг.

Ғазални ёдлаш билан бирга уни имкон қадар таҳлил қилиш вазифаси ҳам топширилган эди. Аввалбошда тушунилиши қийин бўлган сўзларни луғатдан топиб, ёзиб олдим. Ушбу сўзлар орасидаги **кунж** сўзи ўша пайтда менга қандайдир қадрдон сўздай туюлди. Бир муддат хотирамни “титдим”. Маъносини тополмадим. Ноилоҳ луғатга қарадим. Карасам – бу сўзнинг маъноси **бурчак** экан. Шу сўз орқали бир муддат олис болаликка қайтдим...

Ўзимча тусмолладим: демак ўйинимиздаги кунжак сўзи шу кунждан ясалган. Шундай ҳам бўлиб чиқди. Адабий тил ва кўп шевалардан чиқиб кетган сўз биз томонларда бор экан, деб фахрланган бўлдим. Лекин байтда бошқа маънода қўлланиляпти. Кунж сўзининг бурчакдан ташқари, оғуш, қучоқ, ич каби маънолари ҳам бор. Шоир Ҳабибий бир шеърида шундай дейди: “Нўш этарман аччиғ-аччиғ ҳажру фурқат кунжида, Кўзларимнинг косасида лаб-балаб қон, келмасанг”. Бу ерда кунж сўзи дастлабки икки маънода қўлланган, дейишимиз мумкин. Аммо фурқат бурчагига чекиниб, лаб-балаб қон ютаётган ошиқ бу фикрни инкор этиши ҳам мумкин...

Киприк ва типратикан

Қишлоқда ёз маҳали кечки овқатни оиламиз билан ҳовлида, сўри устида тановул қилардик. Ҳовлимизнинг икки томонида ариқ бўлар, ариқнинг атрофида турли ўтлар ўсиб ётарди. Даярли ҳар куни шу ўтлар орасидан типратикан биз ўтирган сўри томон пилдираб келаётганини кўрардик. Қўрқмасди, худди ит-мушуклардек бирор нима берармикан, деган илинжда қараб тураверарди. Бизда типратиканни кирпи дейишарди. Нега шундай, деб сўрардик. Билмадим,

бизнинг шевада шунақа бўлса керак, деб жавоб берарди катталар. Ростдан ҳам, китобларда, радио ва телевидениеда бу жонзотни фақат типратикан деб аташарди.

Университетнинг биринчи босқичида таҳсил олиб юрган пайтларимиз. Адабиёт тарихи фанидан “Девону луғотит турк”ни ўқиш вазифа қилиб берилди. Тошкентнинг Бешёғоч даҳасида жойлашган Республика халқ таълими марказининг яхшигина нодир кутубхонаси бор. “Девону луғотит турк”ни излаб шу кутубхонага бордим. Кутубхоначи аёл ярим соатча қидириб, учта катта китобни олиб чиқди. Ўқиш тугул, анчадан бери чанглардан тозаланмаган луғатни аста варақладим. Варақлаётиб, **кирпи** сўзини учратиб қолдим. Қарасам, типратикан деб изоҳ берилган экан. Демак, соф туркий сўзни биз ишлатар эканмиз-да, деб қувониб кетдим.

Луғатда кирпи сўзига “кўп тикан” деган изоҳ берилган. Демак, санчиладиган тикани бўлгани учун типратикан шундай аталган экан. Ҳозир киприк деган сўзимиз ҳам аслан шу сўз – кирпи билан ўзакдош.

Ҳазрат Навоий бир ўринда шундай дейди:

Ваҳки, ҳар кирпиги бир ништар эрур захролуд,
Гарчи бор ул ики наргисда шакархоҳ тўла.

Вақт ўтиши натижасида сўзда метатеза ҳодисаси (товушларнинг ўрин алмашиши) юз берган: кирпик – киприк. Қозоқ қардошларимиз ҳозир ҳам кирпик дейишади. Демак, киприкларимиз ҳам тиканга ўхшагани учун шундай аталган бўлиши ҳақиқатга яқин.

Вазни ўзгарган вазмин

Ўзбек тилида товушларнинг бир-бирига таъсир кўрсатиши кўп кузатилади. Айрим ҳолларда ёнма-ён келган товушлар мослашади. **Йигитча** сўзини **йигичча** деб айтамыз, **уч сўмни** **уссўм** деймиз. Айрим сўзларда кетма-кет келган, жойлашуви талаффузимизга ноқулай бўлган товушларни дарров ўзимизга мослаштирамиз: қулф (аслида қуфл), тескари (аслида терсаки), кифт (аслида китф), ёмғир (аслида ёғмур) ва ҳоказо...

Вазмин сўзи пешонасига ҳам шундай тақдир “ёзилган”. Аслан оғирлик, ўлчов каби маъноларни англатадиган **вазн** сўзи **вазмин** сўзининг асоси. Аммо даврлар ўтиши билан н ҳарфи м га жой бўшатиб берган – аслида вазнин бўлиши керак. Аммо шакл ўзгариши мазмунга таъсир қилмаган. Асл маънодаги оғирлик ўз

семаси (маъно-мазмун)ни йўқотмаган ҳолда, бугунги кунда кўчма маънода оғир-босиқ, ўйлов билан иш тутадиган, салобатли деган мазмунни ифодалайди.

Пақирнинг миси чиқди

Ушбу рўзгор буюми челақ, сатил ҳам дейилади.

Пақир сўзи ҳақида бир кун бир даврада баҳс кетиб қолди. Бир киши пақирни фақир сўзи билан боғлиқ бўлса керак, чунки, болапақир деймиз, авваллари асосан ёш болалар сув олиб келган, деб қолди. Даврада кулги кўтарилди. Кимдир маъқуллаган бўлди...

Шундай одатим бор, бирор сўзни эшитиб қолсам, тарихини қидираман, турли вилоятлардан келган танишларимдан уларнинг шеваларида қандай аталишини сўрайман. Йиғилган сўзларни қарасам, ўндан ошган бўлади. Тарихи ва асл маъносини тополмай, чалкашиб кетаман-да, қўл силтайман. Лекин барибир хотиранинг қайсидир бурчида ўша сўз сирлигича қолиб кетган бўлади. Кейин кутилмаганда ўша сир очилиб қолади...

Пақир сўзи ҳам шундай очилмаган кўриқ эди. Ҳозирги челақлар асосан тунука ёки сирланган темирдан ясалади. Илгари-чи? Қадимги туркий халқларда челақка ўхшаш ичи чуқур идишлар асосан мисдан ясалган шекилли, аждодларимиз уларни **бақыр** дейишган. Аввал мис, кейинчалик мисдан ясалган идишлар бақыр деб ифодалангани Кошғарий бобомиз луғатида ҳам, 1989 йили нашр қилинган “Этимологический словарь тюркских языков” китобида ҳам қайд этилган.

Жувон – йигит дегани...ми?

Биз томонда тўйларда хиром қиладиган раққоса – ўйинчини негадир жувон дейишади. Адабий тилда турмушга чиққан ёш аёл маъносида қўлланивчи бу сўз нега айнан ўйинчиларга нисбатан айтилишига негадир ҳайратланганман. Аммо ҳозир гап бу ҳақда эмас...

Жувон сўзи форс-тожик тилидан ўзлашган бўлиб, 1954 йили нашр қилинган «Таджикско-русский словарь»да бу сўз сўзлашув тилига хос дейилган ва жавон сўзига ҳавола берилган. Бизнинг тилга ҳар иккаласи ҳам қабул қилинган. Жувон мазкур луғатда икки маънода – сифат тарзида «ёш» ва от тарзида «йигит» деган маънода изоҳланган. Жавонмардлик деганда ёш ва навқирон йигитларга хос олий ҳимматлилик, саховатпешалик тушунилган. Ёшлигида умри поёнига етган йигитга нисбатан жувонмарг (ёки жавонмарг) бўлибди дейилган.

Ўша луғатда жавондухтар ёш қиз, жавонзан эса эрга теккан ёш аёл маъносида қўлланиши ҳам қайд этилган. Демак, жавон сўзи духтар (қиз) ва зан (аёл) сўзлари билан бирга қўллангандагина хотин-қизларга нисбатан ёшлик маъносини ифодалаган. Бора-бора бу сўзлар талаффузида қисқариш юз бериб, духтар ва зан сўзлари тушиб қолган – қисқагина қилиб аёлга ҳам жувон дейишган. Тақдирни кўрингки, борини аёлга бахшида этиб келган олийҳиммат йигит – жавонмард битта сўзни ҳам «ҳадя» қилди. Ўзи мардлигича қолди, аёли жувонга айланди.

Сўзнинг олов деган маъноси ҳам борлигини биласиз. Ҳақрост! Бу руҳимизга қувват беради. “Сўзнинг гулханида руҳим исинди”, деган эди Рауф Парфи. Айрим сўзларнинг йиллар шамолида ўчиб қолиши ҳам бор гап. Фақат тилшунос олимлар эмас, ўзбекман деган ҳар бир одам ўз тилимиз, ўз сўзларимизни ардоқлаб, уларнинг йўқолмаслиги ва келажак авлодга етиб бориши йўлида виждонан хизмат қилиши керак. Шундагина ота-боболаримиздан қолган маънавият алангаси ҳеч қачон сўнмайди.

Тилимизнинг
Кўп тикан тилсимиз
ТАРСАКИ
Тил ва эл
ЎЗИЛГАН УССЎМ
Тилимизнинг
тилсимиз
ССЎЗ: БҲЛ
ХУЎСУСИДАССЎЗ
Девону луғотит турк
СЎЗЛАТОФАТИ

Шунча гап бежиз гапирилмаган экан-да

Ёниқ бўлса сенинг чироғинг

Абдулазизхон АКРАМОВ

1987 йили туғилган.
Андижон давлат тиббиёт
институтини тамомлаган.
Шеърлари матбуотда эълон
қилинган.

Йигилишдан сўнг...

Мажлис тугайди.
Фаррош
кириб келар катта саройга

полювгичини олиб
қарсақларни йиға бошлайди.

хом, чала пишган
писмиқ қарсақлар.
номига янграган ва ёки
икки кафт орасида ёрилиб
шу заҳоти жон берган қарсақларни
артиб олар столлар аро.

минбар устида эса
пастроқ парвозлаган ялонгоч овоз
туради ҳануз...

Учинчи хулоса

бу расмни севаман уйгоқ,
бу расмда йиғламми алам:
бола
қўлида нон.
қонаган
лаби қизил ва алвон нон ҳам.

хулосалар ингичка ўткир
ёки кескир устарадек тан,
тамакини чекиб қузатиб,
хулосалар урчир
масалан:

қийинчилик қобирғаси-ла
қисматининг ипи битишган.
гунг очликнинг ниҳоясида
лаби қонаб нонга етишган
ёки бошқа хулоса мана:

сағирликда қолгандир омон,
лаби майса каби юмшоқдир...
лабларини кесган қаттиқ нон.

учинчи хулоса қўрқинчли
(сигмай қолар ювошироқ онгга)
миллатини сотган ёвни ўлдириб,
сўнг
ботирган нонини қонга!..

бу расмни севаман уйгоқ...

Дилпарчалар

1

Икки кўзинг – иккита қудуқ:
 Бирига гул экдим,
 Бирига эса ташладим танга...
 Гул сўлди...
 Танга эса ҳануз ялтирар...
 Тубда...

2

Хуш кўраман
 Чуқур киссали кийимни.
 Кўпроқ нарса яширса бўлар,
 Кўмиб қўйса бўлар кафтимни.

Чўнтакка яширилган нарса
 Билинмаслиги керак.
 Ёки жим бўлмоғи лозим...
 Оғзим – ёнбошлаган чўнтак.

3

Қоронги ва совуқ уйда
 Эътиқод кучаяр.
 Иссиқ бўлса гуноҳ истаги...

Юз йил ёруғлик кўрмаган одам
 Калит тешигидан тушган нурни
 Худонинг ёлқини деб ўйлар тайин...

4

Тонгда ойна олдида туриб
 Аёлингга қилган хиёнатинг
 Ёдингга тушса.

Галстук боғлаётган қўлларинг
 Титраса –
 Сиқиши керак бўлган боғични
 Бор кучинг билан тортсанг...

...ишга кетасан галстук боғламай...
 Бор кучи билан сени тортар
 Яна хиёнат...

5

Бекатларни кузатсанг. Кетсанг.
 манзил истаган одам – чиройли.
 Одам – чиройли.

Бекатларни кузатсанг. Тушсанг.
 Кетаётган одамлар – гўзал.
 Одамлар – гўзал.

Бекатларни кузатсанг. Кутсанг.
 Келмаса сен кутган автобус.
 Кутишга айлансанг...

Фақат кузатсанг гўзал одамларни...
 Сени пайқамаса ҳеч ким...

6

Ёниқ бўлса сенинг чирогинг
 Қуш бўлсаму ойнанганга урсам,
 Гуссадан эзилган вужудни.

Аёз бўлса ташқари. Совуқ,
 Деразангни очсанг барибир.
 Қўлларингга олсанг оҳиста
 Гуссадан эзилган вужудни.

Меҳрибон кўзларинг юмилиб
 Қўлларинг бойланса бўйнига
 Гуссадан эзилган вужудни...

Қора палтоимга ўраб шаҳарни
 Дарбадар айлантириб қайтаман
 Гуссадан эзилган вужудни.

Совуқ тўшагимга ётқизиб
 Ухлашин кутаман тун бўйи
 Гуссадан эзилган вужудни...

Тасвир ва мантиқ уйғун бўлса...

Акмал МУРОД

1988 йили туғилган.
Ўзбекистон Миллий
университетини
тамомлаган.
Ҳикоялари марказий
нашрларда чоп этилган.
“Истеъдод мактаби” VII
республика ёш ижодкорлар
семинари иштирокчиси.
Ўзбекистон Ёзувчилар
уюшмаси томонидан
“Биринчи китобим”
лойиҳасида “Кўз очган
булоқлар” номли мақолалар
тўплами чоп этилган.

Assalomu alaykum, Favlon!

Ўйлаб кўрсам, Сиз билан фақат тадбирлардагина юзма-юз келган эканмиз: олдинга китоб фестивалида, кейин Миллий кутубхонада ўтган қайсидир анжуманда. Маърузангизни тинглай туриб, сўзга усталигингизни пайқагандим. Аммо “ҳикоя ёзади” деб ўйламабман ҳеч. Шу кунларда ижтимоий тармоқда “Аёл” номли ажойиб бир ҳикояга кўзим тушгач, бу Сизнинг “иш”ингиз эканига аввалига ишонмадим. Бўйинбоғ таққан хушбичим, хушахлоқ ва айни дамда мен билган ўша сўзамол йигитчани минбардан ташқарида тасаввур этишим бироз қийин кечди. Фикрларимни бир жойга жамлашга, эҳтимол, мана шу “маърузачи” халал берди. Бироқ “Аёл” ҳаммасини ўрни-ўрнига келтириб қўйди. Кунлик тўлов ортидан рўзғор тебратаётган, ҳали пахта, ҳали картошка, ҳали пиёз ва кунжут ўтоғида куймаланиб, қўллари қорайиб, ёрилиб кетган Аёлни танигандекман. Танбал эри эса кун бўйи уйда. Ана шу эрнинг қиёфасини ҳикояда ҳеч бир сифату бўёқсиз чизган ўрнингиз бор: “...ишқомдан яна узум олди-ю, ювмасдан оғзига солди”. Шу ҳолатнинг ўзи, назаримда, эр ҳақида тасаввур ҳосил қилишга етиб ортади. Бошида менга баёнчиликдай туюлган жумлалар ҳикоя охирида сирини очди ва таслим қилди-қўйди.

“Аёл” таъсирида бошқа ижод намуналарингизга ҳам қизиқиш уйғонди ва улардан бир нечасини интернетдан “суғуриб” олдим: “Озодлик”, “Мустабиднинг ҳашаротлари”, “Сўйла, дарё, сўйла”, “Лобар, Лобар, Лобарим менинг”, “Қизлар билан учрашувларим”, “Турди Карвон қизи ҳамда Абдулла”, “Ассаламу алейкум ёхуд Мьянма фожиаси”, “Оппоқ қорлар, онам ва коинот”, “Икки ёшнинг учрашуви”.

Театрга дўстинг билан борма, дейишади. Неғалигини биласизми? Томоша икки дўст баҳсига айланиб кетаркан. Одам тинчгина ўтириб, мундоқ спектакль кўргандек бўлмаскан. “Қизлар билан учрашувларим”ни шундай ҳолда ўқидим, десам тўғри тушунинг. Матндан кўнглим тўлмаган пайтларда қўлим тахрирга югуриб, оддий ўқувчилигимни унутиб қўяман. Мана бу жойини бунақа қилса бўларкан, деб ўзимча матнни киртишлаган кишим бўламан.

Хў-ў-ўп, энди “қизлар билан учрашувларингиз”га тўхталсак. Ҳикоя деб аталаётган ушбу ижод намуналарингизда, назаримда, публицистик руҳ ҳукмрон. “Масалан”, “ниҳоят”, “аслида”, “ҳар ҳолда” каби киритмалар талайгина. Уларни қайта ишлашга ҳафсала қилмайсизми ёки кўзингиз қиймайдими?

am; Siz bilan faqat tadbirlardagina
an ekanmiz: oldiniga kitob festivalida;
kutubxonada o'tgan qaysidir anjumanda.
tinglay turib, so'zga ustaligingizni
Ammo „hikoya yozadi“ deb oylamaabman
larda ijtimoiy tarmoqda „Ayol“ nomli
oyaga ko'zim tushgach, bu Sizing
iga avvaliga ishonmadim.

Хуллас, камтаҳрирсиз. Изоҳу “чайнаб бериш”лардан тамоман воз кечишингиз тарафдориман. Мисол учун, “Қизлар билан учрашувларим”даги бошланғич икки хатбоши. Бир қарашда ўта муҳим. Минг бор маъзур тутинг, улар кўричакнинг ўзгинаси – олиб ташлаган билан организм фаолияти тўхтаб қолмайди. Ҳикояни “Мен ҳам бўйдоқман, менинг ҳам ёшим йигирма еттида” сатридан тўппа-тўғри бошлаб кетилса ҳам, ютқизиқ бўлмайди. Қайтанга, ўқишлилик даражаси ошади.

Галдаги масала – мантиқий таҳрир. Ҳикоядан: “Ҳаётнинг қизиғи қолмагандай эди. Кўзимга нуқул эски шаҳардаги жин кўчалар, ахлат идишлар, қувурларда моғор босган сув ва унда ачиб-сасиган ўлик мушуклар кўринадиган бўлиб қолганди. Хуллас, журъатсиз ва ишончсиз, умидсиз ўсмир эдим”. Назаримда, “ахлат”, “қувур”, “моғор”, “ачиб-сасиган”, “ўлик мушук” каби тўқима ифодалар билан ўқувчини ҳикоя ичига тезроқ олиб киришга урингансиз. Ҳаётдан кўнгли совиган, журъатсиз ўсмирни шу йўл билан танитмоққа ошиққансиз... Бироқ бу жиҳатдан “Аёл” бошқача – тўқис эди.

Йигитнинг бош прокурор қизи билан учрашув саҳнасида шундай дебсиз: “Қиз бадавлат қонун ҳимоячиси эмас, кўпроқ буюк рассом бўлишни орзу қилган оддий тасвирий санъат ўқитувчисининг қизини эслатарди”. Ростини миямда зиғирча тасвир жонланмади: на қизнинг ўзи, на ўқитувчи ва на буюк рассом. Чунки ифода тугал шакл топмаган.

Фармацевт отанинг қизи билан учрашув саҳнасини олайлик. Гап изини гап қувиб, йигит: “Аниқ соҳага бадиий адабиёт қандай қудрат бағишлашини биласизми?” дейди. Шу сўроқни йигитнинг ўзи ўз оғзи билан айтаётганига нечоғлик ишонасиз? “Аниқ соҳа”, “бадиий адабиёт”, “қудрат бағишлаш”. Ҳикоянгизда мақола ҳидини келтириб турадиган публицистик йўсинлар, сунъий гап қурилишлари кўп. “Қизлар билан учрашувларингиз”ни журналистик айтимлардан тозалаб, наср сатҳига олиб ўтиш керак...

“Озодлик”. Мана буниси энди бошқа гап. Ўқишли ҳикоя. Ёзишда узоқ бош қотирганингиз сезилади. Тоға, жиян, маҳбус, терговчи, қоровул – барининг зуваласи обдон пишитилган. Эҳтимолки, ҳикояни қайта-қайталаб таҳрирга тортгансиз. Ҳаракат-ҳолат аниқ. Ўзига хос ташбеҳлар топгансиз. Мени хат ёзишга ундаган бош сабаблардан бири асли мана шу – ўхшатишлар! Улар муаллифнинг, яъни Сизнинг кузатувчанлигингизни кўрсатади. Манзарани ёрқин ва тўлароқ илғашга кўмаклашади.

“Озодлик” ҳикояси мисолида фикримни давом эттирсам. Маҳбусга ит азобини бераётган терговчи тилидан: “Нима қилдинглар буни, гажиб-эзиб ташладингларми? Устига сув сеп, қара, қирғоқда қолган балиқдай оғзини катта очишини...” деб келтирибсиз. Сувга ташна балиқ – асосли ташбеҳ. Аммо гап қурилишида жузъий камчилик бор. Буни эътиборга олсангиз ҳам, олмасангиз ҳам бўлади. “Қирғоқда қолган балиқдай оғзини...” бўлиб ўқиляпти. Урғу “оғиз”га тушган. Биттагина тиниш белги (кўп нуқта) билан олам гулистон: “Устига сув сеп, қара, қирғоқда қолган балиқдай... оғзини катта очишини”. Ёки инверсия (гап бўлаклари тартибини ўзгартириш) пайдан бўлиш керак эди: “...қара, оғзини катта очишини... қирғоқда қолган балиқдай”.

» *Ozodlik*«. Mana buni endi boshga gap hikoya. Yozishda uzoq bosh qotirganingiz Toğa, jıyan, mahbus, tergovchi, qorovul – ba obdon pishitilgan. Ehtimolki, hikoyani qayta taħriroga tortqansız. Harakat-holat aniq. tashbeħlar topqansız. Meni xat yozishga hosh sabablardan biri asli mana shu – o

Яна бир ўринда терговчининг хотини Галя ҳақида ёза туриб, негадир унга "чўчкадай семиз ва қўпол бўлса-да, бола тарбиясига жиддий қарайди" деб тавсиф бергансиз. Грамматик жиҳатдан гап тўғри шаклланган, бироқ мантиқ тизгини йўқотиб қўйилган. Кишининг ориқ ё семизлиги тарбия мезони бўлолмайди. Бу билан ўзингиз билмаган ҳолда, ўқувчига "Озгин ва юмшоқтабиат одам тарбияга жиддий қарайди", деган хулоса бераяпсиз. Шу боис матнда, айниқса, юклама билан боғланган қўшма гапларда эътиборни сусайтирманг. Мантиқий таҳрир боғ-роғни бегона ўтлардан халос этгандек гап. Акс ҳолда, боғни пайҳон қилганингиз қолади. Сизнинг боғда эса турфа гуллар бисёр. Лекин унда-бунда гуллар бўйини қияётган бегона ўтлар ҳам йўқ эмас.

"Мустабиднинг ҳашаротлари" ҳикоясида бош муҳаррирни "кўзлари бироз қисик, юзлари буришган, пешонаси кенг, камгап, миқтигина" деб тасвирлабсиз. Сифатларнинг барчаси ташқи қиёфани чизишга йўналтирилган. Фақат "камгап" бундан мустасно. Нима сабабдан уни ушбу қаторда кўришни истадингиз, боиси тушуниксиз. Ҳикояларингизга шу нуқтаи назардан қайта кўз ташлаб, нуқта-вергулини жойига келтирсангиз, чиройи очиларди.

Мени ҳаммасидан ҳам кўпроқ қувонтиргани нима, биласизми, жўра? Образларингиз оёғи ердан узилган одамлар эмас. Барининг айтар сўзи бор, бариси орасида ярқ этиб кўриниб турибди. "Сўйла, дарё, сўйла" ҳикояларингиз тенг-тўшлар ижоди қовуштиришнинг вақти келди, деб ўйлайман. Интернет, газета-журналлар ўз йўлига, китобингизни чоп этишга уннанг. Токи "Аёл" қадр асли нелигин одамларга кўпроқ тушунтирсин; "Озодлик" кириб борган уй қалбида шукрона туйсин; "Икки ёшнинг учрашуви"дан биз тенгилар ўз-ўзини таниб олсин... Дилга ёруғ туйғулар баҳшида этишдан чарчаманг!

Yana bir brinda tergovchining xotini yoza turib, negadir unga "chochka
bolsa-da, bola tarbiyasiga jiddiy
bergansiz. Grammatik jihatdan g
birog mantiq tizgini yoqotib qo
yo semizligi tarbiya mezonini b

Хизмат билан,
Акmal Мурод

hammasidan ham ko'proq qovontirgani nima,
mi, jora? Obrazlaringiz oyo'gi yerdan uzilgan
lar emas. Barining aytar so'zi bor, barisi
li. "Lobar, Lobar, Lobarim mening", "So'yla,
so'yla" hikoyalaringiz teng-toshlar ijodi orasida
etib ko'rinib turibdi. Jamiki qahramonlaringiz
ni bir joyga qovushtirishning vaqti keldi, deb
yman. Internet, gazeta-jurnallar o'z yo'liga,
stichoa...

Фақат фойдаси тегадиган илмни олиш керак

Абдурахмон Жомий ҳикматларидан

Фақат фойдаси тегадиган илмни олиш керак, фойдасиз фазилатдан қочмоқ ва фақат зарур нарсага қулоқ очмоқ лозим.

Саховат бирор нарсага қараб ёки эвазига бирор нарса талаб бўлса, ҳатто талаб этилган нарса мақтов ва миннатдорлик бўлгани тақдирда ҳам, у саховат эмас.

Кимнинг қўлида қуйидаги беш нарса жиловчи бўлса, яхши ҳаётининг гарови бўлур: биринчиси – тансиҳатлик, иккинчиси – омонлик, учинчиси – ризқининг мўллиги, тўртинчиси – содиқ дўст ва бешинчиси – фароғат. Кимки шу беш нарсадан маҳрум этилган – ҳуш ҳаёт эшиги унинг олдида бекилган.

Кичикларга ҳазилу истеҳзо ўқин отмоқ – улуғлик обрўсин бекорга сотмоқ ва зиллату хорлик ғуборига ботмоқдир.

Яширин сирингни дўстингга ҳам айтма, чунки дўстликка халал етиб, душманликка айлангани ҳаётда кўп учрайди.

Агар мезбон дастурхон атрофида ўзини ҳамма неъматлардан баланд тутса, унинг нонидан ўз жигаринг аъло ва унинг шарбатидан ўз қонинг бажо.

Агар оч бўлсанг, ҳар қандай ош-нон сенда қаттиқ иштаҳа кўзгатади. Сен билан ўтирган улфатларингга эса иштаҳанг сенга нисбатан нафрат уйғотади.

Софдил ошиқлардан латифроқ киши оламда топилмас.

Тиш-тирноқ қолмаган кекса шерни кўр,
Чўлоқ тулки унга беради озор.

Нуқсонли табиб ҳаммага бало, мисоли вабо.

Бир шоир ўқиди бемаза ғазал,
Дедиким, алифсиз ёздим, бу аъло.
Дедимки, энг юксак санъат бўлурди,
Шеъринг сўзлари ҳам бўлмаса асло.

Алломининг “Баҳористон” асари асосида тайёрланди.

Сукунат манзили

Ҳикоя

Дилмурод НАЗАР

1984 йили туғилган.
Фарғона давлат
университетининг
ўзбек филологияси
факультетини тамомлаган.
Ҳикоялари матбуотда эълон
қилинган.

...Кўзимга мил тортдим, сени эсладим:
Кафтимда бахт қуши, елкамда кафтар.
Осмон марказига ботаётирсан,
Осмон марказига ботар
Кийиклар.

Абдували ҚУТБИДДИН

Бир умр гапирдилар, ғалва кўтарди-
лар, шовқин солдилар. Ҳар дам шовқин-
лари билан наинки қулоқни қоматга
келтирадилар, балки дунёни ҳадикда
ушламоқчи бўлгандек товуш ёрдамида
уйлар деворини қимирлатадилар, дарахт-
ларни силкитадилар, ҳатто бақир-чақир-
лари орқали шамол эстирадилар.

Туғилганимдан бери уларни эшитиб,
уларга қулоқ бериб, улардан безиб, қочиб
қутулмоқни уддалолмайман.

Одам умид билан тирик. Мен ҳам умид қилдим. Товушлардан, шовқинлардан холи онлар қачондир келишига синиқ ишончим орқали кўз тутдим. Айтишдики, одамсиз жойларда мақсад ҳосил бўлади. Мен тоққа қараб йўл олдим. Тоғки, инсонлардан етти минг чақирим олисда. Чўққига етгач, “Оҳ!” деб юбордим. Ниҳоят, одамларсиз ҳаётни, уларнинг шовқинидан холи гўшани ҳам илк бор яқиндан кўрадиган бўлдим.

Тоғ ям-яшил эди. Баҳор эмасми! Нигоҳим кувнади, кўнглим шу тоғдайин яшнаб кетди. Бир қават эт олдим, шовқинлардан, унинг озорларидан қақшаб кетган суякларим бўшаши. Бошимни баланд кўтардим, яйраганимни ифодаламоққа кўшиқ истаб кўнглимга боқдим. Баҳорда қотқин муз эриб жилға ҳосил бўлганидек қотиб қолган ҳиссиётим ҳам сувдайин суюлиб дил жомига куюлиб кела бошлади. Тилим овоз жўрлигида сўзларга бағрини очди. Сўзлар хиром айлаб оҳиста юрган гўзаллардай тилим кўтриги устидан бир-бир ўта бошладилар. Куйлашни бошладим, лекин... Зум ўтмай ипдайин узилдим. Мен одамлар ҳақида, шовқинларининг дастидан ютган зардобларимдан куйиниб куйламоқда эдим. Ахир, уларни унутмоқ учун, улардан буткул халос бўлмоқ умидида тоғга йўл солмаганмидим?

Ҳаммасини бошидан бошлашга қарор қилдим. Ўз овозимни ҳам буткул ўчирдим. Гўё товушимдан кечган каби энди бир умр сўзла-масликка ҳам рози эдим.

Тоғнинг бошига етдим – нақ еттинчи осмон бағрида. Пастга боқдим. Бошим айланиб кетди, бироқ ўзимни сархуш сездим. Мастлардек ҳамма нарсанинг баҳридан ўтдим-да, тоғ бўйлаб

аланглай бошладим. Кўм-кўк ўтлоқ, ҳар ер-ҳар ерда арчалар. Улар бутун тоғга кўрк берарди. Дилим лим қадаҳ янглиғ шодликка тўлди-да, ўтлоқ устида ёш боладай югуриб кетдим, арчалардан бирининг тагига етдим. Димоғимни арча иси тўлдирди. Завқланиб шохига қўл чўздим. Нимадир пирр этиб учди-да, чуғурлаб юборди. Нарироқдаги арча шохидан яна бир қуш худди шундай товушда жавоб қилди. Атроф-жаво-нибдаги арчалар орасидан бирин-кетин учиб чиққан қушлар чуғурлаша кетдилар. Зумда дунёни чуғур-чуғур босди. Бу кўрқувга қараганда кўпроқ исён, ҳайдаш ва шикоят садосига ўхшаб кетарди. Бу садо менда аллақандай мавҳум, лекин ёмон таассурот қолдирди. Гарчи булар қушлар эканлигига ақлим етса-да, гўё инсон боласи ҳайдаб солаётгандек ранжидим. Наридан кетдим. Ялангроқ бир жойга етганимда шом тушиб қолган эди. Катта тошнинг ғорсимон панасига жойлашдим-да, тун ўткармак учун чўзилдим. Дилимда тоғда ҳам кўнгил истаган сокинлик топа олмасам керак деган ўй пайдо бўлган эди. Бир маҳал уйқу босиб келди. Уйғон-гунимча ҳам ҳалиги қушларнинг мендан норози бўлиб, ҳадеб у ён-бу ён учишини туш кўриб чиқдим. Қушлар чуғурлашаётгандай кўринса-да, садоси чиқмасди. “Нега бундай?” дея ҳайрон эдим. Бир маҳал англаб қолдимки, қулоғим том битган. Зўр бериб қулоқларимни очмоққа уриндим. Бир маҳал қулоғим очилиб қолди-ю, кутганимдек қушларнинг чуғурини эмас, ўрнига қаттиқ шовуллашни эшитдим. Дарров англадим: шамол. Шамол зўрайиб, қушларни улар қўнган арчалар билан бирга тоғдан улоқтириб ташлади.

Дилмурод табиатан ниҳоятда ўзига хос йигит. Жиддий, босиқ, уйчан. Уни ҳайратга солиш ҳам қийин. Кўп ўқийди, тинмай изланади. Бир неча бор гурунглашдик, бир қанча ҳикояларини ўқидим. Ҳаётда ҳам, ёзганларида ҳам дунёни, одамларни ниҳоятда назокат билан идрок этишга ҳаракат қилади. Беғуборлик, нозиклик омухта унинг уйларида, ёзганларида. «Сукунат манзили» бунга яққол мисол. Қаранг, қахрамон шовқин-сурондан безган. Тоққа қочади. Сукунат ҳукмрон манзилларга ошиқади. Шамолнинг шовурларидан ором олади унинг қалби. Какликларнинг ҳуркиб қочишидан ҳам унинг дили оғрийди. Бу қадар нозик туйғуларни тасвирлаш учун муаллифдан сўз танлашда, гап тузишда заргарона маҳорат талаб қилинади. Маҳорат эса осонлик билан туткич бермайди. Фикримча, Дилмурод бўш келадиғанлар хилидан эмас. Унинг нияти тоза, мақсади катъий, самара ҳам шунга яраша бўлишига ишонаман.

Хуршид ДЎСТМУҲАММАД,
ёзувчи

Кўм-кўк майсалар чанг-тўзон орасида кўринмай кетди. Мен ваҳима билан ўрнимдан туриб кетдим. Қарасам, юлдузим нақ бошимда – йилтиллаяпти. Англадимки, туннинг иккинчи ярми бошланмоқда. Ҳақиқатан, борлиқ узра шовуллаган шамол кезинади. Кўнглимда қандайдир мавҳум ваҳима уйғонди. Шамолнинг шовурида аллақандай мунгни, дардни, нолани ҳис қилгандай бўлдим. Ичимдан зил кетдим. Одамлардан узоқда, уларсиз танҳо яшаш осон эмаслиги шу топда жуда билинди.

– Йўқ, – дедим ўзимга ўзим. – Менга шовқинсиз ҳаёт керак. Модомики, шу мақсад йўлида кураш бошладимми, энди ортга қайтиш йўқ.

Зум ўтмай ўз сўзларим дардимга малҳам бўлаётганини сеза бошладим. Кўнглим тонгдан аввалроқ ёришди. Яна сўзлай бошлаганим парвойимга ҳам келмай, яхши кайфият ҳузури ичра кўзим кетиб қолибди.

Уйғонганимда кўзим билан бирга кўнглим ҳам буткул чарақларди. Тоғ бошида тонгни қарши олиш бошқача завқ беради одамга. Тоғда кун олдинроқ оқаради. Қишлоқда ёруғликнинг ўзини кўрасан, тоғда эса қуёшнинг осмон тоқида илк пайдо бўлишига ҳам гувоҳ бўларкансан.

Арчанинг қуриб қолган шохидан кесиб ўзимга йўл ҳасса ясадим. Сўнг йўл юрдим, бироқ мўл юриш насиб этмади. Гулхандан қолмиш кулга дуч келганимда одамлардан узоқлашиб кетолмаганимни, бунинг иложи йўқлигини англаб қолдим. “Улар нима мақсадда келган?” деган саволга жавоб топиб улгурмасимдан, бироз юргач жавобни топгандай бўлдим: шундоқ йўлим устида каклик пати сочилиб ётарди. Мен шу патлар инсон қўли билан юлинганини тасаввур қилдим. Эҳ, одамлар! Шу тоғ ҳам, бундаги дов-дарахт, ўт-ўлан, ҳатто бор жонзотлар-да Сизнинг шовқинингиздан зир титрадимми? Худди мен каби...

Тушга яқин дам олиб, хаёл суриб ўтирарканман, яқинимга бир нечта каклик келиб қўнди, сўнг у ёқ-бу ёқ юра бошлади. Бўйнимни чўзиб харсанг тош бўйлаб улар томон назар ташладим. Мени сезиши ҳамон какликлар йиртқичдан қочгандай париллаганча учиб кетди. Мулзам ҳолда ўтирган еримда узоқ қолиб кетдим.

– Тушунишинг керак, – дедим ўзимга ўзим. – Ахир, уларнинг қанча-қанчаси одамлар томонидан қурбон қилинди. Сени ҳам ваҳшийлардан бири дея гумон қилишгани эса уларнинг айби эмас...

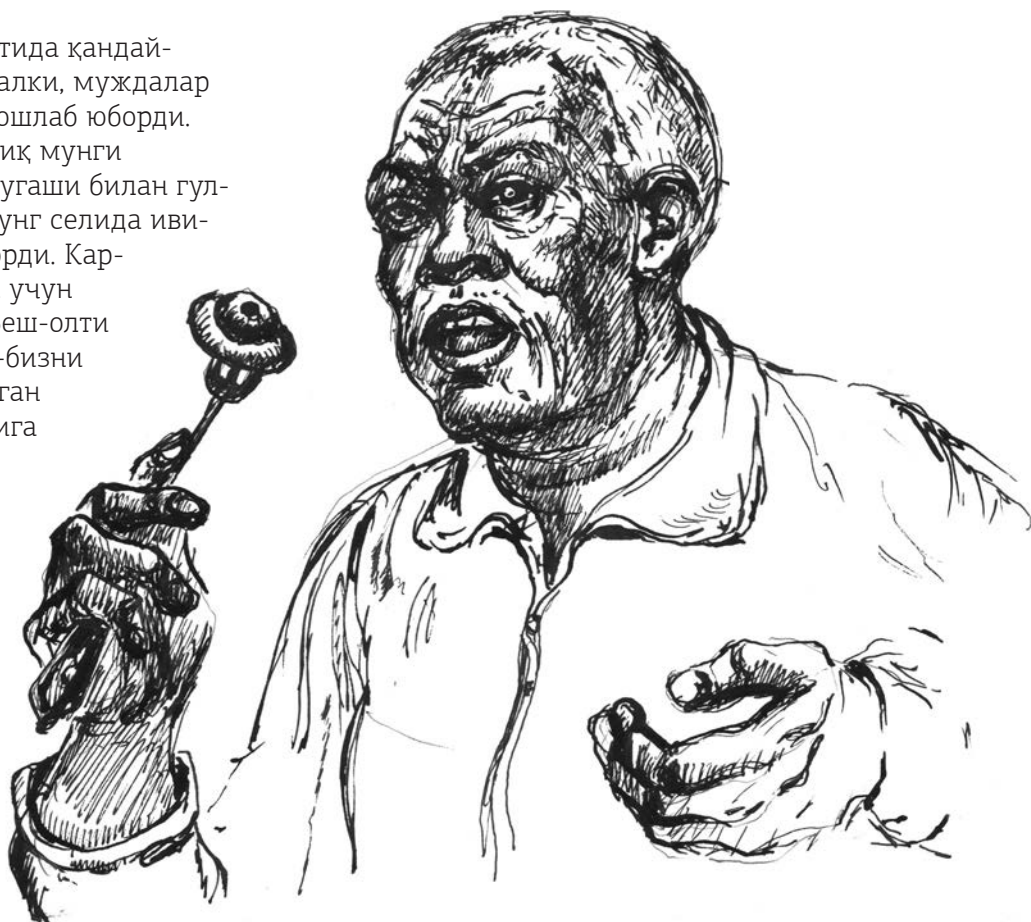
Мен одамларнинг какликларни отиб қулатгандаги қийқириқларини, омон қолган бечора қушларнинг дилини босган ваҳмини тасаввур қилиб, бу ҳол гўё кўз ўнгимда содир бўлаётгандек сесканиб кетдим. Шом тушди. Ўрнимдан туриб йўл юришда давом этдим. Ўзимга бир кечалик бошпана топишим лозим эди. Шу ниятда – форми, панароқ бўшлиқми топиш илинжида қоялар орасида кезинардим. Бир маҳал ўнгурсимон жой топгандай бўлиб ўша ёққа тирмашдим. Бирдан олдимдан нимадир, қандайдир ҳайвон, отилиб чиқди. Беихтиёр ортимга тисландим. Оёғим тойиб кетди. Ёнимда ўсган бутага осилиб қолганим пастга сирғаниб тушиб кетишдан асради. Қаттиқ қўрққан бўлсам ҳам, дарров илғадим – кийик. Мен кийикдан қанчалар қўрққан бўлсам, кийик ҳам мендан шунчалар, балки бундан ҳам зиёда чўчиганди. Мен бунинг унинг катта қора кўзларида ялт этган шуъладан, бир ёнга жон ҳолатда сакраганидан билдим. Бечора! Шунчалар қўрқдингми? Мен келгунча ким сенга шу қўрқувдан сабоқ берган экан? Албатта, одамлар. Улар сени отмоқчи бўлиб қийқиришган. Ана... Шу қийқирик, шовқин юрагингда бир умрга ботирлик чироғини сўндирган ва у ерда ҳадик зулматини қуюқлаштирган. Энди сен умринг охиригача қўрқиб яшайсан, бу азоб сени бир лаҳза бўлсин, тинч қўймайди. Тўхта, нега сен бир ўзинг, ёлғизсан? Ахир, кийиклар жуфт-жуфт бўлиб ҳаёт кечирмайдими? Ҳа, ҳаммаси маълум: улар сени жуфтингдан айириб, умрбод тоқ қолдиришган. Йўқса, кўзларингда бунчалар ҳадик акс этарми эди? Қорачиқларинг шунчалар қорайиб кўринармиди?..

Кийик маконида қолгани кўнглим бўлмади. Бошим оққан тарафга равона бўлдим. Тун ҳам чопони барини йиғиштириб тоғ устига буткул чўқди. Ерга узала тушиб ётдим. Уйқум келмас, кўзларимни осмондаги ғуж-ғуж юлдузларга тикдим. Назаримда, сомон йўли бўйлаб нималардир ғимир-ғимир этаётгандек эди. Нима экан? Бутун диққатим кўзларимга йиғилди. Кўз нуримининг борини тўксам ҳам, у ерда бўлаётганларни илғгани қудратим етмади. Шунда кўзларим билан сомон йўли ўртасидаги масофани қирқиб ташладим. Энди бўлаётган ҳодисотни яқиндан кўриш имконига эга эдим. Сап-сарик ер ястаниб кетган. Сахро. Қумлик. Қумлик аро карвон тебранади, юради. Туялар устида одамлар. Ҳар хил қиёфа, ҳар турли кийим. Бироқ бир хил кайфият. Барчанинг чеҳрасида хушчақчақлик, хуррамлик ҳукмрон.

Афтидан, бугун карвон ҳаётида қандайдир муҳим янгилик бўлган. Балки, муждалар олингандир. Кимдир қўшиқ бошлаб юборди. Бир дам ҳамма жимиди. Қўшиқ мунги сахрони босиб кетди. Қўшиқ тугаши билан гулдурос қарсақлар ҳозиргина мунг селида ивиган сахрони зир титратиб юборди. Карвон давра қуриб базм қилмоқ учун тўхтади. Чодирлар тикилди. Беш-олти киши ўртага гулхан ёқиб жиз-бизни бошлади. Зумда сихга тортилган гўшт ҳиди барчани гулхан ёнига бошлаб келди. Одамларнинг кўзларида томоқ васвасаси ўйнар, ҳаракатларида иштаҳа бергучи завққа етиш орзуси зуҳурлана бошлади. Ниҳоят, дастурхон тузалиб, таомлар тортилди. Патнис ва баркашларга терилган сихлар ўртага келтириб қўйилди. Ҳамма дастурхон атрофидан ўрин олди. Одамлар иштаҳа билан овқатланишга тушиб кетишди.

Ниҳоят, иштаҳа ҳарорати бироз пасайиб, нафс дами кесилгач, одамлар ўзаро суҳбатлашдилар. Гувур-гувур орасидан “кийик” деган сўз қулоғимга чалинди. Не кўз билан кўрайки, одамлар луқмасига айланган нарса кийик гўшти эди. Баркашлар устида, одамлар чангалида, ҳатто оғизларда кийик асл ҳолига қайта бошлади. Кийикнинг кесилган бошидаги мунгли кўзлари баркаш устидан менга қарар, гўё “Бу очофатлардан мени қутқар” дегандай нуқул жавдирар эди. Мен ҳам ҳайрон ҳолда унга боқардим. Шунда бир эркак қўлидаги санчқини кийикнинг бир кўзига санчди-да, уни косасидан суғуриб олди. Сўнг оғзига солиб чайнай бошлади. Бечора кўз то оғиз ичига кириб ғойиб бўлгунича менга жавдираб боқишини қўймади. Ҳатто эркакнинг оғзи чайнаш асноси ҳар очилганда тишлар орасидан ҳамон жавдираб қоларди.

Ниҳоят, эркак кўзни ютди ва у абадий йўқлик чоҳига ботиб кетди. Мен “Иккинчи кўз нима қиялптийкин?” дегандек баркашга қарардим. Иккинчи кўз қонталаш ҳолатда менга боқарди. Жуфтликдан тоқликка маҳкумланган кўзнинг мунги дилимга дарров юқди. Унга

қарарканман, бағрим хун бўлиб кетди, юрагим эзилди, кўзларимдан ёшим сел бўлиб қуйила бошлади. Ҳалиги эркак дастурхонда ётган санчқисини қайта қўлига олди-да, баркаш устига энгашиб келди. Қўлидаги санчқини кийикнинг омон қолган иккинчи кўзига қаратилган эди. Буни мен эркакнинг нигоҳидан илғаб олдим. Унинг нигоҳи кийикнинг омон қолган қонталаш кўзига қадалар экан, қорачиқлари қонга тўлган эди. Гўё ваҳшату ғазабдан қутурган бўри кўркувдан умиди синган кўзичоққа ҳамла қилмоқда эди. Мен беихтиёр:

– Йў-ўқ! – деб бақирдим.

Шунда вақт тўхтади. Эркакнинг санчқини ушлаган қўли ҳавода муаллақ қотди. Қонталаш тоқ кўз менга мунгли боққан кўйи ўз орзуларидан афсона сўйлади. Нигоҳим кўз сари учиб борди-да, унга ботиб кетди. Кўз ойнасида кийикнинг олдинги ҳаёти тасвири жонланди. Икки кийик тошдан тошга сакраганча шамолдан тез чопар, ортидан шодон қувган ел уларга етолмай шовулар, кийиклар эса бундан руҳ олиб қуёшга интилгандай осмонга уча-уча югурар эди. Туёқларни қанчадан-қанча кўнғир тошлар ўпар, яшил майсалар силаб қолар эди.

Кийикларнинг йўллари эса сира адо бўлмас, улар қандайин манзил сари интилганлари интилган эди. Югурар экан, ул сирли манзилда уларни бахту ҳаловатлари кутаётганига шубҳа йўқ эди. Негаки, жониворлар бетиним интилаётган тараф осмонда қуёшдан ҳам ёрқин оппоқ нур жилваланарди. Менинг нигоҳим-да шамол етовида кийиклар ортидан олдинга қараб елиб борар, олдинда уфқ ястаниб ётар, у кийиклар етиб бориши ҳамона ортга сурилиб, йўл бўйлаб ўзининг янги этагини ёярди... Бир пайт кийикларни қандайдир кўланка босиб кела бошлади. Осмонга боқдим. Қора бургут. Панжалари кийикларнинг гарданини кўзлаган. Кўзлари ваҳший боқади. Бургутнинг ваҳшати-дан сукунатнинг бағри сўжилди. Мен даҳшат ичра ҳозир бургут пастлайди-да, кийиклардан бирига чанг солади дея ўйладим. Бироқ бургут осмон бўйлаб ёйилиб кетди. Самони қора булут қоплай бошлади. Булут тобора қуюқлашиб бориб, аввал қуёш нурини назардан буткул ниҳон этди-да, кейин кийикларни ютмоқчидек улар устига узалди. Кийиклар кўрқувдан юраклари бўғизларига тиқилган кўйи жон ваҳмида ҳамон югурар эди. Тун киргандай борлиқ қорайиб кетди. Орқа-олдларини қора туман бутунлай қоплаб олган кийиклар ёруғлик балқиб турган тарафга етиб қутулар дегандим, бироқ улар жон ҳолатда интилиб бораётган томондан ҳам энди зулмат бош кўтармоқда эди. Бошқа тоқат қилиб туrolмадим. Дод солиб юбордим. Кийиклар хаёлотни ойнасидаги тасвир буткул қорайиб кетди. Ойна ўрнида оддий қон-талаш тоқ кўз қолди. Кўз ўлим ваҳмида менга жавдиради. Ҳавода муаллақ қотган санчқили кўл қайта жон олиб, кўз томон яқинлашиб кела бошлади. Бехос қоқиб юборган кипригим тегиб кетдим, юлдузлар ҳар ён сочилиб сомон йўли бузилди, нигоҳим остида бир зум замин у осмон, юлдузу сайёра айқаш-уйқаш бўлиб кетди... Устимдан булутлар сузиб ўтар, булутлар оқими шу қадар тез эдики, мен гўё тоғ устида ётмас, балки уфқни кўзлаб кийиклардай чопар эдим.

Бошимни кўтардим. Бошим зилдай оғир эди. Тонг ёришмаганига қарамай атроф кўри-нарли эди. Кўнглим бошимдан ҳам вазмин эди. Гарчи тиқ этган товуш бўлмаса-да, ичим ғала-ёну шовқинга тўла эди. Бундай ички шовқин билан энди сира ёта олмаслигим аён эди... Яқинда шохид бўлганим воқеалар таассуроти хаёлимдан кетмаган, миям гувиллар эди. Қора туман ичра фарқ бўлган кийикларни эслаб

дилим тилина, жоним ачиша бошлади. Шунда ёнимдан кимдир сассиз ўтиб кетгандай бўлиб сагчиб тушдим. Қарасам, кечаги кийик. У яқин-даги қояга чиқди-да, менга қайрилиб қаради. Қоронғи бўлишига қарамай, тундай қаро кўз-ларидаги нурни илғадим, ажабо, кўнглимга қандайдир илиқлик оқиб киргандай бўлди. Кийикка меҳрим жўш уриб кетди. Хаёлан унга мурожаат қила бошладим. У эса менга қотиб боқиб турар, қимир этмасди. Ниҳоят, айтар сўзимни айтиб бўлдим, оққан ёшимни арт-дим-да, тагин унга разм солдим. Кўзимга ғариб кўриниб кетди. Уни ёридан айирганлари эсимга тушди. Ёрини саҳродаги одамларнинг еганлари хаёлимга урилди. Менга жавдираб боққан кўз-лар... Кийикнинг кўзларига қарадим. Кийик эса гўё кўзларини мендан яширмоқчидек терс ўгирилди. Сўнг ўзимни ўнглаб олмасимдан ғойиб бўлди. Дилимни зилдай армон босиб келди. Кийик олдида ўзимни қандайдир гуноҳкор сеза бошладим. Сўзламаган бўлсам-да, қора хаёл-ларим ундан пинҳон қолмади. У мендан сукут истаб қошимга келган эди, мен бўлсам... Алам-дан бошимни харсанг тошга қайта-қайта ургим келди...

Бутун кун давомида бошим оққан тарафга қараб юрдим. Йўлимда хаёлимни бўладиган ҳеч зоғ учрамаган эса-да, мен сукунатни ҳамон тополмасдим. Аксинча, кейинги кунларда рўй берган воқеалар мени сукунат манзилидан чалғитгандек ёки сукунат диёридан олисга олиб кетгандек эди. Мен ўз хаёлларимдан, кўрқувларимдан қутулолмасдим, қочган билан халос бўлиш йўқ эди. Орзую армонла-рим руҳимга кишан эди. Васвасаларим – ички дунёмни чексиз шовқинга тўлдириб ташла-ганди. Мен афсусу надомат юкидан эзилганча, гоҳо-гоҳо унсиз ёшлар тўкиб тоғма-тоғ сарсон кезинмоқда эдим.

Бир кечаси тоғда қаттиқ шамол эса бошлади. Нажот истаб кундузи топиб қўйганим бир ғорга кирдим. Ниманингдир чирқиллаганини сезиб, разм солсам, ғорнинг бурчида уя турибди. Уянинг ичида қайсидир қушнинг полапон-лари бор эди. Уларнинг сукутини бузиб қўй-ганимни билиб, шамол шовқин солиб турган эса-да, ташқарига чиқдим. Қулоқларим битай деб турганига қарамай, қилган ишим туфайли бироз ҳаловат топдим. Шунда сукунат ҳақидаги қарашларим мукамал бўлмаганини англаб қолдим. Ухларканман, қоқ тунда устимда қимирлаган нарсдан уйғониб кетдим. Кўзимни очмасимдан:

– Йўқ, – деди қандайдир овоз, – қарамоқчи бўлсанг, фақат кўзсиз қара.

Мен кўзимни юмганча қарай бошладим. Қандайдир нурдан бино бўлган қиз рўпарамда турарди. Нуридан дилим юмшаб, бутун чарчоқларим тарқаб борарди. Ўзим ётган бўлсам ҳам, гўё узоқ юриб ҳолдан тойган-у, юмшоқ ёстиққа чўзилгандек танам бор юкини ерга энди ташлай бошлади. Ажиб бир ҳаловат етди вужудимга. Қиз ортига бурилди-да, нари кетди. Қарасам, тоғ бошидан пастлаш ўрнига тўғрига – ҳавога қадам қўйди, сўнг юришда давом этди. У уфққа қараб юриб борар, орқасидан узун нурли йўл ҳосил бўлаётганди. Қиз юра-юра охири осмон бағрига сингиб кетди. Мен кўзимни очдим. Тонг оқариб келмоқда эди. Қиз юриб кетган тарафга боқдим. Демак, манзилим ниҳоят аён бўлди: у сингиган жой – сукунат юрти. Қиз каминани манзилдан воқиф этгали ва ўша ёққа чорлаш учун келган.

Фордан иккита каклик учиб чиқди-да, атрофимда доира ясаб айлана бошлади. Кўлимни узатгандим, кафтимга келиб қўнди. Уларнинг ҳар бирини меҳр билан ўтдим-да, ҳавога қўйиб юбордим. Улар форга кириб кетиб, ҳали анча кичик, бешта боласи билан қайтиб чиқди. Қушлар атрофимда гир-гир айланишга тушди. Мен какликларнинг сукутида, ҳаракатида улуғ маъно ўқир эдим. Ниҳоят, манзилимга етмоғим учун фурсат келганига ишорат ҳам эди бу. Ўрнимдан турдим. Какликлар нур қизи юрган йўл устидан олға интилди. Мен сўз қотмай уларга эргашдим. Тоғ тугайдиган жойга борганда улар яна ҳавода айлана бошлади. Афтидан, қандай йўл тутишим улар учун муҳим эди. Мен қоя лабига етиб, пастга боқдим. Гира-шира тонгда замин кўзга ноаниқ кўринарди. Шунга қарамай ўзимни нақ фалакда тургандай ҳис этдим. Кўнглимда Сўз бош кўтариб келди.

– Қадам қўёлмайсан, – деди у, – акс ҳолда ўласан.

Мен тоғдан қулаб чил-чил синишимни тасаввур этдим. Устимда ноумид қолган какликларимнинг гир-гир айланганча ёш тўкиши дилимни ларзага солди.

– Йўқ, – дедим мен Сўзга, – мен какликларимни ташлаб қўёлмайман.

– Шунинг учун ортингга қайт, – деди яна Сўз. – Сен сукунатга етолмайсан. Чунки сен мен билан тириксан.

– Тўғри, лекин сенда ҳам сукунат бор-ку?

– Ох, қандай қилиб билдинг? – ҳаяжон жизиллатиб ташлади Сўз бағрини. – Наҳотки одам боласи менинг сиримни англаб етди?

– Мен сенингсиз шовқинни ҳам биламан...

Шундан кейин Сўз оловга айланиб ёна бошлади.

– Мен сеникидурман, – деди у куя-куя. – Энди мени сукунат юртига олиб кет, ўтинаман...

Какликларим ҳали ҳам сабр билан муаллақ қанот қоққанча менинг қароримни кутмоқда эди. Мен кўзларимни юмдим. Қиз юриб кетган йўлни чамаладим. Сўнг у сингиб кетган манзилни кўзладим-да, қадам олдим...

Биз юриб кетмоқда эдик. Ортимиздан майин шамол эса бошлади. Шамол дилимга завқ берди-да, чопта кетдим. Қушларим энди анча илдам учар, биз тобора илгарилаб бормоқда эдик. Назаримда, шамол биздан ҳам ўтиб кетгиси келди, бор кучи билан эсди. Ич-ичимдан тошиб келган ҳаяжон таъсир қилибми, бутун қувватим билан чопдим. Бироқ манзил олис эди... Олис манзилга борган сари яқинлашиб борардик, аммо... Мен чарчадим. Чопишга ҳолим қолмади. Ичимдан заифликдан туғилган ҳадик бош кўтариб келди. Гўё “Кўрдингми, тоғта олармикинсан сукунатни?” деб тургандай бўлди. Титраб кетдим, ўчаётган гулхандай дамим кесилди. Дилимни юриб турган йўлим еттинчи осмондан қулаб кетиш хавфи босиб келди. Қушлар эса атрофимда доира ясаб гир-гир айланар, бу билан мени ўз-ўзимга ишонишга, кўнглимдаги ғалаён оловини ўчириб, сукунатни қайта қарор топтиришга ундар эди. Уларнинг бу истаги менга юқиши билан билқиллаган ботқоққа ботаётган буюмнинг сўнгги силкиниши каби чайқалаётган танамни қайта тасарруф эта олдим, кўнглимдаги оловга хаёл қўли билан сув сепдим, бошимдан қарийб учиб кетган орзу қушига ирода кафтларида дон тутдим. Кўзларимни юмдим. Борлигимда фақат бир сўз қолди – сукунат...

Биз парвоз этардик. Мен на қанот қоқар, на оёғимни қимирлатар, танҳо сукунат оғушида борар эдим. Кўнглим ҳаловати кўзларимни қайта очишимга кафил бўлди. Қарасам, биз нур мамлакати сари елдек учиб бормоқдамиз. Негадир кийикларим олдидан босиб келган зулматни эсладим, бироқ кўз ўнгимда оппоқ диёр бўй кўргузмоқда эди. Ортимизда эса кийикларимни қувган қаро туман ўрнига оқ кўнгилли шамол елар эди... Теграмда етти каклигим, остимда ўша мен билан сукунат тилида сўзлашган маҳбубим – кийигим... Кўзимга ёш қалқди. Дил чашмасининг қаноат сувидан оқиб келаётган ушбу ашқлар сукунат рангида жилваланар эди.

Биз тобора яқинлашаб бораётган сукунат диёри минг йиллик йўл ниҳоясида оламнинг давоми бўйлаб ястаниб кетган эди.

Зилолабону

1987 йили туғилган.
Жиззах санъат коллежини
тамомлаган. «Гавҳарим
бор» «Кўнгилга йўл»
«Сукунат маликаси» шеърий
тўғламлари чоп этилган.

Кўнгил ичра порлади умид

Янги кун

Булут кўкда сузар оҳиста,
Азон янграр, соат урар бонг.
Ибодатга шошилар ана –
Оппоқ рўмол ўраганча тонг.

Томчилади раҳмат ёмгири,
Ер тафтидан олганча баҳра.
Булут таслим бўлиб охири,
Кўёшда ҳам очилди чехра.

Кўнгил ичра порлади умид,
Маъсуд кунга етдим, ё Оллоҳ,
Уйғонди дил, сен ўзинг шоҳид,
Гўдак каби бу тонг бегуноҳ...

Узун йўлак,
Тўқилгандек ун,
Тўқилгандек бокира ҳислар.
Арчазорлар ичра юз хилда
Қолиб кетган оёқдан излар.
Қор ёғмоқда, чиқмайсан пешвоз,
Бог аро мен сарсонман гўё.
Мийигида қулгандек бўлар
Рўпарамда ястанган дунё!
Арчаларни кафтимда сиқиб,
Қорлар билан диллашсам ҳар гал.
Шомга етмай кўзёшга чўкиб
Кетгандайин туйилар шаҳар.
Юрагимга кириб борар нур,
Бир номсиз ҳис бермоқда белги.
Воҳ, ўн беш йил айрилиқ ичра
Мағрур боқиб келдингми, Севги?

* * *

Бола йиглаганда...
 Ўртанар дилим,
 Гўё саодатим кетгандек қочиб.
 Юпатиб дегайман: “Йиглама, ўғлим,
 Турар фаришталар қучоғин очиб”.

Бола йиглаганда...
 Кўзёшим селоб,
 Қучгим... қучгим келар уни эркалаб.
 Тушимда ўйнайман гўдаклар билан,
 Ўнгимда олисда бўлар эрталаб.

Бола йиглаганда...
 Ўйгонар жаҳон,
 Тутар бу борлиқни
 “Инга” овози.
 Тингласайдим уни энтикиб бироз,
 Шугина қувончга бўлардим рози.

Бола йиглаганда...
 Қилманг эътироз!
 Йиглаб олгин, болам,
 Кўзлари мунчоқ,
 Улгайиб дунёни ўрганарсан боз,
 Йигининг қадрига етасан шу чоғ...

Бола йиглаганда...
 Оталар шодмон,
 Доянинг қўлидан олар гўдакни.
 Ҳаяжон кўксига айлайди хиром,
 Тинчита олмайди бир дам юракни.

Бола йиглаганда...
 Улгаяр замин,
 Тунда аллалайди, Ой меҳри – сероб.
 Тонгда шу гўдакнинг тўлдириб камин,
 Оқ нуридан оқ сут келтирар офтоб.

Йиглаб ол, болажон,
 Арисин гамлар.
 Сенинг йигиларинг кимгадир сабоқ,
 Зеро, тош юраклар уйгонса агар,
 Саодат келдим деб чалар қўнғироқ.

Бола йиглаганда...
 Қочар ҳаловат,
 Бедорликда кўкрак тутар оналар.
 Бешиқлар тебрансин бўш қолмай ҳар вақт.
 Дунёда кўпайсин шодон болалар!

Йиглаб ол, болажон,
 Арисин гамлар...

Кўнгул саҳифасида

* * *

Хаёлимда ойга чиқишни орзу қилардим.
 Унга яқин қолганимни
 англатаяпти юрагимдаги музликлар...

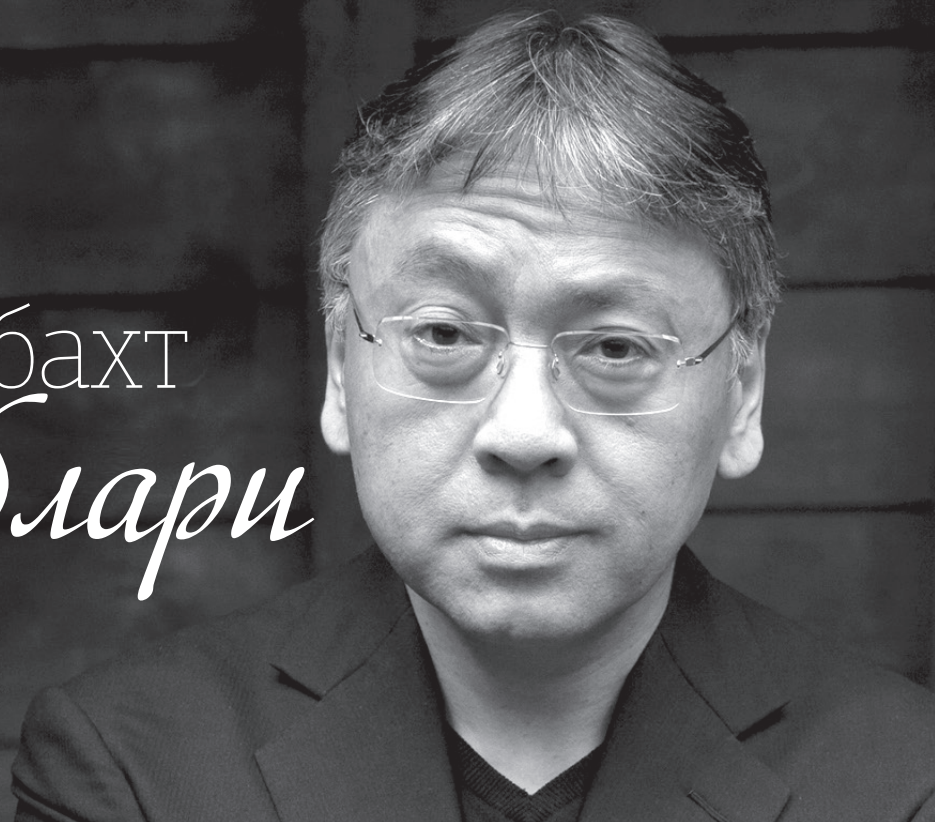
* * *

Кўп хаёл сураман,
 Кўп ухлайман баъзида,
 Тонгда яна такрорлайман.
 Тушдаги хатоларни...

* * *

Сенинг исмингни ўн беш йил такрорлайвердим.
 Бугун ўз исмингни эслай олмаяпман.
 Нима эди?
 – А, бедил...?

Олисдаги бахт изтироблари

Зоҳиджон ОЛОВ

1986 йили туғилган.
Ўзбекистон давлат жаҳон
тиллари университетининг
халқаро журналистика
факультетини тамомлаган.
“Оламвор орзулар”,
“Севаман” шеърий
китоблари чоп этилган.
Зомин семинари
иштирокчиси.

Болалик – беғуборлик. Ҳар қандай орзулар, ўй-хаёллар шу
фаслга ярашади. Шунинг учун ҳам ёши катта бўлса-да, хаёлий
нарсаларни кўзлаётган одамни кўрсак, ичимизда “Ҳалиям улғай-
мабди шўрлик”, деб қўямиз. Мен ҳам қўлимга қалам олиб, илк
қоғоз қоралаган пайтларим, ул-бул машқларим билан уч-тўрт
кишининг, масалан, ота-онам, опа-сингилларим эътиборини
қозонганимда, бола эканман-да, завқим ичимга сиғмай, ҳайқириб
юборибман: “Бир кун келиб Нобель мукофотини оламан!”.

Йиллар ўтди. “Мактаб”, “Университет” деган бекатлар оралаб
ҳаёт дарёсининг серқатнов ўзанига қўшилдим. Қанча зарра,
қанча пуфак, қанча нуқталар. Қўпинча ўзим билан ўзим овора
бўлиб, болалик орзуларини, борингки, беғуборлигини унутдим.
Аммо ҳар йили Нобель мукофотига сазовор бўлган адабиёт ваки-
лига зориқиб қарайман. Худди тенгдошининг қўлида музқаймоқ
кўриб, тамшанган болакай каби...

Бу сафар ҳам британиялик адиб Казуо Ишигуро номини
ўқидим-у, ўша таниш ҳолатга дуч келдим. Асли Япониянинг
Нагасаки шаҳридан бўлган бу улкан ёзувчи
суратидаги нигоҳларни бир қарашда
тушуниш мушкул. Олис йўл, ватандан
айролик ва омонат бахт изтироби акс этган
қарашлар... Наҳот бу нуфузли халқаро
соврин висоли киндик қон тўкилган муқад-
дас заминдан айроликни тақозо этади?
Йўқ, дейман. Ясунари Кавабата, Кэнзабуро
Оэ кунчиқар юртда яшаб, ўша ерда ижод
қилиб, бу “марра”га ета олган. Йўқ-йўқ!
Бунин, Бродский, Пастернак, Солженицин
деган рўйхатни тузиш шарт эмас. Ҳаммаси

жойида. Сизнинг шуурингиздан ўтган “ноҳалол ўйин” тушунчаси Казуо Ишигурога асло тегишли эмас. Айтиш жоизки, ушбу улкан эътироф чинакам соҳибини топди.

Унга Нобель мукофоти, Швеция академиясининг доимий котиби Сара Даниуснинг айтишича, “ўз романларида хаёлий ҳиссиётлар ҳамда дунё ўртасидаги яширин боғлиқликни, тубсизликни катта эмоционал куч билан очиб бергани учун” тақдим этилмоқда. Адабиётшунослар шу пайтга қадар Нобель олган-у, бироқ орадан ўттиз йил ўтиб асарлари оммалашган бир неча ижодкорларни кўрган. Казуо эса ноодатий сюжет ҳамда қутилмаган ечимлари билан миллионлаб ўқувчилар қалбини ром этган, аксарияти кино тасмаларига кўчган китоблари орқали жаҳон адабиётидан муносиб ўрин эгаллашга улгурган адиб, баркамол ёзувчи! Ҳар ҳолда, ўтган йилги америкалик таниқли қўшиқчи-шоир ва созанда Боб Диланга ўхшамаган сиймо.

Қизиқ жиҳати шуки, ана шу Боб ижтимоий тармоқдаги саҳифасида бошқа япон ёзувчиси Ҳаруки Муракамига “овоз” бериб, уни навбатдаги Нобель совриндори сифатида таништиришга ҳам улгурган экан. Ўтган йили айнан Мураками Нобель олишини дунё адабиёт ихлосмандлари кутишганди. Бу йил ҳам кутишди. Унинг ёнига суриялик шоир Али Аҳмад Саид Асбар (Адонис), кениялик новеллачи Нгуги Ва Тхионго, сомалилик ёзувчи Нуруддин Фараҳ, канадалик ёзувчи Маргарет Этвуд, исроиллик журналист Амос Оз, ҳатто америкалик рэппер Канье Уэст ҳам кўшилди. Бироқ “нобелчилар” ўз билганидан қолмади.

Казуо Ишигуро 1954 йили 8 ноябрда (63 ёш) Японияда уммоншунос Шизуо Ишигуро оиласида туғилган. 1960 йили Британиядаги Океанография миллий университети таклифи билан оиласини олиб, Суррей графлиги маъмурий маркази бўлган Гилфорд шаҳрига кўчиб кетади. Бўлғуси адиб саводини Стафтондаги мактабда чиқарган бўлса, кейин таълимни Суррейдаги Грамматика гимназиясида давом эттирди. Мактабни битиргач, бир йилга академик таътил

олиб, АҚШ ва Канадага сайр қилиб келади. Аслида унинг орзуси навозанда бўлиш эди. Казуо бу йўлда ҳатто бир қатор демо-ёзувларини қудратли продюсерларга таклиф қилиб ҳам кўрган. Аммо у кутган натижа бўлмади.

1974 йили Казуо Кент университетига кириб, тўрт йилдан сўнг инглиз тили ва фалсафа бўйича бакалаврлик дипломига эга бўлди. Лондонда дуч келган ишни қилди. 1980 йили Шарқий Англия университетини тамомлаб, санъат йўналиши бўйича магистрлик дипломини олди. Айнан ўша талабалик йиллари маҳаллий адиб, таниқли ёзувчи Анжела Картер ёш Казуода адабиётга меҳр уйғотди. Орадан уч йил ўтиб, Ишигурога Британия фуқаролиги паспорти берилди.

Гарчи филология йўналишида таҳсил олса-да, Казуонинг санъатга меҳри бир зум ҳам сўнмади. Аксинча, тобора оловланиб бораверди. Бу чинакам истеъдоднинг улғайиш изтиробини янглиғ ҳолат эди – ҳаёт ерда-ю, хаёл фазо бағрида.

Дарвоқе, Ишигуро америкалик жаз ижрочиси Стейси Кентнинг 2007 йилги “Тонгги трамвайдаги нонушта” (“Breakfast On the Morning Tram”) ҳамда 2013 йилги “Ўзгарувчан чироқлар” (“The Changing Lights”) альбомларидан жой олган

бир қатор қўшиқлар матнининг ҳаммуаллифи сифатида ҳам ном қозонган. У қўшиқ

учун ёзилган матн(шеър)лари ҳақида сўзларкан, мураккаб ёзиш услубини ҳатто омма учун аталган осон шоу-маҳсулотларга ҳам сингдирганини яширмайди: “...ишқий, махфий, ўта шахсий, бир қарашда аниқ кўзга ташланмайдиган сўзлар. Улар қандайдир туманли, сизни сатрма-сатр ўқишга мажбур қилади”.

Бўлғуси ёзувчи 1986 йили Лорне Макдугалл билан турмуш қурди. Эътиборлиси, улар социал ишчи бўлиб юрган кезлари Ноттинг-Хиллдаги уйсизларга бериладиган бошпанада кўришиб, танишиб қолганди. Айни кез рафиқаси, қизи Наоми билан бирга Лондонда истиқомат қилаётган Казуо ўша пайтларда бугунги омад ҳақида ўйлаганмикан?

Кагио Ишигуро адабиёт ва санъат ҳақида ўйларкан, бу иккиси аслида бир-бирисиз мавжуд эмаслигини англаб етди. Аммо бу

Айнан ўша талабалик йиллари маҳаллий адиб, таниқли ёзувчи Анжела Картер ёш Казуода адабиётга меҳр уйғотди.

икки қудратли тўлқин бирлашуви, уйғунлашувида иштирок этиш унинг ҳам чекига тушганини сал кечроқ, 27 ёшида илғади. Илк ҳикояларидан учтаси 1981 йили “Муқаддима 7: янги ёзувчиларнинг ҳикоялари” (“Introduction 7: Stories by New Writers”) баёзига киритилди. 1982 йили биринчи романи – “Тепаликларнинг хира кўриниши” (“A Pale View of Hills”)ни ёзди ва у бир йил ўтиб чоп этилди. Бу асари учун унга “Британиялик энг яхши ёш адиб”лардан бири сифатида грант ажратилди.

“Тепаликларнинг хира кўриниши” романи Япониядан Англияга кўчиб келган бева Эцуко ҳақида. АҚШ томонидан Нагасаки шахри ядровий бомбардимон қилинган илк даврлар даҳшати эридан айрилган, қизи ўз жонига қасд қилган, ўзи эса қувғинга учраган Эцуко фожиаси орқали гавадалантирилади.

Ёзувчи мазкур мавзуни кейинги, 1986 йили ёзган иккинчи романи – “Беқарор дунё мусаввири” (“An Artist of the Floating World”) да ҳам давом эттирди. Асарда япон аскарларининг жанговар руҳини тадқиқ этиш ва жанггоҳдан туриб “жонли” расм чизиш иштиёқида ўз ихтиёри билан Иккинчи жаҳон урушига борган мусаввир Мацуи Оно ҳақида ҳикоя қилинади. Япон оммасининг уруш ҳақидаги тасавури, онги инкишофига бағишланган романда ядро бомбардимонидан бир неча йил ўтиб, ватанидан вақтинча айро яшашга мажбур бўлган Ишигуро нишонга беҳато урди. Инсоннинг энг жиддий ва нозик туйғулари торини чертувчи ушбу роман Буюк Британияда “Йил китоби” дея улуғланди, Букер мукофотининг биринчи номинациясига лойиқ кўрилди.

Эътиборлиси, шу вақтга қадар Казуо ўзини англиялик деб билмаган экан: “Ота-онам япон, уйда япон тилида суҳбатлашардик. Улар бу мамлакатда қанча қолишимизни билмагани учун мени ҳам япон қадриятлари руҳида тарбиялаган”. Аслида-чи? У на япон, на инглиз – тобора маданиятлар қоришиб, чегаралар нисбийлашиб, ирқлар, миллатлар ва халқлар орасидаги тафовут хиралашиб бораётган “янги дунёнинг замонавий фуқароси” сифатида яшай бошлади.

Таниқли адабиётшунос Сара Даниус унинг маҳоратига таъриф бераркан: “Франц Кафка ва Жейн Остин қоришмасига бироз Мар-

сель Прустдан кўшамиз, балки шунда Ишигуро пайдо бўлар. Балки бўлмас”, деганича бор.

Казуо Ишигуро 1989 йили ниҳоят япон либосини ечди ва соф инглизча, боринги, Фарб анъаналарига мос романи – “Куннинг қолган қисми” (The Remains of the Day)ни ёзди. Монолог-эсдалик тариқасидаги бу асарда Иккинчи жаҳон уруши бошлангунгача бўлган давр ва фашизм қулатилган йиллар акс эттирилган. Бу роман муаллиф ҳаётида ўзгача қийматга эга. Ишигуро уни бир ойда ёзиб тугатди. Ҳафтанинг олти куни мобайнида эрта тонгдан қазноққа биқиниб олиб, ақлга сигмас шиддат билан ишлаган, танаф-фусда энгил тамадди ва кечки овқат билан қаноатланган адибга “Куннинг қолган қисми” романи улкан шухрат келтирди.

Ўзга миллат, ўзга қараш ва ўзга дунё вақилининг инглиз тилида яратган санъат асари томирида ҳақиқий инглиз қони оқаётган ёзувчиларни ҳам титратиб юборди. Танқидчилар бу романга юксак баҳо бериб, “XX асрнинг энг сара инглизча романларидан бири” дейишди, муаллифни эса поляк адиби Жозеф Конрад ва рус ёзувчиси Владимир Набоковга (мазкур адиблар ҳам ўз она тилида ижод қилмаган) тенглаштира бошлашди. Ишигуро коллекциясига яна бир Букер мукофоти кўшилди. Қолаверса, роман асосида “Кун поёнида” бадийий фильми суратга олинди, бош ролларни машҳур актёрлар Энтони Хопкинс ва Эмма Томпсон ижро этди.

Ёзувчига улкан шараф келтирган яна бир романи 2005 йили чоп этилган “Мени қўйиб юборма” (Never Let Me Go) бўлди. Асар “Time” журнали талқинига кўра, “Йилнинг энг яхши романи” дея эътироф этилди. Роман воқеалари асосида тажрибали режиссёр Марк Романек бадийий фильм суратга олди ва асар номини сақлаб қолди.

Казуо нозик руҳият эгаси эканини мислсиз пўртаналар, довулларни, хайбатли тўфонларни сокинлик, вазминлик бағрига ғоят ишонарли тарзда жойлаштира олиши билан исботлади. “Мени қўйиб юборма” 31 яшар Кети Ш. исмли қизнинг хусусий мактабда таълим олган йилларида содир бўлган таъсирчан воқеалар ва ундан кейинги ҳаёти асосига қурилган. Адиб шу қадар маҳорат билан асар қаҳрамонлари Томми

*“Халқаро роман
нима дегани?
Ишончим комилки, у
дунёнинг исталган
нуқтасида
истиқомат
қилаётган, келиб
чиқиши ҳар хил
одамларга бирдек
муҳим, ҳаётни
ҳис эттирадиган
даражада оддий
бўлади”.*

ва Рутнинг муҳаббати ҳамда донорлик тақдирини чизиб берадики, натижада Кети ҳам донорга айланиб, ўз тана аъзоларини касалларга бериши табиий кўринади. Мадам номи билан юритилган ўқитувчи нима учун улардан ижодий асарлар талаб қилгани, аслида Хейлшемдаги бу болалар ҳеч қандай клон эмас, балки қалби, юраги бор инсонлар эканини кимларгадир уқтирмақчи бўлганини асар охирида аниқлашади...

Одатда бундай сюжетларни фантаст ёзувчилар ўйлаб топишарди. Бироқ Казуо романи снобизмдан, яъни олифтагарчиликдан йироқ экани билан ҳам ўқувчини маҳлиё қилиб қўяди.

Қизиқ томони, Ишигуро роман қаҳрамонлари нега бундай ишга киришганини мукамал тушунтирмайди, балки ўқувчининг мустақил фикрлаши учун, ўйлаши имкон учун қолдиради. Муаллифнинг фикрича, бу савол ер юзидаги барча халқлар учун хос, бегона эмас. У ўз романи ҳақида сўзларкан: “Халқаро роман нима дегани? Ишончим комилки, у дунёнинг исталган нуқтасида истиқомат қилаётган, келиб чиқиши ҳар хил одамларга бирдек муҳим, ҳаётни ҳис эттирадиган даражада оддий бўлади”, дея умумий жавоб берганди.

Казуо Ишигуро асардан асарга ўсиб бораверди. Йўл-йўлакай, аниқроғи, ҳар беш йилда бир йирик ижодий иши билан жаҳон адабиётини гуллаиб келмоқда. Масалан, “Мени қўйиб юборма”дан беш йил олдин “Етимлик чоғларимизда” (When We Were Orphans), беш йил кейин “Ноктюрнлар: мусиқа ва шом ҳақида беш ҳикоя” (Nocturnes: Five Stories of Music and Nightfall) асарлари дунё юзини кўрди. Ҳатто “Esquire” журналида босилган ҳикояси асосида ёзган “Оилавий тушлик” (A Family Supper, 1990) ва “Дардман” (The Unconsoled, 1995) дея номланган китоблари ҳам беш йиллик фарқ билан нашр этилди.

Ниҳоят, 2015 йили ўқувчилар кутган, аммо кутилмаган мавзудаги романи – “Дафн этилган баҳодир” (The Buried Giant) чоп этилди. Ушбу асар Казуо истеъдодининг ҳали очилмаган қирралари борлигини кўрсатиб қўйди. Романда Артур вафотидан кейинги Британия ҳаёти тасвирланади. Огрлар ва аждарлар иштирокидаги мумтоз жанрлар билан қоришиқ тарихий синтези бугунги Англия ва сеҳру жоду, Фарб афсоналари ва деярли самурайча яккакураш уйғунлашуви, тўқнашуви асосида янада жонланади.

Танқидчилар ва ёзувчилар Ишигуронинг бу “юриш”ини ҳам қарсак билан кутиб олди. Насрни чинакам санъат даражасига кўтарган адибнинг бу романи шеърий жанрлар ва “улкан” адабиёт бирлашувидаги улкан одим сифатида юксак баҳога сазовор бўлди.

Бу асарни бир сўз билан “Тарихни ғолиблар ёзади”, деган жумла орқали ифодалаш мумкин. Зеро, асар қаҳрамонларининг Артур замонида тарқалган туман таъсирида хотирасидан айрилиши ва йўқолиб қолган бир қизалоқ баҳона, аслида касаллик сабабини излаб йўлга чиқиши, ҳар ким ҳар хил омилларга дуч келиши, пировардида тарихдаги реал воқеалар унутилиши ёки замонга мослаштирилиши, яъни ўтмишнинг “дафн” этилиши ҳодисаси китобхонни ўйлашга, фикрлашга ундайди.

Умуман, Казуонинг ижодиди тарихий воқелар, ўтмишга мурожаат, сирли ҳодисалар, жумбоқлар орқали инсон руҳий оламини тафтиш этишга, ҳис-туйғулар тўлқинини юзага келтиришга, кузатишга мойиллик устувор. У ҳар бир асарини ўзи таъсирланган, лол қолган тарих ва унинг қатидаги ҳодисалар асносида тиклайди, қуради. Шунинг учун ҳам Ишигуро асарларини бир ўқишда тушуниш қийин. Китоб моҳиятини илғаш учун аввал муаллиф руҳиятига йўл топиш керак бўлади.

Ишигуро айна пайтда Қироллик адабий жамияти аъзоси бўлиб, асарлари дунёнинг 30дан ортиқ тилларига ўгирилган. “Мени қўйиб юборма” романи инглиз ёзувчиларининг энг яхши асарлари ўрин олган “Юзталиқ”ка киритилган. Адиб, шунингдек, Уинифред Холтби, “Уитбред” мукофотларига сазовор бўлган, Британия ва Франция мамлакатлари олий унвонлари билан тақдирланган.

Олтмиш учинчи кузини қаршилаган Ишигуро айна куч-қувватга, ҳаётини тажриба ва ижодий маҳоратга тўлган. Боғбонлар тили билан айтганда, фарқ етилиб пишган. Унга нафақат бу йил, балки умуман Нобель мукофоти берилмайди, деб ўйлаганлар ҳам адибнинг бундай юксак мукофот билан тақдирланишига эътироз билдирмайди. У инглиз тилида қандайдир “инқилоб” ясамади, “янги давр”ни ҳам бошлаб бермади. Шунчаки самимий ёзди, қатор сара асарлар яратди. Ҳар бир асарига ўзини, руҳиятини, қайғу ва шодликларини сингдирди. Айнан шу жиҳат Ишигуро романларини бирлаштириб, бир-бирига боғлаб турадигандек гўё...

Муҳими, 6 ёшида аҳволи тобора танглашаётган Нагасакидан – ўз ватанидан ўзга заминларга кетган оила тақдири – мусофирлик қисмати бир буюк номни кашф этди, яратди. Машхур адиб Ишигуро гарчи бугун олтмишдан ошган бўлса-да, аммо бир умрга айрилган ўша 6 яшар оддий бола Казуога ҳамда Япониясига қайғу ва соғинч билан талпинаверади. Бунини асарларида ҳадеб тарих саҳифаларини варақлайверишидан ҳам, бугунги кунига – ундан фахрлана бошлаган жамиятга деярли алоқаси йўқдек ижод қилишидан ҳам сезса бўлади...

Билмасликнинг фойдаси

Бир ишбилармон Жанубий Америкада тухум сариғича келадиган олмос сотиб олди. Бироқ олмоснинг ўртасида тешик бор эди. Балки бирорта жўялироқ маслаҳат берар деган умидда тадбиркор бир яхши заргарнинг олдига борди. Заргар олмосни кўриб, завқ билан бош силкитди:

– Бу тошни иккига бўлиш мумкин. Ундан иккита бриллиант чиқади ва ҳар бири олмоснинг ўзидан кўра қимматроққа баҳоланади. Бироқ битта муаммо бор: агар зарб тўғри берилмаса, бу мўъжаз мўъжиза парча-парча бўлиб кетади. Бу парчалардан ясалган бриллиантлар, тўғрисини айтганда, сариқ чақага қиммат бўлиб қолади. Мен бунақа таҳликали ишни бўйнимга ололмайман, узр.

Ишбилармон бу масалада ўзи сафар қилган жуда кўп мамлакатлардаги заргарларга мурожаат қилди. Аммо улар ҳам худди шу гапни деярли такрорлади. Охири унга Амстердамдаги кекса ва моҳир заргарга учрашни тавсия этишди. Ишбилармон таърифи кетган заргарнинг хузурига йўл олди. Уста дурбин-монокли билан олмосга яхшилаб тикилгач, бошқалар сингари бу ишнинг таҳликали жиҳатлари ҳақида сўзлай кетди. Ишбилармон заргарнинг сўзини кесиб, бу гапларни кўп ва хўб эшитгани, деярли ёд билишини айтди. Заргар ишни олишга рози бўлди, нархини ҳам келишди.

Тош эгаси рози бўлгач, уста узокроқда ўзларига орқа қилиб ишлаб ўтирган шогирдини чақирди. Устозидан керакли топшириқни олган шогирд тошни кафтига қўйиб, болғача билан урди. Иккига бўлинган тошга эътибор ҳам қилмай, устозига қайтариб берди. Ишбилармон ҳайратини яширолмади:

– Зўр-ку, бу йигит сизда қачондан бери ишлайди?

– Энди учинчи кун. У бу тошнинг ҳақиқий баҳосини билмайди. Шу сабабли кўрқмай, қўллари қалтирамай ишга киришди, – деб жавоб берди нуроний заргар.

Китобсиз яшаб бўлмайди

Мустаҳкам қалқон

Бугун қаддимизни иқтисодий жиҳатдан дадил тутиб олдик. Ўзимизга тўқмиз. Ўз-ўзидан маънавий эҳтиёжни қондиришга зарурат сезаятмиз. Бунда эса китобдан самарали восита йўқ. Аммо тезкор, шиддатли давримизда бизни китобдан чалғитувчи турли замонавий қулайлик ва воситалар борки, очиги, улар каттаю кичикни маънан дангаса қилиб қўймоқда. Бугун нигоҳларимиз китобларга эмас, кўпроқ бошқа кўнгилочар, вақтимизни ўғирловчи дастуру лойиҳаларга қаратилаётгани сир эмас. Бу фақат бизга хос хусусият бўлмай, айтишларича, Европанинг ўзида ҳам Кафка ё Ницше оммавий равишда ўқилмас экан. Лекин бу далил биз учун таскин ё баҳона бўлолмайди. Китобга Яратганнинг буюк мўъжизаси сифатида қараган халқ фарзандлари сифатида биз оммавий мутолаага қайтишимиз шарт. Чунки бугун биз чўчиётган, курашаётган барча иллатларга қарши энг мустаҳкам қалқон бу – китобдир.

Бекзод ЎКТАМ

1988 йили туғилган.
Ўзбекистон Миллий
университетининг тарих
факультетини тамомлаган.
Адабий-танқидий,
публицистик мақолалари
билан республика
нашрларида қатнашиб
келади.

Китоб – эҳтиёж ҳосиласи

Тарихий бурилиш паллалари, кишилар онгидаги эврилишлар ўзига хос асарларга эҳтиёж туғдираркан. Биргина Лотин Америкасини кўринг. Бу давлатлар адабиётини дунёга машҳур қилган омиллар, муштарақлик нимада? Мексикалик Хуан Рульфонинг “Педро Парамо”, гватемалалик Мигель Анхел Астуриаснинг “Сеньор Президент”, колумбиялик Габриэль Гарсиа Маркеснинг “Бузрукнинг кузи” (“Мустабид паймонаси”) каби дунёга машҳур асарларини ўқисангиз, барчасида ғоя ва мақсад бирлигини кўрасиз. Чунки Лотин Америкаси жамиятидаги адолатсизлик, зулм ана шундай кучли асарларга эҳтиёжни юзага келтирди ва улар оммавий тарзда ўқилди.

Ёки ўтган аср 20 – 30-йилларини олайлик. Бир вақтнинг ўзида дунёнинг турли қисмида бир-биридан беҳабар ҳолда ғоя ва мақсади бир хил бўлган 3 та асар: Англияда Ричард Олдингтоннинг “Қаҳрамоннинг ўлими”, Германияда Эрих Мария Ремарк қаламига мансуб “Ғарбий фронтда ўзгариш йўқ” ва Америкада Эрнест Хемингуэйнинг “Алвидо, қурол” китоблари чоп этилди. Қандай қилиб? Сабаби, дунё халқлари Биринчи жаҳон урушининг мудҳиш оқибатларини бошдан кечирган, кейинги воқеликлар яқин йилларда навбатдаги урушни келтириб чиқариши аниқ-аён бўлиб бораётган эди. Бу китоблар ўзига хос огоҳлантириш бонглари эди. Ва шу сабаб улар мутолааси кенг ёйилди.

Ўша орадаги Кафканинг “Жараён”, Камюнинг “Бегона”, Сартрнинг “Бехузурлик”, Музилнинг “Қиёфасиз одам” каби мазмунан ўхшаш асарлари ҳам давр эҳтиёжи, эътиқод, яшаш маънисини ва юксак идеал, орзу ифодаси ўлароқ юзага келганди. Чунки илм-фан ривожланиб, ҳаётга замонавий техника ва технологиялар кириб келишига қарамай, инсонлар барибир бахтли бўлиб қолмадилар. Қолаверса, бу ютуқлар фаровон ҳаётни эмас, миллионлаб қурбонлар келтирган жаҳон урушларини келтириб чиқарди.

Ёки умрининг катта қисмини ҳукмдор билан бақамти ўтказган ҳазрат Навоий “Садди Искандарий”даги адолатли шоҳ сиймосини нега яратган деб ўйлайсиз? Ҳусайн Бойқарони адолатли подшога айлантириш орзусида маърифатпарвар ҳукмдор образини асарларига сингдирмаганми?

Хуллас, китоблар ва мутолаа аниқ бир зарурат ва эҳтиёж ҳосиласи ўлароқ юзага келаркан.

Негадир бизда шундай қараш шаклланган: китоб ўқиб бой бўлиш мумкин эмас! Балки бунга аксарият пулдорлар китобнинг ҳидини ҳам билмаслиги, китобга ошноларнинг камтарроқ яшаши сабабдир?!

Бугунги тинч-фаровон кунларда давлатимиз раҳбарининг китобхонликни кенг тарғиб этишга қаратилган ташаббуси эса иқтисодий тараққиётимиз, турмуш ободлигига ҳамоҳанг тарзда жамиятда маънан етук, комил инсонларни вояга етказишга қаратилгани билан аҳамиятлидир.

Китоб ўқимай ҳам бойиш мумкин, бироқ...

Негадир бизда шундай қараш шаклланган: китоб ўқиб бой бўлиш мумкин эмас! Балки бунга аксарият пулдорлар китобнинг ҳидини ҳам билмаслиги, китобга ошноларнинг камтарроқ яшаши сабабдир?!

Энди бир ўйлаб кўрайлик. Хўш, қўлидан китоб тушмасдан, аммо шу билан бирга бировнинг қўлига қараб яшаётган одам аслида ҳам чин китобхонми? У керакли, фойдали билим берадиган китобларни ўқиганми, ўқияптими ё китоб дея дастига илинганидан бош кўтармайдими?

Одатда ана шундай “китобхон”лар билан суҳбатлашсангиз, улар олди-қочди, енгил-елги, кишига фойдадан кўра зиён етказиши аниқ битикларни фақат вақт ўтказиш, қиларга тайинли иши йўқлиги боис бирор нарса билан овуниб туриш мақсадида ўқишига амин бўласиз. Шундай экан, у қандай қилиб бойисин? Қолаверса, китобга вақт ўтказиш, бекорчиликда эрмак деб қарайдиган одам ҳам бундан умид қилмаса бўлади. Йўлда китоб ўқима, ҳаётга туртилиб кетасан, нақли шундайларга атаб айтилган бўлса эҳтимол.

Ҳақиқий китоб савияни юксалтиради, дунёқарашни кенгайтиради. Кишига ҳаёт йўлларида қандай юришни ўргатади, керак бўлса пул топишни ҳам. Ўқимайдиган бойларга келсак, китобсизлик – уларнинг фожиаси. Бир ўйлаб

кўринг: ҳаётда омади чопмай, касодга учраган, инқироз ёқасига келиб қолган ва ундан чиқиш йўллари билмай жони ҳалак бўлган бойлар кимлар? Минг машаққат билан топганларини ноқобил фарзандлари ҳаром-ҳаришга сарфлаб юборганлар-чи?

Яхши китоб ёмон одамга ўзини ўқитмайди

Китоб ўқиса, уйқуси келадиганлар ҳақида ҳам эшитганмиз. Талабалик йилларимизда ётоқхонадаги ҳамхонам уйқуси келавермаса, мендан бирор китоб бериб туришимни сўрарди. Ярим бет ўқир-ўқимас мудрай бошларди. Энг ёмони, у китобга ухлатувчи восита сифатида қарарди. Китобга чин маънода уйғотувчи, тўғри йўлни кўрсатувчи, наинки йўлни ёритувчи, балки нурафшон этувчи восита сифатида қаралган ва асрлар оша шундай бўлиб келган бир чоғда унинг китобга муносабати жуда ачинарли эди.

Яхши китобларни саралаб, роса таърифу тавсифини қилиб ҳам кўрдим, барибир бўлмади – у китоб ўқимади (унинг талаба эканига ҳам эътибор беринг). Ўша вақтларда бунга ҳайрон қолардим. Қандай қилиб шундай дурдона асарларни ўқимаслик, билмаслик мумкин?!

Хаёлимиздан китоб юксалтирган буюк даҳолар, китобсевар зотлар қиёфаси бирин-кетин ўта бошлайди. Дунёни кутубхона деб билган, ҳар бир асарида китоб ё кутубхонага албатта муурожаат этган, умр бўйи мутолаадан тўхтамаган, умрининг иккинчи ярмини кўзи ожизликда ўтказиб, бошқаларга ўқиттириб, оламини янада теранроқ англашга уринган аргентиналик адиб Хорхе Луис Борхес. Бўйи баробар китоб ёзган, айна пайтда бошқа асарларни ҳам ўқиб чиқишга улгурган Лев Толстой. Дард сабаб оёғи кесиб ташланганини эшитиб, ҳол сўровчилар борганда, китоб ўқиб ётган ўзимизнинг Озод Шарафиддинов. Яна унинг “Нариги дунёда китоб ўқиб бўлмас экан, шунинг учун бу дунёда ўқиб кетай...” деган гапи. Саводи дунёни тутмаган бўлса-да, жони хатарда қолишини била туриб, минг йиллик китобларни девор орасига суваб яшириб, бизгача етказган қишлоғимиз боболари.

Улар нега китобни бунчалик яхши кўриб, ардоқлашган, кўзга суртишган? Бир китобни деб жонни хавфга қўйишга-да рози бўлишган? Шунчалар улуғ, қадрли экан-да у!..

Беш-олти йил аввал. Яна ўша талабалик йиллари. Янги йил байрами олдидан уйга қайтаяпмиз. Қиш-қировли кун эмасми, оғир уст-бош етмаганидай, қўлда зилдай оғир, ичи тўла китоб бўлган иккита қоп. Стипендияни йиғиб-тежаб, филология факультетидаги қув одамдан савдолаша-савдолаша олинган, “Фарҳод” бозоридаги киши билмас китоб дўконларида чекка-чеккада қолиб кетган адабиётлар. Чилонзорда килолаб сотилган жаҳон адабиёти дурдоналари.

Хуллас, таксига ўтирарканман, ҳайдовчи аввал юкнинг оғирлигидан бир норози бўлган бўлса, кейин “замондан орқада қолиб”, ҳалиям китоб кўтариб юрган мендай кишиларга ачиниб қарашини аён қилди. Сўнг тушунтира кетди:

– Кеча телевизорда кўрсатишди. Чет элда мана бунақа китобларни ёқиб, йўқ қилиб юборишяпти. Ҳозир ҳамма китоб “электронний”-га ўтиб кетди. Нима қилиб кўтариб юрибсан буларни?

Йўл-йўлакай суҳбатдан шу нарса англашилдики, ҳайдовчининг ўзи китобнинг на босмасини, на электрон шаклдагисини ўқийди. Ўқийман, деганга эса мана бундай “доно”

Китобхон оилаларни рағбатлантириш тизимли йўлга қўйилса. Ҳар бир қишлоқнинг ўз кутубхонаси бўлса, уларда исталган адабиёт топилса.

маслаҳатлар беради. Аслида шундай одамлар сабаб ҳам китобга, китобхонликка рағбат сусайиб боради...

Шуларни ўйлаб, хуноб бўлиб юрганамда, телевизорда режиссёр Баҳодир Йўлдошев ҳақида кўрсатув бериб қолди ва кўрсатув қаҳрамони тилидан айтилган гап менинг бу борадаги қарашларимни ўзгартирди. Режиссёр айтдики, яхши китоб ёмон одамга ўзини ўқитмайди. Яъни бекорчиликданми ё шунга ўхшаш бошқа сабаб билан қўлга олинган китобнинг ҳарфлари йўқолиб қолади. Ҳа, йўқолиб қолади.

“Э, айтган китобинг бўлмас экан, на мазмуни бор, нима дейилаётганини тушуниб ҳам бўлмайди” деган гапларни мутолаага иштиёқи йўқ айрим одамлардан эшитиб ўрганганмиз-ку, китоб ана шундай кишилар қўлига тушса, ўзининг бор сир-асрорини мутлақо очмас экан. Ҳар қанча уринмасин, китобдаги ғояни, мазмунни тушуниш даргумон бўлиб қолавераркан. Бояги “мутолаагўй” эса қизиқ эмас экан, деб китобдан юз ўгиради ва уни ташлаб қўяди. Хуллас, китоб ўзини ана шу тарзда ўқитмайди.

Қай кўринишда бўлсин, ўқилгани фойда

Китобни электрон шаклда ўқиган маъқулми ё босма? Қай бири афзал? Тўғри, электрон китоб бирмунча қулайликларга эга. Масалан, бирор маълумот керак бўлиб қолса, уни зумда топа оласиз. “Қидирув” буйруғи сизга керакли ҳар қандай сўз, рақам ёки далилни топиб беради. Босма китобда эса бундай имконият йўқ. Агар ўқилмаган китоб бўлса, баъзан соатлаб варақлашга тўғри келади.

Худди мана шу жойда муаммо туғилади. Яъни агар сиз босма китобни ўқиган бўлсангиз, уни варақлаб ўтирмайсиз. Чамалаб керакли бетни топиб оласиз. Электрон китобда эса керакли сўзга “Излаб топ!” буйруғи берилса кифоя, дарҳол чиқиб келади. Ўз-ўзидан электрон

китобни ўқимаса ҳам бўлади. Чунки нима зарур бўлса, топиб бераяпти-да.

Демак, электрон китоб ўзининг асл вазифасини йўқотиб, биз уни ўқимасак ҳам бўладиган, керакли нарсани топиб берадиган маълумотлар базасига айланиб қолаяпти. Шунинг учун ҳам кишилар ўқиш учун босма китобдан, керак пайтда зарур ахборотни топишда электрон китобдан фойдаланаяпти. Азалги китобхонлар электрон китобни “ҳис қилиб” бўлмаслигини, унинг “совуқ”лигини айтишса, замонага мос мутолаагўйлар тез орада босма китобларнинг муомаладан чиқишини айтишади. Бундай бўлмаслигини эса ҳаётнинг ўзи кўрсатиб турибди.

Аслини олганда, қандай шаклда бўлмасин, китобнинг ўқилгани фойда. Шуниси муҳим. Шуниси керак. Бу борадаги тортишувлар эса фақат вақт сарфига олиб келади. Бунинг ўрнига майли электрон, майли босма, бирор китоб ўқиб чиқсак, ютганимиз шу бўлади.

*Кўп гапирдик,
энди китоб ўқийлик*

Китоб тарғиботи деганда одатда унинг аҳамияти ҳақидаги узундан-узоқ маърузаларни тушунамиз. Ўйлайманки, мутолаанинг аҳамиятини кўпчилик яхши билади. Яна бу ҳақда гапиришга ҳожат йўқ. Энди бу борадаги тadbирларни аниқ амалий ишларга айлантириш керак.

Ота-она боласига китоб ўқи, дея қайта-қайта таъкидлаш, дакки бериш ўрнига ўзи яхши бир китобни ўқиб чиқиб, фарзандларига ўрнак кўрсатса. Тарғиботчи ҳам умумий гаплардан қочса, ўқиган китобини тарғиб этса. Хотин-қизлар ташкилоти “Ҳар бир келин сарпосида китоб бўлишига эришайлик” деган ташаббусини фақат сўзда эмас, амалда самарали кўрсатиб берса. Китобхон оилаларни рағбатлантириш тизимли йўлга қўйилса. Ҳар бир қишлоқнинг ўз кутубхонаси бўлса, уларда исталган адабиёт топилса. Зиё аҳли, айниқса, ўқитувчиларга ойида камида тўртта бадиий китоб ўқиб чиқиш вазифаси юкланса. Корхона-ташкilotларда энг яхши китобхон танловлари ўтказилса, шу асосда танловнинг вилоят, республика босқичлари бўлса. Шунда халқни яна китобхонликка қайтариб, мутолаага ошно этиш мумкин бўлади. Сув, ҳаво, нон каби китобсиз ҳам яшаб бўлмаслигини каттаю кичик бирдай ҳис қилиши лозим.

ИШОНЧ

Кўзинг – ўзингники, қулогинг – ўзганики.
Ўзбек халқ мақоли.

Ўзбектош ҚИЛИЧБЕК

1986 йили туғилган.
Шеър ва ҳикоялари
“Кафтдаги ниҳол”,
“Зангор фасл” баёзларига
киритилган.
“Қувонч” ҳикоялар тўплами
нашр этилган.
Ўзбекистон давлат санъат
ва маданият институти
магистранти.

– ...Одамбой ака, келинг... Эрталабки мажлисда айтилганидай: бугундан бошлаб шу икки қизга бошлиқсиз. Ҳозирча... Тез орада дугоналарининг таътили тугаса, булар ҳам кўпайишиб қолади. Танишинглар: бу – Нозигул, буниси – Лобар. Мана шу лойсувоқ деворни ҳу охиригача оқлашларинг шарт. Нозик меҳмонлар келадиган. Эртага кеч-гача улгуришимиз керак.

Кўшимча топшириқлар берган директор шошилиб жўнади. Ҳали оҳаклашни бошламасларидан Нозигул кетиш учун рухсат сўради.

– Болам реанимацияда. Бормасам, бўлмайди. Унинг ёнида бўлишим керак.

– Йўқ, – деди Одамбой пича ўйланиб тургач. Унинг овозида ачиниш ёки ҳокимлик қилиш эмас, ажабланиш ҳисси ҳукмрон эди. – Ҳозиргина кетди-ку, нега директорнинг ўзидан сўрамадингиз: кетайми, кетмайми, деб? Тушунарди. Уям одам.

– У одам бўлганда, ўзим билардим. Илтимос, жавоб беринг.

Қараса, Нозигул кўз ёши қиладиған, Одамбой ноилож қолиб бош ирғади. Иш чала қолди: кеч-гача деворнинг учдан бири ҳам оқармади.

Кеч кирди. Директор келди. Унинг кўзлари қизарган, қовоғи солиқ, боши эгик эди. У оқла-ниши керак бўлган деворни кўриб тутақиб кетди.

– Тушунмадим! Нима учун девор оқланмади, а?! А, нимага оқлатмадинг?!

– Нозигулнинг боласи...

– Боласи?

– Ҳа. Боласи реанимацияга тушиб қолган экан. Бормасам, бўлмайди, деганидан кейин...

– Унинг боласи бор эканми? А?

– Ҳа...

– Роса лақиллатибди-ку сизни! Ҳеч қанақа боласи йўқ унинг. Мен гўл бўлмасам, келиб-ке-либ сизга ишонаманми? Ўринбосармиш тагин. Шунини қоровулимга буюриб кетганимдаям ярмини тугатган бўларди. Эҳ, мен аҳмоқ... Ўзи, қўлингиздан бирон иш келадими? А? Ярим йил касалман деб

ётдингиз, ғинг демадим, ойлигингизни ойма-ой шақиллатиб санаб олдингиз, индамадик. Яна нима керак, инсон? Нонкўрлик қилманг-да. Шундай «ёнаётган» пайтимда ёрдам бермасангиз, қачон ёрдамлашасиз?

Ярим соатлик ваъзхонлик, буйруқбозликдан сўнг директор:

– Эртага саҳарлаб меҳмонимизни кутиб олгани чиқишим керак. Хуллас, кечқурунғача деворимиз оппоқ бўлсин, шунда сизам оппоқсиз, менам.

Одамбой туни билан ухлолмай тўлғониб чиқди. Миясида айланаётган ўйлардан юраги санчирди.

“Шунчалик соддаманми?! Устимдан кулиб алдаб кетишса-ю, сезмасам? Ҳеч кимга ишониб бўлмай қолди. Аёл ҳақ десам, эркакнинг гаплари ўринлига ўхшайди”.

Одамбой қоп-қоронғи хонада ўзини кўзгуга солган кўр одамга ўхшарди. У ўзининг қандайлигини, атрофидагиларнинг кимлигини биллолмай қийналарди.

“Эртадан бошқа одамга айланаман”.

– Нега одамни алдадингиз?

Одамбойнинг қизлар билан эрталабки “салом-алиги” шундай бошланди.

– Нима дебман?

– Боламини кўргани бораман дегандингиз. Боламингиз йўқ экан-ку?

– Нима?! Директор шундай дегандир, ҳой-наҳой. Айтувдим-а одаммас у деб! Менинг болам йўқ эканми, ишонмасангиз, мана, кўринг.

У сумкачасидан оқ-қора фотосуратни олди. Унда Нозигул ногирон болачани қучоқлаб турарди.

– Энди ишонгандирсиз? Ё қасам ичайми?

Нозигулнинг кўзлари жиққа ёшга тўлди. Одамбой қаққайиб қолди.

– Майли, – деди Одамбой зўрға ўзига келиб. – Кечгача оҳаклаб тугатинглар.

– Мен яна касалхонага боришим керак.

– Э, қизиқ экансиз-ку, эрталабдан кетадиган экансиз, нега келдингиз ишга?

– Сизга ишониб келдим. Ўзингиз тушунадиган одамсизку: эрта-индин ойлик берадиган. Пул топишнинг бошқача йўлини билмасам...

– Кечиринг-у, сизга жавоб беролмайман. Мениям тушунинг: бировнинг дод-фарёдини манави еримга олаверсам, – Одамбой чап кўксини кўрсатди. – Ўзимникини қаерга сиғдираман? Агар ишдан кетсам, бу дипломим билан шаҳардан бошқа иш тополмайман. Мен ҳам яшашим керак. Ўзи, директор билан ўртамизда ишқал бор.

Шунинг учун деворни оқлаб бўлинглар-у, истаган томонларингга кетаверинглар.

– Акажон, ўзингиз яхши одамсиз-ку, тушунинг, ўғлимнинг аҳволи оғир. – Нозигул хўнграб йиғлаб юборди. – Илтимос, охирги илтимосим, мени ҳимоянгизга олиб туринг, ишдан бўшатиб юбормасин. Дўхтирлар ўғлингизни беш кунлиги борми-йўқми, билмаймиз, дейишяпти. Нега ишонмайсизла-а-ар?

Лобар Нозигулни бағрига олди. Одамбойнинг ҳам кўнгли бузилди. Нозигул кетаверсин, деган маънода Лобарга ишора қилиб қоровулхонага кириб кетди.

Лобар кечгача ишлаганидан сўнг деворнинг ярмигина оқланди. Одамбой Нозигулга рухсат бериб тўғри қилдим, деб ўйлаганди, лекин директор келиб унинг ишончини шубҳага айлантирди.

– Шунга ишониб ўтирибсизми? Ўғлим бор деган ўша ёлғончининг тилини суғуриб олмадингизми? Бировнинг боласини кўрсатгандир ўғлим деб. Бу ерда етти йилдан бери директорлик қилман. Бунақа муттаҳам, фирибгарларнинг мингтасини синовдан ўтказганман. Менга ишонасизми, унгами? А? Менда ходимларимнинг ҳамма маълумотлари бор: ким уйланган, нечта фарзанди бор, нечта хотини, нечта ўйнаши – ҳамма-ҳаммасини биламан. Билмадим, нима қилсангиз, қилинг, эртага туш пайтигача девор оқлансин, оқланмаса, аризангизни ёзинг, уям ёзсин. Агар шундан кейин ҳам ишни қилолмасангиз, қилди-ролмасангиз, аризаларингиз столимнинг устида бўлсин, бўлмаса, аяб ўтирмайман...

Одамбой алдагани учун Нозигулни ишдан бўшатишга қарор қилди. Эрталаб иш жойига келиб девор оқлаётган Лобарнинг ўзини кўрди.

– Нозигул ҳозиргина кетди, – деди Лобар. – Аравачада ўғилчасини опкелганди. Ширингина кулиб ўтирган болакай бирданига хушидан кетиб типирчилаб қолди. Югурганича яна касалхонага кетди.

“Биз ҳаммамиз шунақамиз. Бир ишни қилаётганимизда виждонни, бурчни унутамиз, қилаётган ишимиз тўғрида туюлади. Лекин виждонимиз уйғонганда, бурч, эътиқод тушунчалари эсимизга тушганда, ўзимиздан уяламиз, хатомизни тан оламиз”.

Одамбойнинг ҳозирги аҳволи шундай эди. Лобарнинг гапини эшитиб, Нозигулнинг кетганини тўғри деб ўйлади. Лекин кўзи билан кўрмагани учун ва вазифасини, директорни эслаб фикридан қайтди.

Директор кечки пайт Одамбойнинг ишдан бўшаш ҳақидаги аризасини столи устида кўрди.